

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ ANABİLİM DALI

**ENERJİ KAYNAKLARININ KULLANIMI İLE KATAR'DAKİ
MEKANSAL DEĞİŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİ VE DOHA ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

HAKAN KURDOĞLU

İstanbul, 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI VE JEOPOLİTİĞİ ANABİLİM DALI

**ENERJİ KAYNAKLARININ KULLANIMI İLE KATAR'DAKİ
MEKANSAL DEĞİŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİ VE DOHA ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

HAKAN KURDOĞLU

Danışman: PROF.DR. HAMZA AKENGİN

İstanbul, 2017

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Coğrafyası ve Jeopolitiği Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506113002 no'lu Hakan KURDOĞLU'nun hazırladığı "Enerji Kaynaklarının Kullanımı ile Katardaki Mekansal Değişim Arasındaki İlişki ve Doha Örneği" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI M.Ü.Lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 05/10/2017 tarihinde saat 13:00 da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin *Kabulü* ne OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr.Hamza AKENGİN	<i>Kabul</i>	<i>H. Akengin.</i>
Doç.Dr.Hülya KAYALI	<i>Kabul</i>	<i>H. Kayali</i>
Yrd.Doç.Dr.Hüseyin ARSLAN	<i>Kabul</i>	<i>H. Arslan</i>

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun *12./10./2017* tarih ve *2017/19-26* sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU
Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Hakan Kurdoğlu
Anabilim Dalı : Orta Doğu Coğrafyası ve Jeopolitiği
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hamza Akengin
Tez Türu ve Tarihi : Yüksek Lisans- Ekim 2017
Anahtar Kelimeler : Katar, Enerji Kaynakları, Doha

ÖZET

ENERJİ KAYNAKLARININ KULLANIMI İLE KATAR'DAKİ MEKANSAL DEĞİŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİ VE DOHA ÖRNEĞİ

Bu tez alışması, Katar'ın enerji kaynaklarının ũlkenin mekânsal gelişimine etkisini incelemektedir. Bu çalışmada, önce Katar ũlkesinin tarihi ve siyasal yapısı incelenmiş ardından ekonomik yapısı gözden geçirilmiştir. Katar'ı diğer yönleriyle ortaya koyduktan sonra ise enerji kaynakları incelenmiş ve ũlkenin özellikle ekonomik ve mekânsal gelişimine etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu tez alışması, Katar'ın enerji kaynaklarını değerlendirme şekli ve bunun sonucunda Doha'daki mekânsal değerşimi ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırmamıza konu olan küçük ama büyük sermayeye sahip ũlkelerden biri olan Katar'ın ekonomisini çeşitlendirmek için enerji kaynaklarını son derece iyi kullandığı ve yeni yatırım alanları hedeflediği görölmektedir. Türkiye-Katar ilişkilerinin bu yeni yatırım alanları bulmada her iki ũlke açısından önemli olduğu görölmektedir.

Bu tez çalışmasında, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) verileri ve Dış Ticaret Müsteşarlığı İstatistikleri ile ilgili ũlkelerin bakanlıklarının ve istatistik enstitülerinin verileri kullanılmıştır. Araştırmada tarama modeli ve saha araştırması yöntemleri kullanılmış ve sonuçlar ortaya konmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Hakan Kurdoğlu
Field : Middle East Geography and Geopolitics
Supervisor : Prof. Dr. Hamza Akengin
Degree Awarded and Date : Master, October 2017
Keywords : Qatar, Underground Resources, Doha

ABSTRACT

RELATIONSHIP BETWEEN USE OF ENERGY RESOURCES AND SPATIAL CHANGE IN THE QATAR AND THE DOHA SAMPLE

This thesis study examines the influence of Qatar's underground resources on the development of the country. In this study, firstly the historical and political structure of the Qatar country was examined and then its economic structure was examined. After putting Qatar in other directions, the underground resources have been examined and tried to show contribution to the economic development of the country in particular. This thesis study aims to reveal the effect of Qatar on the development of the country as a result of evaluating the riches in underground resources.

Qatar, one of the countries with small but large capital, which is the subject of our research, seems to be use the underground resources extremely well and target new investment areas in order to diversify its economy. It is seen that Turkey-Qatar relations are important for both countries in terms of finding these new investment areas.

In this thesis study, the data of Turkish Statistical Institute (TUIK) data and statistics of Undersecretariat of Foreign Trade related to the countries' ministries and statistics institutes were used. Survey model and field research methods were used in the research and the results were presented.

ÖNSÖZ

Enerji kaynaklarının önemi gittikçe artmaktadır. Özellikle hızlı nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme enerji kaynaklarına olan ihtiyacı artırmıştır. Enerji kaynaklarına sahip olan ülkeler bu kaynakları kullanarak ülkenin her alanda kalkınmasını sağlamayı amaçlamışlardır. Enerji kaynakları bakımından zengin olan Ortadoğu, enerji kaynaklarına ihtiyaç duyan ülkelerin ilgisini çekmiştir. Birçok ülke enerji ihtiyacını bu bölgeden karşılamaktadır. Bunun karşılığında bu ülkeler bölgeye önemli miktarda döviz bırakmaktadırlar Ortadoğu'nun küçük ama önemli bir ülkesi olan Katar da enerji kaynaklarını kullanarak elde ettiği gelirlerle ülkeyi yeniden imar etmeye başlamıştır. Özellikle yollar, viyadükler, alışveriş merkezleri, kamu binaları, oteller yapılmıştır. Bu da Katar'da mekânsal anlamda bir değişim meydana getirmiştir. Bu değişimi öncelikli olarak başkent Doha'da görmek mümkündür.

Ortadoğu'da enerji kaynaklarının kullanılması ile mekânsal değişim arasındaki ilişkinin araştırılması ile ilgili çalışmaların sınırlı olması bu konunun seçilmesinde etkili olmuştur. Tez yazımı sırasında desteklerinden dolayı meslektaşlarım olan Serhat YENER'e Hüseyin KARADEMİR'e ve M. Fatih ÖZTÜRK'e teşekkür ediyorum.

Yüksek Lisans eğitimim süresince çalışmama bilimsel bir bakış açısı ve coğrafi bir perspektifle bakmamı sağlayan ve tezin her aşamasında desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof.Dr. Hamza AKENGİN'e ders ve tez süresince görüşlerine başvurduğum Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul 2017

Hakan KURDOĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1. BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.1. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları	5
1.2. Araştırmanın Amacı ve Metodu.....	6
1.3. Konu İle İlgili Araştırmalar.....	6
2. İKİNCİ BÖLÜM	9
KATAR	9
2.1. Katar'ın Konumu	9
2.2. Yeryüzü Şekilleri	11
2.3. İklim Ve Topografik Özellikler	12
2.4. Beşeri Ve İktisadi Yapı	13
2.4.1. Tarihi	17
2.4.2. Nüfus Gelişimi.....	19
2.4.3. İktisadi Yapı	22
2.4.3.1. Katar'ın Sanayisi	24
2.4.3.1.1. Ekonomik Çeşitlendirme	28
2.4.3.1.2. Yabancı Sermaye	29
2.4.3.1.3. Özelleştirme	30
2.4.3.1.4. Maliye Politikaları ve Bütçe	30

2.4.3.2. Katar’da Tarım ve Hayvancılık	32
2.4.3.3. Katar’ın Ticareti	33
2.4.3.4. Bankacılık ve Finansman	36
2.4.3.5. Katar’ın Enerji Kaynakları	37
2.4.3.5.1. Petrol	37
2.4.3.5.2. Doğalgaz	40
2.4.3.6. İnşaat.....	43
2.4.3.7. Enerji Göstergeleri.....	44
2.4.3.8. Sosyal ve Ekonomik Göstergeler	46
2.4.3.9. Yabancı Sermaye.....	49
2.4.3.9.1. Özelleştirme	50
2.4.3.10. İletişim ve Ulaşım.....	50
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	53
DOHA’NIN KURULUŞU	53
3.1. Doha	53
3.1.1. Konum ve Coğrafi Özellikleri	53
3.1.2. Tarihi	54
3.1.2.1. Doha'nın Kuruluşu.....	55
3.1.2.2. Al -Thani' nin Gelişi	57
3.1.2.3. Doha’da Osmanlı Hakimiyetinin Başlaması	60
3.1.2.4. 1916 - 1971: İngiliz Korumalığından Bağımsızlığa	65
3.1.2.5. Doha'da Kalkınma	74
3.1.2.6. 1990’dan Sonra Doha’nın Gelişimi.....	81
3.1.2.7. 2015 yılında Doha'nın West Bay Bölgesi.....	95
SONUÇ	108
Öneriler	113
KAYNAKÇA	114

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Nominal GSYİH'in Sektörel Dağılımı ve Büyüme (Milyon Katar Riyali), 2008-2012 Yılları Arası	22
Tablo 2. Kamu Kesimine İlişkin Ekonomik Büyüklükler, 2008-2012 Yılları Arası...	26
Tablo 3. Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya İlişkin Büyüklükler, 2008-2012 Yılları Arası...	27
Tablo 4. Katar Bütçesi (Milyon Katar Riyali),	31
Tablo 5. Katar'ın Dış Ticareti (Milyar Dolar), 2005-2012 Yılları Arası.....	34
Tablo 6. Yıllar İtibariyle Katar'ın Petrol Rezervleri ve Petrol Üretimi 1996-2011 Yılları Arası	38
Tablo 7. Katar'ın Ekonomik Göstergeleri, 2007-2012 Yılları Arası.....	46
Tablo 8. Katar'ın Ülke Kimliği.....	47
Tablo 9. Katar'ın Sosyal ve Enerji Göstergeleri	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Katar'ın Lokasyon Haritası	5
Şekil 2. Katar'ın Bölgesel Konumu.....	9
Şekil 3. Katar'ın Siyasi Haritası	10
Şekil 4. Katar'ın Yeryüzü Şekilleri Görünümü	12
Şekil 5. Katar'ın Etnik Yapısı	13
Şekil 6. 1890'lı Yıllarda Basra Körfezi ve Katar.....	18
Şekil 7. Katar'ın 2015 Nüfus Dağılım Grafiği	21
Şekil 8. 2016 Yılında Katar'ın İhracat Yaptığı Ülkeler ve Oranları.....	35
Şekil 9. 2016 Yılında Katar'ın İthalat Yaptığı Ülkeler ve Oranları.....	35
Şekil 10. Ortadoğu'daki Petrol Rezervlerinin Dağılımı	39
Şekil 11. Katar'da Doğalgaz ve Petrolün Çıkarıldığı Alanlar	41
Şekil 12. 2009 Yılı Ülkelere Göre Gaz Rezervleri	42
Şekil 13. Katar Elektrik Santrallerin Kapasitesi	45
Şekil 14. Katar Elektrik Santrallerin Kapasitesi	54
Şekil 15. Doha ve Bidda'nın Panoromik Görüntüsü 1823	56
Şekil 16. Constable ve Stiffe'nin Doha ve Bidda'nın Haritası	59
Şekil 17. 1947 Yılı Doha'nın Şematik Görünümü	69
Şekil 18. 1952 ve 1959 Yılları Doha'nın Şematik Görünümü	70
Şekil 19. Rüzgar Kuleli Ev Çalışma Sistemi	76
Şekil 20. Dohadaki Yerleşim Alanlarının Tarihi Süreç İçerisinde Gelişimi	79
Şekil 21. Katar'ın Kalkınma Zaman Çizgisi 1939-1998, (2013).	81
Şekil 22. Doha Kentinin Yeni Gelişim Bölgeleri	87
Şekil 23. Doha'nın Arazi Kullanım Alanları	90
Şekil 24. Katar'ın Planlanan Gelişim Çizelgesi.....	93
Şekil 25. Yeni Merkez West Bay.....	99
Şekil 26. Katar'da İnşaat İzin Sayıları (2015)	105
Şekil 27. Katar'da İnşaat İzin Sayıları (2016)	106
Şekil 28. Katar'da İnşaat İzin Sayıları (2017)	107

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Foto 1. 1904 Yılında Doha ‘dan Bir Görünüm.....	63
Foto 2. Şeyh Cassim Bin Mohammed Al-Thani	65
Foto 3. 1940’lı yıllarda Doha’ dan Bir Görünüm.....	67
Foto 4. 1947'de Doha'nın Havadan Görünümü.....	68
Foto 5. 1952 Yılında Doha'nın Görünümü	73
Foto 6. Barasti Tarzı Ev.....	75
Foto 7. Rüzgar Kuleli Ev Örneği.....	76
Foto 8. Şeyh Abdullah Bin Cassim'in Sarayının Eski Hali.....	77
Foto 9. Şeyh Abdullah Bin Cassim'in Sarayı 2015	77
Foto 10. Corniche Yolunun 1950'de Görünümü.....	80
Foto 11. Doha'nın gelişim Süreci.....	82
Foto 12. Hızlı Modernleşme Aşaması Yoluyla Doha Kentinin Gelişimi (2013)	82
Foto 13. Doha'da Souq Waqif'ten (Vakıf Çarşısı) Bir Görünüm	84
Foto 14. Doha'da Souq Waqif'ten (Vakıf Çarşısı) Bir Görünüm	85
Foto 15. Doha'da Souq Waqif'ten (Vakıf Çarşısı) Bir Görünüm	85
Foto 16. Tarihi Doha Evleri.....	86
Foto 17. Doha'nın Modern Görünümü.....	86
Foto 18. Doha'da Eski Mimari Yapıdan Uyarlanarak Yapılan Evler	88
Foto 19. Doha, Çöl ve Şehir	89
Foto 20. Doha'da Mekânsal Dönüşümü Gösteren Örneklerden Biri.	91
Foto 21. Katar'daki Mekansal Değişimi Gösteren Örneklerden Biri.....	92
Foto 22. Pearl Katar.....	93
Foto 23. 2022 Doha Vizyonu	94
Foto 24. Shereton Hotel 1978 West Bay Bölgesi.....	95
Foto 25. Shereton Hotel 1995 West Bay Bölgesi.....	96
Foto 26. West Bay'da Gökdelenlerin Yapımı	97
Foto 27. West Bay'da Gökdelenlerin Yapımı	97
Foto 28. West Bay'da Gökdelenlerin Yapımı	98
Foto 29. Doha'daki Gelişim Ve Değişim	100
Foto 30. Souq Wagif'ten West Bay'ın Görünümü.....	101

Foto 31. West Bay'ın Değişim Süreci	102
Foto 32. West Bay'da Gökdelen Yapım Çalışmaları	103
Foto 33. West Bay'da Gökdelen Yapım Çalışmaları	103
Foto 34. West Bay'da Binaların Yapımı	104
Foto 35. Doha'daki Mekânsal Değişimi Gösteren Örneklerden Biri	105

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
B.A.E.	: Birleşik Arap Emirlikleri
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DSM	: Doha Menkul Kıymetler Borsası
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
KTO	: Konya Ticaret Odası
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
NGL	: Sıvı Doğalgaz
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
QEW	: Katar Elektrik ve Su Şirketi (Qatar Electricity and Water Company)
QIA	: Katar Yatırım İdaresi
QNB	: Katar Ulusal Bankası (Qatar National Bank)
QSA	: Katar İstatistik Kurumu

GİRİŞ

İnsanlık tarihine bakıldığında, sanayileşme, kalkınma ve kentleşme sürecinde en önemli ihtiyaçlardan birisinin enerji olduğu görülecektir. 19.yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi İnkılabı beraberinde enerji kaynaklarına olan ihtiyacı da artırmıştır. Çünkü sanayi, üretim faaliyetinin yanında aynı zamanda yüksek düzeyde enerji tüketimi demektir. Bundan dolayı Sanayi İnkılabı, öncelikli olarak enerji devrimi olarak düşünülmelidir. Özellikle buhar makinesinin icadıyla taşkömürü, dinamonun icadıyla beyaz kömür, içten yanmalı dizel motorların icadıyla da petrol önem kazanmıştır (Doğanay, 1988, s.2). 20.yüzyılda hızla artan sanayileşme, kentleşme ve teknolojik gelişim petrolün altın çağını yaşamasına sebep olmuştur (Karadağ, 1991, s.10).

Petrol 21.yüzyılın başı itibarıyla ekonomik ve stratejik önemini devam ettirmektedir. Ancak fosil yakıtlardan doğalgaz, son çeyrek asırlık süre içerisinde enerji piyasasındaki payını hızla artırmış, büyük bir ekonomik zenginlik kaynağı ve küresel çapta jeoekonomik ve jeopolitik bir değer haline gelmiştir (Negut ve Neacşu, 2009, s.177-181). Bugün doğalgaza 21. yüzyılın yakıtı olarak bakılmakta, konu ile ilgili ulusal ve uluslararası alanda pek çok çalışma yapılmaktadır. Özellikle Ekonomik Coğrafya, Jeopolitik, Jeoekonomi ve Enerji Jeopolitiği uzmanları doğalgazın bugünü ve geleceğiyle yakından ilgilenmektedirler (Barnes ve diğerleri 2006, s.3-5).

Enerji kaynağı olan kömür ve petrol gibi fosil yakıtlar beraberinde birçok çevre problemine yol açmıştır. Diğer taraftan yakın dönemde yaşanan kazalar nedeniyle nükleer enerjiye kuşkuyla bakılmaktadır. Petrol ve kömür gibi yakıtların tamamı yanma sırasında atmosfere, çevre ve insan sağlığı üzerinde zararlı etkileri olan bazı gazlar yayarken, temiz enerji olarak da adlandırılan doğalgazın fazla kirletici etkisi yoktur (Gültekin ve Ergin 1993, s.37). Özellikle elektrik enerjisi üreten doğalgaz çevrim santrallerinin, kuruluş ve işletme süreçlerinde çevreye fazla zarar vermemesi, ekolojik bakımdan doğalgazı avantajlı hale getirmektedir. Doğalgazın diğer yakıtlara göre en üstün özelliklerinden biri tam yanmaya bağlı olarak maksimum enerji sağlamasıdır. Ayrıca kullanımı kolay ve ekonomik olup, fazla işgücü ve çaba gerektirmemektedir (Armoroli ve Balzani, 2011, s.69-71). Doğalgazın depolanması maliyetli olup

çıkarıldıktan sonra tüketim bölgelerine kısa sürede sunulması çok daha ekonomiktir. Ayrıca doğalgaz tankerlerle ve boru hatlarıyla uzak bölgelere taşınabilir; özellikle de boru hatlarıyla taşınabilmesi doğalgaz kullanımının tüm dünyada yaygınlaşmasında etkili olmuştur (Dokuzlar, 1999, s.21-22). Bununla birlikte, doğalgaz ekonomik önemini yakın tarihte kazanmıştır. Nitekim tarihçiler, geçmişte petrol arayanların doğalgazla karşılaştıklarında, sevinmediklerini aksine hayal kırıklığı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bunun başlıca nedenleri; gazın pazara ulaştırılması için ciddi alt yapı yatırımı gerektirmesi ve pazarlanmasında karşılaşılan güçlüklerdir. Dolayısıyla dünya genelinde çok büyük doğalgaz rezervleri yıllarca üretime açılmamış daha ziyade petrol tercih edilmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2007, s.365). Fakat zamanla şartlar değişmiştir. Dünya genelinde nüfus artmış kentler büyümüş ve sanayi yaygınlaşmıştır. Buna bağlı olarak enerji tüketimi artmıştır. Bu durum enerji üretiminde petrol, kömür su gibi klasik enerji kaynaklarının yanında farklı alternatif arayışı içerisine girilmiştir. Özellikle sanayisi gelişmiş ülkeler, iklim değişimi ve çevre sorunlarının etkisiyle kömür ve petrol yerine doğalgaza daha fazla yönelme eğilimindedirler (Chandler, 2000, s.182-185). Şüphesiz bunda 1970’lerde başlayan petrol krizinden sonra petrol fiyatlarında meydana gelen aşırı yükselme ve fiyatlardaki dalgalanmaların da büyük bir etkisi vardır. Ayrıca bu yönelişte doğalgazın kullanımını kolaylaştıran ve yaygınlaştıran teknolojilerin gelişmesi ve ucuzlaması da etkili olmuştur. Söylenbilir ki doğalgazın tarih sahnesine çıkışı 1970’lerdeki petrol kriziyle başlamış, üretim, tüketim ve ticaretindeki hızlı artışa uygun olarak kısa sürede güçlü bir enerji aktörü haline gelmiştir (Barnes ve diğerleri 2006, s.58).

Dünyadaki nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşmenin enerji kaynaklarına olan ihtiyacı arttırması, dünyanın gözünü Ortadoğu’ya çevirmesine sebep olmuştur. Aslında Orta Doğu kavramının, “Şark” (Doğu) ve “Yakındoğu” (Near East) kavramları gibi Batı kaynaklı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Burada Avrupa kendini dünyanın merkezi olarak görüyor ve dünyanın diğer bölgelerini Avrupa’ya uzaklıklarına göre “yakın”, “orta” ve “uzak” şeklinde kategorilere ayırıyor (Dursun, 2005, s.1234). Oryantalizm adlı eserde Edward Said Ortadoğu kavramının objektif bir kavram olmadığını Avrupa’nın kendini merkeze koyarak uzaklık tarifleri yaptığını ifade etmiştir (Said, 2003, s.13-16). Ortadoğu; Suudi Arabistan, Mısır gibi geniş çöl alanlarına sahip

bir bölge olduğu kadar Alp-Himalaya dağ kuşağının devamı olan Türkiye'deki Kuzey Anadolu dağları, Toroslar ve İran'daki Zağros dağları gibi yükseltileri de içinde barındıran bir bölgedir. Ayrıca bu bölge insanlık tarihinde önemli yeri olan Mezopotamya, Nil nehri ve Doğu Akdeniz kıyılarını da içine almaktadır. Bununla birlikte Ortadoğu, semavi dinlerin ortaya çıkıp yayıldığı yerdir (Akengin & Gürçay, 2014, s.20). Günümüzde Basra Körfezi merkezli olan bu bölgenin tanımlanması, fiziki özelliklerinden ziyade stratejik özelliklerine dayanmaktadır (Davutoğlu, 2002, s.129). Bir başka ifade ile Ortadoğu bölgesi zengin enerji kaynaklarından dolayı, özellikle gelişmiş ülkeler tarafından kontrol altına alınmaya çalışılmış ve mücadele merkezi haline gelmiştir. Çünkü bu bölge dinsel ve tarihsel köklerin dışında, dünya petrol rezervlerinin yüzde 55.5'ini doğalgaz rezervlerinin yüzde 41'ini barındırmaktadır. Bundan dolayı Ortadoğu, hem jeopolitik hem de Jeoekonomik açıdan dünyanın en önemli bölgelerinden biridir. Ortadoğu nasıl dünyanın jeopolitik ve Jeoekonomik merkeziyse Basra Körfezi de Ortadoğu'nun merkezidir. Dünyadaki petrol ve doğalgaz kaynaklarının önemli kısmını barındıran Basra Körfezi, stratejik önemini korumaya devam etmektedir. Başta sanayileşmiş Batı ülkeleri olmak üzere; genel olarak dünya ekonomisinin petrole bağımlılığı göz önüne alındığında bölgenin incelenmeye değer bir yer olduğu ortaya çıkmaktadır (Arı, 1999, s.10).

Basra Körfezi, tarih boyunca Jeopolitik konumu ve yer altı kaynaklarından dolayı önemli güçlerin mücadele alanı olmuştur. Bu güçlerden en önemlileri: Portekizliler, Osmanlılar, İngilizler ve günümüzde Amerikalılardır.

Genel olarak Ortadoğu özelde ise Basra Körfezi ülkelerinin dünya enerji kaynakları haritasındaki önemli yeri sadece petrolle sınırlı değildir. Bu bölgede oldukça önemli doğalgaz rezervi vardır. Doğalgaz rezervinin çok uzun ömürlü olduğu belirlenmesiyle tüm dünyanın ilgi odağı olmuştur. Basra Körfezine kıyısı olan ülkeler: Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, Irak, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, İran ve Ummandır.

Basra Körfezinin önemli ülkelerinden birisi de Katar'dır. Basra Körfezinin merkezinde olan Katar, İran ve Suudi Arabistan'a yakınlığı nedeniyle jeostratejik açıdan önemli bir ülkedir. Ortadoğu'nun küçük ama önemli bir ülkesi olan Katar, geçmişte

geçimini balıkçılık, deniz ticareti ve inci avcılığı ile sağlamaktaydı. 18.yüzyılın ortalarına gelindiğinde burası dünyanın en verimli inci üretim merkezi haline geldi. Daha sonra petrolün bulunmasıyla beraber ekonomik faaliyetlerde değişimler meydana geldi. Zengin yeraltı kaynaklarına sahip Katar'da petrol arama çalışmaları 1939 yılında başladı, 1940 yılında ülkenin batı kıyısındaki Duhan bölgesinde petrol bulundu. II. Dünya Savaşı petrol arama çalışmalarını durdursa da savaşın sona ermesiyle çalışmalar yoğunlaşmış ve 1949 yılında Katar ilk petrol ihracatını yapmıştır. Katar zengin petrol rezervlerine sahip olsa da ülkenin asıl yeraltı zenginliği doğalgazdır. Katar'da doğalgaz 1971 yılında keşfedilmiş, 1991 yılında üretime başlanmış ve 1997'da ilk sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ihracatı yapılmıştır.

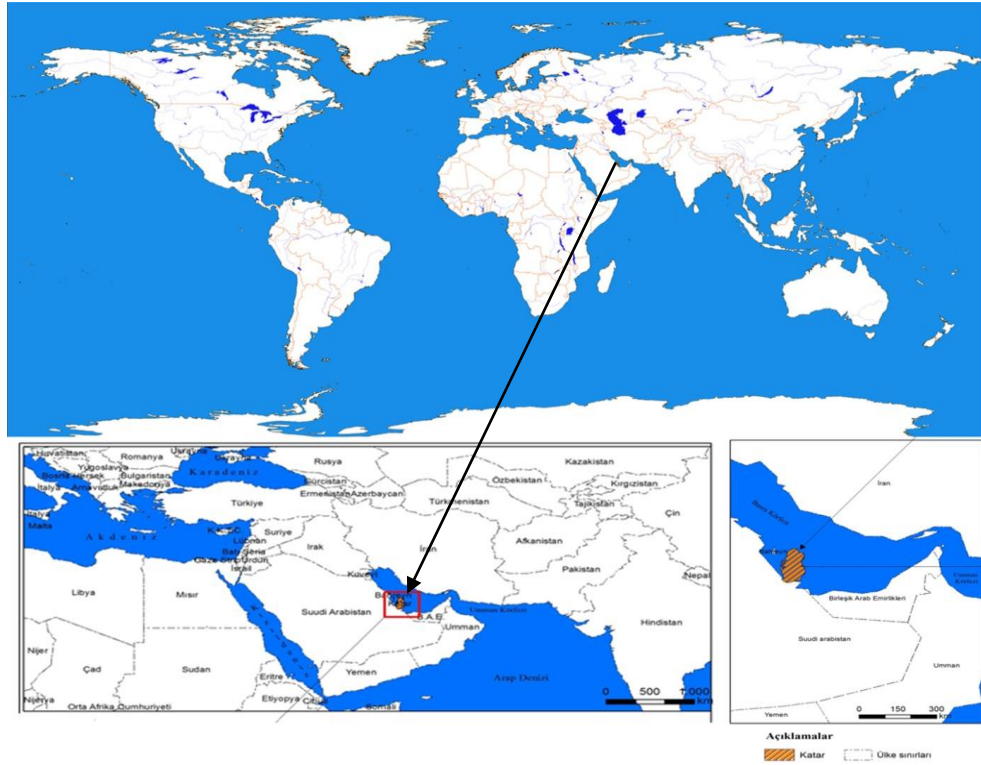
Son yıllarda petrol, doğalgaz, sanayi, turizm gibi alanlarda hayata geçirilen projelere bağlı olarak Katar'ın ihracat ve ithalatında büyük bir artış yaşanmış, dış ticaret hacmi genişlemiştir. Büyük ölçüde petrol ve doğalgaz gelirlerine bağlı olan Katar ekonomisinde, son yıllarda yüksek düzeyde seyreden petrol fiyatlarına ve doğalgaz sanayisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak iddialı bir büyüme yaşanmıştır.1949 yılında petrol yataklarının işletilmeye açılmasıyla beraber Katar'da ekonomik yaşam tamamen değişmiştir. Katar, 1971 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra petrol ve doğalgazdan elde ettiği gelirleri yatırıma dönüştürmeyi başarmış, otoyolları, havaalanları, iletişim ağı ve alışveriş merkezleriyle modern bir görünüm kazanmış olup kişi başına düşen milli geliriyle dünyadaki en zengin ülkeleri arasına girmiştir (Turan, 2002, s.318). Katar'ın bu gelişiminde enerji kaynaklarının yanında bu kaynakları değerlendiren insan faktörünü de göz önüne almak gerekir. Çünkü bulunulan coğrafyanın potansiyelinin değerlendirilmesinde insan kaynağının da oldukça etkisi vardır. Siyasi coğrafyadaki pozivist yaklaşımına göre insan, doğal ortamın potansiyelinin değerlendirilmesinde önemli bir katkıya sahiptir (Akengin, 2012, s.22).

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Enerji kaynaklarının (petrol ve doğalgaz) ihracatından elde edilen gelirlerin Doha'nın mekânsal değişim ve gelişimindeki etkisinin incelendiği bu çalışma Doha'daki mekânsal gelişimi görmek açısından önem arz etmektedir. İnceleme alanını Basra Körfezinin merkezi noktasında bulunan Katar'ın başkenti Doha oluşturmaktadır. Katar'ın doğusunda bulunan Doha'nın kuzeyinde Umm-Salal güneyinde Al-Wakrah batısında Ar- Rayyan doğusunda Basra Körfezi bulunmaktadır.

Araştırmamızda Katar'ın büyük gelişiminin ardından özellikle son yıllardaki büyüme ve gelişme verileri ele alınarak bu büyümeye etkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca Katar'ın gelişmesindeki en önemli etkenlerden olan Doha şehrinin de bu büyümedeki rolü ve Doha'nın gelişimi araştırmamızda detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Araştırmada özellikle Katar'ın yeraltı zenginlikleri ve Doha araştırmamızın sınırlarını oluşturmaktadır. Şekil 1'de Katar'ın lokasyon haritası görülmektedir.

Şekil 1. Katar'ın Lokasyon Haritası

1.2. Araştırmanın Amacı ve Metodu

Bu çalışmada, Katar'daki enerji kaynaklarının kullanımı ile mekânsal değişim arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Araştırmanın merkezi olarak Katar'ın başkenti Doha seçilmiştir. Enerji kaynaklarından elde edilen gelirlerin kullanımı ile Doha'daki mekânsal değişim süreci ele alınmıştır. Böylece Doha'daki mekânsal değişim açık bir şekilde gözlemlenecektir. Bunun için öncelikle literatür taraması yapılmış, tez konusu kapsamında daha önce yapılan tezler, Katar ve Doha ile ilgili yayınlar, kitaplar, makaleler, internetten, kütüphanelerden ve tez merkezlerinden taranmıştır. Konu ile ilgili İngilizce yazılmış kaynakların tez ile ilgili bölümleri tercüme ettirilmiştir; daha sonra bu kaynaklar okunmuş, özetlenmiş ve incelenip sentezlenmiştir. Ayrıca literatür taramasına ek olarak Doha'daki değişimi görmek açısından 2016 ekiminde arazi çalışması ile alan araştırması yapılmış değişim ve gelişim yerinde görülmüş, bu sırada arazide çekilen fotoğraflar konuyu desteklemek üzere bu çalışmada kullanılmıştır. Söz konusu fotoğraflar Kurdoğlu Ekim 2016 tanımlaması ile metin içinde yer almaktadır.

1.3. Konu İle İlgili Araştırmalar

İnce (2015), "Katar ve Türkiye'nin ekonomik ilişkileri 1981-2010 arası" isimli araştırmasında, Katar'ın Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri ile olan dış ticaretini incelemiştir. Öncelikle Katar'ın sosyal ve ekonomik incelemesi yapılmıştır. Daha sonra Katar'ın Ortadoğu ülkeleri arasındaki sosyal ve ekonomik yeri ve en son olarak da Ortadoğu ülkeleri ve Türkiye ile olan dış ticareti Standart Uluslararası Ticari Tasnif (Standard International Trade Classification-SITC) kriterleri ışığında incelemiştir. Bu araştırma ile Katar'ın Türkiye ile olan dış ticareti ayrıntılı olarak neden sonuç ilişkisi içerisinde inceleyerek, yükseliş ve düşüşleri ortaya koymayı ve bunları tahlil etmeyi hedeflemektedir. Araştırmanın sonucunda ise incelemeye konu olan küçük fakat yüksek sermaye birikimine sahip Katar'ın petrole aşırı bağımlı ekonomilerini çeşitlendirmek için yeni yatırım alanları aramakta olduğu, Katar'ın Ortadoğu'daki dış ticaretinin gelişmesinin önündeki en önemli engelin ise Türkiye'den Ortadoğu ülkelerine giden en kısa yolların halen iç istikrar sorunları yaşayan Irak veya Suriye'den geçiyor olması, Katar'ın Ortadoğu ülkeleri ile olan dış ticareti yeterince kurumsallaşmadığından dolayı dış ticarete ani düşüş ve yükselişlerin görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Turgut (2015), “Arap baharı bağlamında Türkiye-Katar ilişkileri” isimli çalışmasında Ortadoğu rejimlerini derinden etkileyen Arap Baharı ve sonrasında ortaya çıkan tabloda Türkiye-Katar ekseninin beraberinde getirebileceği fırsatları ve oluşturabileceği riskleri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Birinci bölümde, I. dünya savaşı sonrası dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılması ile birlikte Ortadoğu’da ortaya çıkan kronik problemlere değinilerek, olası nedenlerinin ne olabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, tarihsel bir perspektiften yola çıkarak 1871-2011 yılları arasında Türkiye ve Katar’ın ilişkileri ve Ortadoğu politikaları ele alınarak, Ortadoğu’da Türk-Katar eksenini incelenmiştir. Üçüncü bölümde, Arap Baharı geniş kapsamlı olarak açıklanarak Tunus, Mısır, Libya, Suriye ve diğer körfez ülkelerinde gerçekleşen olaylar ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise 2011-2014 yılları arasındaki Arap Baharı ve sonrası dönemde Türkiye ve Katar’ın bölgeye yönelik kültürel, siyasi ve ekonomi politikaları incelenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılarak Türkiye ve Katar’ın Arap Baharı ve sonrasındaki politikalarında uyumluluk ve risklerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Sarıtarla (2014), “Arab Spring And Qatar: Big Role Of A Small State In Libya” adlı araştırmasında, Katar’ın Arap Baharı sürecindeki rolünü Libya’daki uluslararası müdahale örneği üzerinden inceleyerek Katar’ın Kaddafi rejiminin sona erdirilmesinde oynadığı rolün tarafsız dış politikası üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada ulaşılan bulgular, yakın ve orta vadede Katar dış politika yapım sürecinin eskisi kadar kolay olmayacağına işaret etmektedir.

Çayan (2012)’’Türkiye-Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt ticari ilişkileri’’ adlı araştırmasında, Türkiye’nin bu dört Körfez ülkesi ile olan dış ticaretini incelemiştir. Bu çalışmada önce her ülkenin dış ticareti genel olarak incelenmiş, daha sonra bu ülkelerin Türkiye ile olan dış ticareti Standart Uluslararası Ticari Tasnif kriterleri ışığında incelenmiştir. Bu çalışma Türkiye’nin bu ülkelerle olan dış ticaretini neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyerek yükseliş ve düşüşleri ortaya koymayı ve bunları tahlil etmeyi hedeflemiştir.

Altıokka (2008) Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirliklerinin elde ettikleri ‘petro-dolar ’gelirlerinin harcanma seyri (1995-2006) adlı

araştırmasında ekonomileri yüksek oranda petrolden elde edilen gelirlere bağılı olan Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Katar'ın petrol gelirleri ve bu gelirlerin harcanma seyri incelenmiştir. Ayrıca bu dört Körfez ülkesinin Türkiye ile ticari ve ekonomik ilişkilerine de değinilmiştir.

Koçgündüz(2001) 'Basra Körfezinin parlayan incisi: Katar' adlı makalesinde öncelikle enerji kaynaklarının önemi üzerinde durulmuş daha sonra Katar'ın enerji kaynakları ve bu kaynaklar üzerinde izlediği politikalar ile bu enerji kaynaklarından elde ettiği gelirlere Katar'ın modern bir yapıya kavuştuğuna vurgu yapılmıştır.

Erdem (2009) "Ortadoğu'da Küçük ama önemli olabilmek Katar örneği" adlı makalesinde Katar'ın Ortadoğu coğrafyasında küçük ama önemli bir ülke olma yolunda ki önemli adımlarını görebilmek böylece Ortadoğu'nun kalbi sayılan Körfez coğrafyasına ilişkin bilinmezleri ortaya koymaya çalışmıştır.

Soyyigit (1990) "Arşiv belgeleri ışığı altında Katar'da Osmanlı hakimiyeti" adlı çalışmada Katar'ın tarihi hakkında bilgi verilerek Osmanlı belgeleri incelenip Katar'daki Osmanlı hakimiyet süreci anlatılmıştır.

Kurşun, (2004) "Basra Körfezi'nde Osmanlı-İngiliz Çekişmesi Katar'da Osmanlılar 1871-1916" kitabında Katar'ın siyasi coğrafyası ve buradaki geleneksel ve sosyal yapı tartışılmış, Katar'ın Osmanlı idaresine geçişi ve bunun doğurduğu uluslararası sorunlar ele alınmıştır. Ayrıca Katar ve Bahreyn üzerinde Osmanlı-İngiliz çekişmesine değinilmiştir. Bunların yanında Katar'daki iç gelişmeler ve bunun Osmanlı-İngiliz ilişkilerine etkisi ile Osmanlı devletinin Al-Thani ailesi ile siyasi ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Yukarıda Katar ile ilgili yapılmış olan bazı araştırmalar gözden geçirilmiştir. Yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde Katar geneli ile ilgili olduğu, Doha üzerinde enerji kaynaklarından elde edilen gelirlere mekânsal değişim arasındaki ilişkiye yer verilmediği görülmektedir. Bu tez çalışması bu yönüyle konu ile ilgili boşluğu doldurarak alana katkı yapacağı düşünülerek önemli olduğu ifade edilebilir.

2. İKİNCİ BÖLÜM

KATAR

2.1. Katar'ın Konumu

Basra Körfezinin batı kıyısında, Arabistan yarımadasının doğusunda yer alan Katar, küçük bir Körfez ülkesidir (Şekil 2).

Şekil 2. Katar'ın Bölgesel Konumu

Kaynak: <http://ülkeharitasi.blogspot.com> (11.02.2017).

Şekil 3. Katar'ın Siyasi Haritası

Kaynak: <http://kontrolpanel.apm.org.tr> (11.02.2017).

Jeopolitik ve jeoekonomik olarak dünyanın en önemli bölgelerinden biri sayılan Orta Doğu'nun hem fiili hem de teorik anlamda merkezi olan Basra Körfezi'nin (Erdem, 2009, s.30) batısında, körfeze doğru uzanan bir yarımada bulunan Katar Emirliği, güneyde Suudi Arabistan ile komşudur (Arıbaş, 2007, s.301). Kuzeye doğru 200 km kadar uzanan yarımada'nın en geniş yeri 88 km'dir (Ok ve Kuray, 1999, s.15). Ortalama yükseltisi oldukça az olan Katar, genellikle düzlüklerle kaplıdır. Şekil 3'te Katar'ın siyasi haritası görülmektedir.

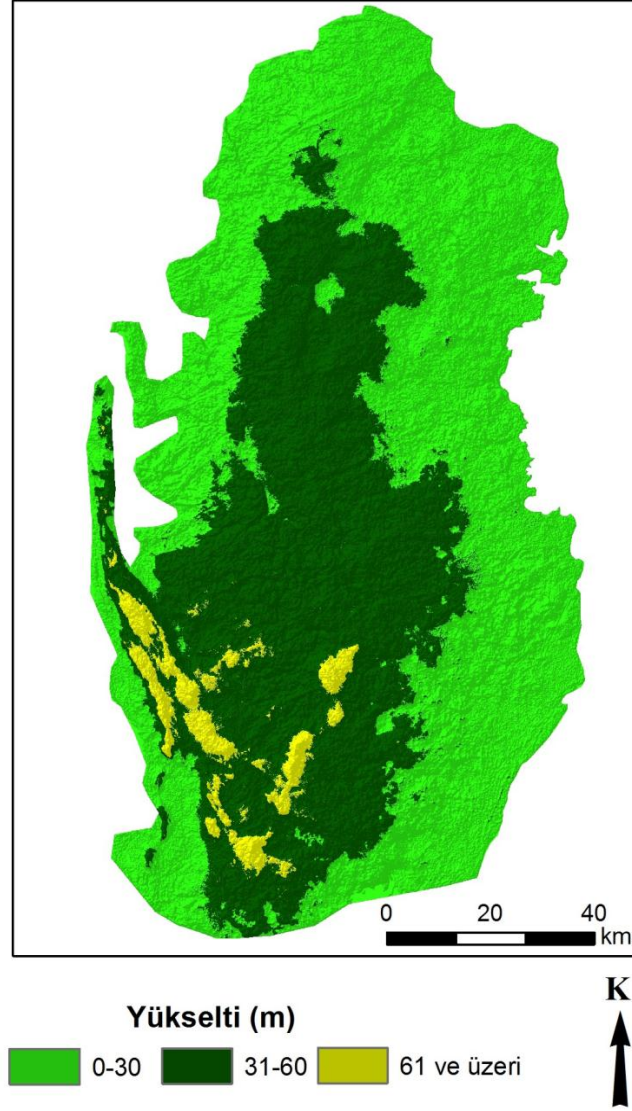
Komşuları, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'dır. Ülkenin dağlık bölgesi yok denecek kadar azdır (Gözenç, Günal ve Özdemir, 2010, S.208). Katar gerek nüfus gerek yüzölçümü açısından küçük Körfez ülkelerinden bir tanesidir. Arap Yarımadasının doğu kıyısında yaklaşık 11.521 km²'lik bir alana sahip olan

Katar'ın kıyı şeridi 550 km, kara sınırı ise 60 km olup Suudi Arabistan'la komşudur (Sönmez, 2011, s.3).

2.2. Yeryüzü Şekilleri

Ülkenin yeryüzü şekillerine bakıldığında genellikle düz alanlardan meydana geldiği görülmektedir. Orta bölümde hafifçe yüksek olan platolar bulunmaktadır (Özey, 1997, s.42). Yarımada'nın tabanı eosen dönemindeki kireçtaşı ve alçı taşlarından oluşur. Katar yarımadasının yüzeyi düşük ortalamalı yükseltilerden oluşur ki en yüksek nokta deniz yüzeyinden 60 metre civarındadır. Katar'ın kuzeyinde mesa (yüksek ve yanları dik) tipi tepeler ve geniş kum tepeleri (barkan) vardır (Babiker, 1990, s.11). Güneydeki toprakların büyük bölümünü rüzgârların getirdiği kumlar örter. Güneydoğuda da çok sayıda kumul alanları yer alır (Özey, 1997, s.42). Katar vadileri, nispeten derin ve uzun derelerden oluşur. Bunlar Katar'ın kuzeybatısında oluşurlar; çünkü orası nispeten tepeliktir. Bu vadilerde saf tortullar bulunmuştur. Bunlar kıvrılma sonrası veya sert katmanların zayıflaması sonucu oluşmuştur. Ayrıca 2000 civarı benek tarzı genç kolivial çökeltilerdeki kireçtaşları vardır. Buralar esasen derin yapısal çöküntülerdir. Genellikle ülkenin kuzeyi hariç peneplen (yontukdüz) ve aşınmış doğal yarımada'dır.

Çeşitli çalışmalar sonucu ülke çoğunluğunun kabulü ile kuzey ve güney diye ikiye ayrılmıştır. İlk çalışmalarda Johnstone ve Wilkinson (1960). Katar yarımadasını kireçtaşı platosu, kumlu kuzey ve sahil olmak üzere 3 topografik bölgeye ayırmışlardır. Diab (1980) ise yarımada'yı sahil, iç ova, kayalık çıkıntılar, doğunun yükseltileri ve kumlu kuzey olarak 5 topoğrafik bölgeye ayırmıştır. En güncel olarak El Shlalda (1986) Katar'ı topoğrafik olarak 5 bölüme ayırmıştır. Bunlar taşlı hammadas, vadiler, alçak alanlar, sabkhas ve kum tepeleri. Bu alt bölümler yükseltiler, mikro iklim, su kaynakları ve fiziki toprak ve kimyasal karakterleriyle ayrışır. Toprak araştırmalarında daha detaylı olarak doğal ve karışım olan topraklar keşfedilmiştir. (UNDP/FAO, 1973), FAO teknik raporlarında ve FAO, Katar su kaynakları ve gelişimi sonuç raporlarında yer almıştır (Babiker, 1990, s.11-12). Şekil 4'te Katar'ın yüzey şekilleri görülmektedir.

Şekil 4. Katar'ın Yeryüzü Şekilleri Görünümü

Kaynak: Water Statistics in the state of Qatar 2013'ten derlenmiştir.

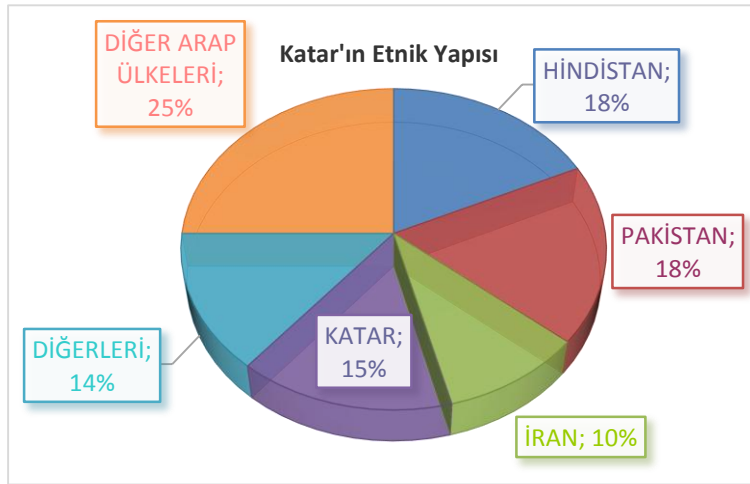
2.3. İklim Ve Topografik Özellikler

Ülkenin tamamına yakın bir kısmı düzlük alanlardan oluşup en yüksek noktası deniz seviyesinden 60 metre yüksekliktedir. Ülkenin kuzeybatısında bazı tepeler, güneydoğusunda ise kum tepeleri bulunur. Ülkede çöl ikliminin özellikleri görülür. Yazın hava sıcaklığı 50 °C civarındadır. Yüzeysel suları ve bitki örtüsü yok denecek kadar azdır. Bazı kuyulardan yeraltı suyu çıkarılmakta ise de, suyun tamamı denizden arıtma yoluyla elde edilmektedir. Bundan dolayı su ihtiyacının büyük bir bölümü deniz suyunun arıtılması ile elde edilmektedir.

Katar'da göl ya da akarsu bulunmamaktadır. Ülkede yazın sıcaklığın 50 °C'ye kadar çıktığı, kışın ise 17 °C' ye kadar düştüğü ve ortalama yıllık yağışın 60-90 mm ler arasında görüldüğü sıcak ve kurak bir iklime sahiptir. Orta kesimi ortalama 100 m yüksekliğe sahip bir plato iken, güneyi çöllerle kaplıdır. Kıyı kesiminde ise daha çok falezler ve tuzlu bataklıklar görülür. Çöl alanlarında kurakçıl halofit türler, kıyılardaki bataklık bölgelerde ise mangrowlar görülürken, ülke genelinde akasya, hurma ağaçları ve bazı çalı türleri görülür (Gözenç, Günal ve Özdemir, 2010, s.208).

2.4. Beşeri Ve İktisadi Yapı

Son yıllarda büyük gelişmeler gösteren Katar'da ülkenin genel özelliklerini incelediğimizde işgücünün neredeyse tamamına yakını yabancı işçilerden oluşmaktadır. 2013'te 2 milyon civarında olan Katar' da nüfusun % 85'ini ülkeye çalışmak üzere gelen göçmen işçi ve aileleri oluşturmaktadır. Özellikle İran Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerden gelen insanların sayısının fazla olması bu ülkelerle yürütülen siyasi ve ekonomik ilişkilerde nüfus faktörünü ön plana çıkarmaktadır. Şekil 5'te Katar'da yaşayan insanların etnik yapısı görülmektedir.

Şekil 5. Katar'ın Etnik Yapısı

Kaynak: CIA-The World Factbook 2016'dan derlenmiştir.

Bu oranlar Katar'ın dış politikasını etkilemektedir. % 15'lik yerli nüfus, devlet işlerine alımlar gibi siyasi ve ekonomik haklar gibi konularda önceliklere sahiptir (Ermağan ve Gümüş, 2014, s.302). 2013 nüfus sayımı sonuçlarına göre 125.000

civarında Katarlı işgücünün %90'ından fazlası kamu sektöründe hizmet vermekte, %4'ü ise özel sektörde çalışmaktadır. Geri kalan işgücü ise Hindistan, Pakistan, Nepal ve Filipinler'den çalışmaya gelen yabancılardan oluşmaktadır (Sönmez 2011, s.3).

Katar'da hükümet tarafından sürdürülen çalışmalar ağırlıklı olarak Katarlı işgücünün kalitesinin artırılarak özel sektörde istihdam edilmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede, ülkede faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerle birlikte Katarlılar için yoğun mesleki eğitim programları düzenlenmektedir. Ülkede işgücüne tanınan haklar da Katarlı'larla sınırlı kalmaktadır. 2004 yılında çıkarılan 18 sayılı çalışma yasası, 18 yaşını bitirmiş Katarlı çalışanların 100'den fazla Katarlı çalışanın istihdam edildiği işletmelerde örgütlenmesine izin vermektedir. Bununla birlikte, kamu işletmeleri söz konusu uygulamanın dışında kalmaktadır. Ayrıca, yasa yalnızca tek bir ulusal sendikaya izin vermekte ve söz konusu örgütlenmelerin yurtdışında kurulmuş benzeri örgütlerle ortak çalışmalar yürütmesini de yasaklamaktadır. Söz konusu çalışma yasası, işçilere grev ve toplu sözleşme hakkı tanımış olmakla birlikte pratikte işçilerle toplu sözleşme yapılmamakta, verilecek ücretler işveren tarafından serbest olarak belirlenmektedir. Katar'da yabancı işçiler için asgari ücret uygulaması (inşaat işçileri, hizmetçiler ve şoförler hariç) ve sosyal sigorta sistemi bulunmamaktadır. Yasal düzenlemeleri de grev hakkının kullanılmasını engellemektedir. Katar ILO Üyesi olmakla birlikte çalışma yasası, uluslararası kriterleri karşılamaktan uzaktır (T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2013).

Katar, eğitim ve sağlık alanlarında dünyanın önemli merkezlerinden biri haline gelmek yönünde yaptığı yatırımlarla diğer Körfez ülkelerinden farklılaşmaya çalışmaktadır. Katar Hükümeti 1970'lerin ortalarından bu yana eğitime büyük kaynak ayırmaktadır. Katar Emiri'nin eşi Şeyha Mozah bint Nasser Al-Missned' in başkanlığını yaptığı Qatar Foundation şemsiyesi altında 1997 yılında başlatılan Education City projesi, Katar'ı eğitim alanında bölgede bir merkez haline getirmeyi amaçlamaktadır (Sönmez, 2011, s.7).

Bu proje kapsamında, ABD'nin uluslararası üne sahip beş üniversitesi en yetkin oldukları ana bilim dallarında karma eğitim vermektedir. Weill Cornell Üniversitesi tıp (2002), Virginia Commonwealth Üniversitesi güzel sanatlar (2003), Texas A&M

Üniversitesi mühendislik (2003), Camegie Mellon Üniversitesi iş idaresi ve bilgisayar (2004), Georgetown Üniversitesi uluslararası ilişkiler (2005), Northwestern Üniversitesi gazetecilik (2008) alanlarında eğitim vermektedir. Qatar Foundation' ın gerçekleştireceği Sidra Tıp Merkezi için yapılacak yatırım miktarı ise yaklaşık 2,5 milyar dolardır. Katar'da ayrıca Hollanda kökenli CHN ve Kanada kökenli CNA Üniversitelerinin de şubeleri bulunmaktadır. Katar Üniversitesi ise 1977 yılında kurulmuştur. Ülkedeki yetişkinlerin okuma-yazma oranı 2004 yılı itibariyle % 89'a ulaşmıştır. Bu oran genel anlamda Körfez ortalamasında olmasına rağmen kadınların okuma-yazma oranı bölgedeki diğer ülkelerden daha yüksektir. Katar'da 6 yıllık ilköğrenim zorunludur. Katar İstatistik İdaresi rakamlarına göre ülkede 2006 yılında 154.092 öğrenci öğrenim görmüştür. Diğer taraftan, 2007-2008 döneminde üniversitede öğrenim gören öğrenci sayısı ise 12.000 olmuştur. Katar eğitim sisteminin modernleştirilmesine yönelik olarak Rand Institute ile kapsamlı bir müfredat değişikliği çalışması da yürütülmekte ve bu çerçevede müfredatta İngilizce, bilim ve matematik derslerine ağırlık verilmesi öngörülmektedir. Arapça ana dil, İngilizce geniş kesimler için iletişim dilidir. Bilinmektedir ki, kadınların okuma yazma oranı % 93, erkeklerin okuma yazma oranı % 95'dir. Bu verilerle dünyadaki en yüksek okuma yazma oranlarından birini gerçekleştirmişdir (Ermağan ve Gümüş, 2014, s.302).

Benzer yönetimlere rağmen Katar'ı bölge devletleri arasında öne çıkaran özelliği, ülkede bulunan düşünce kuruluşları ve eğitim alanında gerçekleştirilen yatırımlardır. İlaveten, ülkede % 96'lık bir nüfus kentsel bölgelerde yaşarken, % 4'ü kırsal bölgelerde ikamet etmektedir. Ülkede İslam'ın Sünni-Vehhabi yorumu öne çıkmıştır. Hükümet İslam içi dinsel-mezhepsel dağılım hakkında resmi bir bilgi vermezken, Katar' da bulunan yabancı ülke vatandaşları ve gayrimüslimler hakkındaki bilgiler ve tahminler temsilcilikler ve Hıristiyan gruplardan alınabilmektedir (ABD Dışişleri Bakanlığı Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Dairesi Uluslararası İnanç Özgürlüğü 2012 Raporu, 2012, s. 1).

2004 nüfus sayımına göre dinsel dağılım oranları şu şekildedir: % 77,5 Müslüman, % 8,5 Hıristiyan, % 14'ü diğer dinsel gruplardan oluşmaktadır. Kimi kaynaklar, Şiiler'in oranını %15-20 arasında bulunduğuna dair tahminler yürütürken

(Walker, 2007), Şii oranını % 8 ila % 10 arasında olduğunu iddia edenler de mevcuttur (Stevens, 26.12.2012). Vatandaş olmayanların çoğu Sünni veya Şii Müslüman, Hindu, Hıristiyan veya Budist'tir (Ermağan ve Gümüş, 2014, s.303).

Katar'da sağlık sistemini Sağlık Yüksek Konseyi (Supreme Council of Health) yönetmektedir. 2005 yılında kurulmuş konseyin amacı devlet ve özel hastanelerin gerekli denetimlerinin yapılması bu hastanelere gerekli ekipmanların sağlanmasıdır. Katar dünyada sağlık alanında ileri bir noktaya gelmeyi amaçlamaktadır. Bunun için 2030 Katar Ulusal Vizyonu'nu oluşturmuştur. Bu doğrultuda sağlık sistemi altında toplanması, önleyici sağlık hizmetleri, uzman sayısının artırılması, kalitenin yükseltilmesi noktasında ciddi çalışmalar yapılmıştır (Akarcalı, 2016, s.89). Katar Sağlık Yüksek Konseyi Katar'daki herkesi kapsayan bir sigorta sistemi üzerinde çalışma yaparak 2013 yılında Ulusal Sağlık Sigorta Şirketi'ni kurmuştur. Diğer Arap ülkeleri ve Hindistan, Pakistan Nepal ve Filipinler gibi ülkelere gelen insanlar Katar'ın sağlık sistemini etkileyerek Katar'ın sağlık alanında çeşitli yatırımlar yapmasını gerektirmiştir Katar'da sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükselmesi ile yaşam süresi de uzamış ve 1975 yılındaki 62'den 2012 yılında 95'e çıkmıştır. Ülkede ikamet izni sahibi her yabancı ve Katarlı sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaktadır. Bununla birlikte, sözkonusu hizmetlerin bütçe üzerinde oluşturduğu baskılar, yeni bir reform sürecini başlatmıştır. Bu çerçevede, Sağlık Bakanlığı 2005 yılında kaldırılarak bu bakanlığın tüm faaliyetlerini yürütecek olan National Health Authority adıyla yeni bir birim oluşturulmuştur (DEİK, 2015, s.18).

Gelişen ekonomisiyle beraber ülkede, sağlık hizmetlerini bedava kılmış ve sosyal yardım sistemini etkinleştirmiştir. Öte yandan, hem özel hem de kamusal alanda maaşların sadakate göre ve cömert biçimde dağıtıldığı dile getirilmektedir; kimi insan hakları sorunlarına rağmen (örneğin göçmen işçilerin kolay biçimde işten çıkartılması) meşruiyet sağladığı belirtilmektedir (Borszik, 2013, s.3-4).

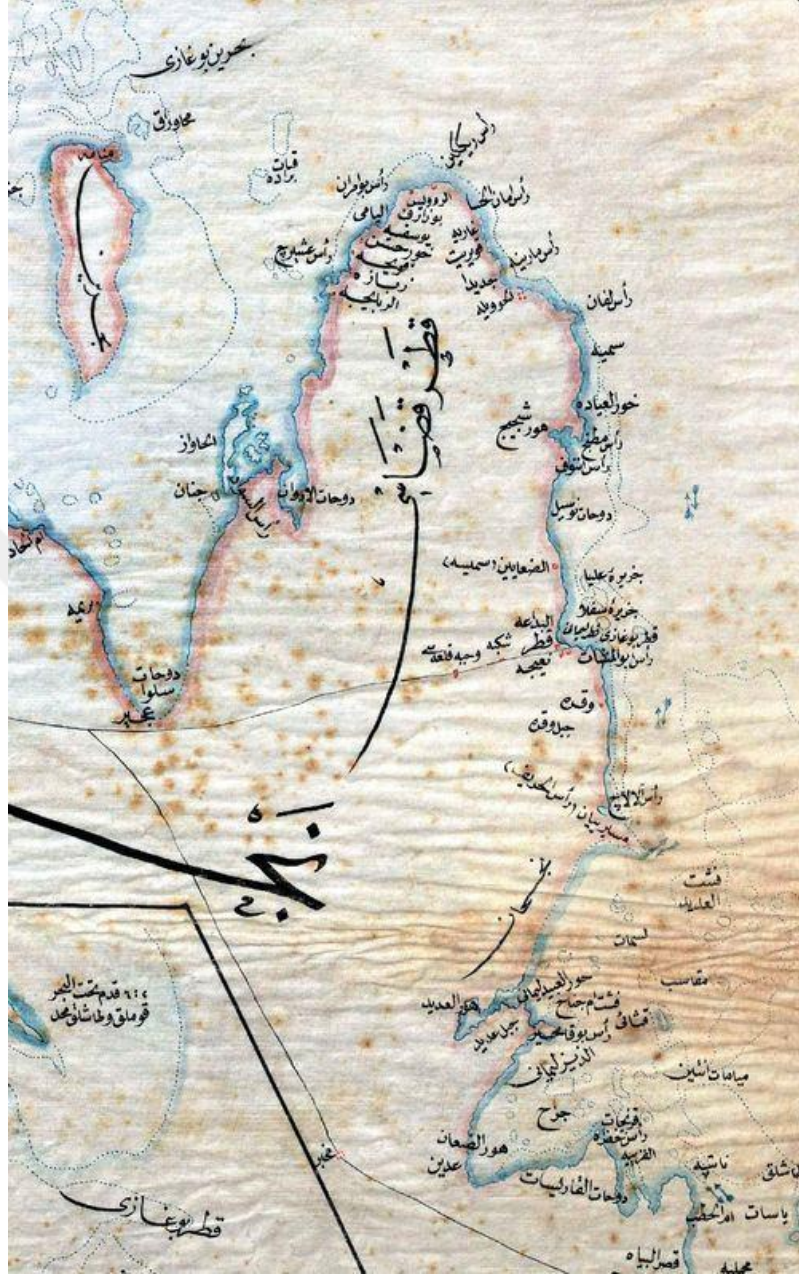
Emirlikteki hukuk kurallarının kaynağı örfi seküler hukuk ve Şer'i hükümlerdir; siyasal partiler yoktur. Basın özgürlüğünü övme ama eleştirel şairlerini hapse atma gibi özellikleriyle kimi zaman bir zıtlıklar ülkesidir.

Freedom House tarafından 2013 yılında politik haklar ve sivil özgürlükler hususunda “özgür değil” (“not free”) olarak nitelendirilmiştir (Freedom House, Freedom in the World 2013).

Katar, kültür ve ekonomi alanında önemli adımlar atarak imajını yenileme arzusundadır. Özellikle Cornell, Georgetown gibi ünlü Amerikan üniversitelerinin bulunması bu imaj değişikliğine örnektir. Bunun yanında eğitim şehri projesi ile Kahire ve Beyrut’a rakip olup, Arap gençlerini kendine çekmek istemektedir. Bazı Arap-İslam entellektüellerini eğitim kurumlarında ağırlayarak, bölgesel ve küresel gelişmeleri doğru bir şekilde takip etmeyi hedeflemektedir. Basketbol, voleybol, tenis ve futbol dallarında turnuvalar ve birçok konferansa ev sahipliği yapmaktadır. Dünyaca ünlü pek çok marka Katar’a yatırım yapmaktadır (Ermağan ve Gümüş, 2014, s.307).

2.4.1. Tarihi

Katar yarımadası taş devrinden beri yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır. 7. yüzyılda İslam dininin yükselmesinden sonra, bölgede Arap halifeliği oluşturulmuştur (KTO, 2010, s.2). Basra Körfezindeki Osmanlı ile Portekiz’in mücadeleye başladığı döneme kadarki tarihi hakkında çok fazla bilgi yoktur.1555 yılındaki Osmanlı belgesinde bölgenin ticari açıdan önemli olduğu ve Şeyh Muhammed bin Sultan bin Müsellem yönetimindeki Katar halkının yaklaşık 1000 gemiye sahip olduğu ve ticaretle uğraştığı belirtilmektedir (Kurşun 2002, s.30). 18. yüzyılda ise bölge şimdiki Suudi Arabistan bölgesindeki hakim güçlerin eline geçmiş ve daha sonra Thani hanedanlığının hakimiyetine girmiştir. 1871-1913 yılları arasında Osmanlı devletinin hakimiyetine giren ülkede al-Thani yardımcı idareci olarak atanmıştır. Şekil 6’daki haritada 1890’lı yıllarda Osmanlı hakimiyetindeki Katar görülmektedir. Birinci dünya savaşından sonra Emir olarak bilinen Abdullah bin Cassim ile İngiltere'nin koruması altına girmiştir. Katar 1971’de Büyük Britanya'dan bağımsızlığını elde etmiştir. 1972’de yönetimde olan Emir Ahmad ibn Ali al-Thani, kuzeni Khalifa ibn Hamad al-Thani tarafından tahttan indirilmiştir. Kendisi de oğlu ve mirasçısı olan Hamad bin Khalifa al-Thani tarafından yönetimine son verilerek sanayi alanında modernleşme programları başlatılmıştır. 1981 yılında Katar, Körfez İşbirliği Konseyinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ülkenin istikrarı 1980’lerdeki İran-İrak savaşı ile tehdit edilmiştir.

Şekil 6. 1890'lı Yıllarda Basra Körfezi ve Katar

Kaynak: Kurşun, Z. (2004). Katar'da Osmanlılar: Basra Körfezi'nde Osmanlı-İngiliz Çekişmesi 1871-1916 s.207

Bahreyn ile Hawar adası ve doğal gaz üzerine olan anlaşmazlıkları 1992 yılında Suudi Arabistan ile genel sınırlar üzerine çatışmalara sebep olmuştur. Bu anlaşmazlıklar 2001 yılına kadar tam anlamıyla çözülememiştir. 1990 yılının sonuna doğru daha yumuşak bir politika izleyen Şeyh Hamad basın sansürünü biraz hafifletmiş ve bu durum İran ve İsrail ile olan ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca

ulusal hükümetin ve kurumsal seçimlerin demokratikleşmesi çalışmalarına başlamıştır. 2003'de seçmenler Danışma Meclisini Emir'in onayı ile seçmiştir. Kadınlar seçme ve seçilme haklarını elde etmişlerdir. Anayasa, 2004 yılında Emir tarafından onaylanmıştır.

Katar, mutlak monarşi ile yönetilen bir Emirliktir. 1972 yılında Şeyh Khalifa bin Hamad Katar Emiri unvanıyla ülkenin başına geçmiştir. Emir Khalifa, oğlu Şeyh Hamad bin Khalifa al-Thani tarafından kansız bir darbe ile 1995 yılında devrilmiştir. Bütün güç Emir'in elinde olup, Emir tarafından atanan kabine ise idari işleri yürütmektedir. Ülkede, demokrasiye geçiş aşamasında önemli bir adım olan yeni Anayasa 29 Nisan 2003 tarihinde halkoyuyla kabul edilerek 8 Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir. Yeni Anayasaya göre yönetim gücünün bir kısmı 45 sandalyelik danışma meclisine devredilmiştir (KTO, 2010, s.2). Anayasaya göre al-Thani ailesi "yönetici aile" olarak kabul edilmiştir. Emir' in başkanlığındaki hükümette 14 üyenin 9'u al-Thani ailesindedir. Belediyelerde 29 kişiden oluşan Belediye Konseyi bulunmaktadır. 8 Mart 1999 tarihinde ilk kez serbest oylamayla ülke genelinde belediye seçimleri yapılmıştır. Seçimlerde 22 bin seçmen oy kullanmıştır. Bu seçmenlerin 9600'ünü kadınlar oluşturmuştur. Seçimlerde 221 erkek, 6 kadın aday yarışmıştır. Kadın adaylar seçimi kazanamamıştır. Körfez ülkeleri arasında kadına ilk defa seçme ve seçilme hakkı tanıyan ülke Katar olmuştur (Ok ve Kuray 1999, s.20).

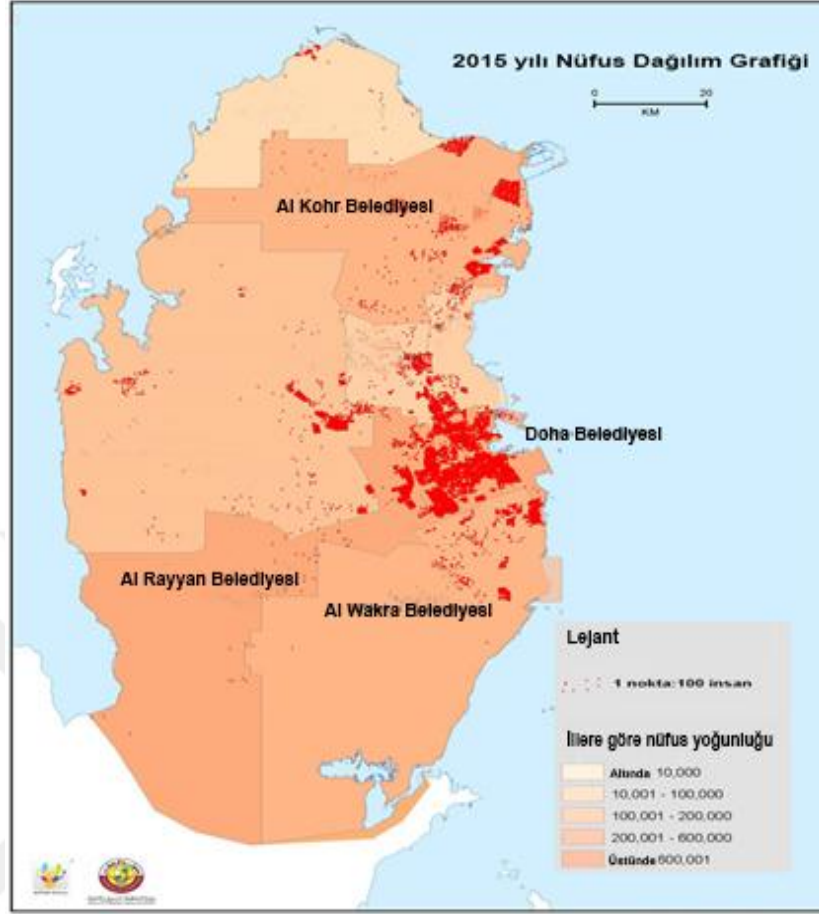
Yeni Anayasa'da düşünce özgürlüğü, dini inanç ve ibadetlerde özgürlük ile haberleşme özgürlüğü güvence altına alınmış, ayrıca yargının bağımsız olması, yargı ve yasaların üstünde hiçbir otoritenin yer almaması hükme başlanmıştır. Katar Emiri Şeyh Hamad 3 Nisan 2007 tarihinde istifa eden Şeyh Abdullah'ın yerine, Şeyh Hamad bin Cassim bin Jabor'u Başbakanlığa atamıştır. Yeni Başbakan daha evvelki görevi olan Dışişleri Bakanlığını da uhdesinde buldurmaya devam etmektedir (KTO, 2010, s.2).

2.4.2. Nüfus Gelişimi

Monarşik yönetim yapısına sahip 11.521 km² yüzölçümlü Katar'ın nüfusu 1.699.435'tir Ülkede bulunan nüfusun yaklaşık olarak 300.000'i çoğunluğu Vahhabi ve Sünni inancıya sahip olan Katarlı Araplar'dan, nüfusun diğer kısmını ise Hindistan, Filipinler, Pakistan, Nepal gibi ülkelere çalışmaya gelen işçiler ve ülkede yaşayan

diğer Arap ülkelerinin vatandaşlarından oluşmaktadır. Şehirde yaşayan nüfusun kırsalda yaşayan nüfusa göre oldukça fazla olduğu Katar'ın toplam nüfusunun yaklaşık olarak %77.5'i Müslüman, %8.5'u Hıristiyan ve %14'ü ise Hinduizm başta olmak üzere diğer dinlere mensuptur (Minarlı, 2013 s.1). Özellikle Müslüman olmayanlar Katar'a çalışmak için gelenlerden oluşmaktadır.

Nüfusunun %89'unun şehirlerde yaşadığı bu küçük Körfez ülkesinin başkenti Doha (Ed-Davha)'dır. Ülke nüfusunun yaklaşık yarısının yaşadığı başkent Doha (Ed-Davha), önceden küçük bir balıkçı köyü iken 1940'larda petrolün bulunmasıyla, beraber gelişerek büyük bir kent merkezi olmuştur. Günümüzde Doha, gökdelenleri, iş merkezleri, lüks otelleri, spor ve eğlence merkezleri, banka binaları, park ve bahçeleri ile Arap dünyasının en iyi planlanmış şehirlerinden biri olmuştur. Nüfusu 236.000'i geçmiştir. Katar'ın batı kıyısında Zikrit doğu kıyısında ise Umm-Said (Musayid) liman şehirleri gelişmiştir. Sığ fakat elverişli olan Zikrit limanı, Bahreyn'den ithal edilen malların boşaltıldığı önemli ithalat limanıdır. Umm-Said ise, kıyılarının derin olmasından dolayı deniz tankerlerinin ve şileplerin girip çıkmasına müsaittir. Bundan dolayı Umm-Said limanı, önemli petrol ihraç limanı olmuştur. Nüfusun yoğun olduğu diğer bir yer ise Doha'nin 54 km. kuzeyindeki El-Hureys'dir (Özey, 1997, s.42). Şekil 7'ye bakıldığında 2015 yılında nüfusun büyük çoğunluğunun Doha ve çevresinde yaşadığını diğer bölgelerde ise çok az olduğu görülecektir.

Şekil 7. Katar'ın 2015 Nüfus Dağılım Grafiği

Kaynak: www.qsa.gov.qa/eng/index.htm, (14.04.2017).

Katar İstatistik Kurumunun verilerine göre Katar'ın nüfusu, 2008 yılının 12. ayında 1.553.729'dur. Bunun %22,5'i kadın %77,5'i ise erkeklerden oluşmaktadır. 2012 yılının 10. ayında ise toplam nüfus 1,757, 540'dır. Bu nüfusun %26,5'i kadın %73,5'i ise erkeklerden oluşmaktadır. 2015 yılının 7. ayında Katar'ın toplam nüfusu 2,120.129'dur. Bu nüfusun %14,5'i kadın %85,5'i ise erkeklerden oluşmaktadır. 2017 yılının 4. ayında toplam nüfus 2,675.522'dir. Bu nüfusun %19,5'i kadın %80,5'i ise erkektir. Katar'ın 2015 yılındaki nüfus dağılım grafiğine bakıldığında nüfusun büyük bir çoğunluğunun Doha ve çevresinde yaşadığı görülmektedir (Katar İstatistik Kurumu, Population Statistics, 2015, s.13). Katar'da yüksek bir nüfus artış hızı görülmekle birlikte, söz konusu oran ülkenin sanayileşme ve yatırım çalışmaları kapsamında bu ülkeye gelen yabancıların sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Haziran 2011 tarihi itibariyle tahmini nüfusu 1.7 milyondur. Bu rakamın büyük çoğunluğunu özellikle

Pakistan, Hindistan, İran ve Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinden çalışmak için gelmiş oturma izni olan nüfus meydana getirmektedir. Ülkede Katar'lı olan Arap nüfus 230.000 (nüfusun yaklaşık % 14'ü) kadardır. Gelişmekte olan Katar ekonomisine paralel olarak yabancı işçi akını devam etmekte ve ülke nüfusu artmaktadır. Toplam nüfusun yaklaşık yarısı başkent Doha'da yaşamaktadır (DEİK, 2012, s.2).

2.4.3. İktisadi Yapı

Ekonomisinin % 60'ını petrol ve doğalgazın oluşturduğu Katar, son yıllarda petrol ve doğalgazdan önemli gelir elde ederek ekonomik alanda büyük bir gelişme kaydetmiştir. 2002 yılından bu yana, gerek enerji fiyatlarındaki artışlar, gerek yeni LNG tesislerinin ardı ardına devreye alınması sonucunda yıllık ortalama nominal %20, reel %7,5 olarak yakalanan büyümeye bağlı olarak, Katar GSYİH'sı 2002-2008 yılları arasında 19 milyar dolardan 120 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır. Tablo 1'de Katar'ın Nominal GSYİH'nin sektörel dağılımı ve büyüme oranı görülmektedir.

Tablo 1. Nominal GSYİH'in Sektörel Dağılımı ve Büyüme (milyon QR)

Sektör	2008	2009	2010	2011	2012	Büyüme (%)	GSYİH İçindeki Oranı (%)
Petrol ve Gaz	118.168	146.144	229.727	332.447	412.237	57,19	61,69
Petrol Dışı	88.476	112.447	142.657	151.534	162.427	26,87	38,31
Tarım	233	250	268	270	278	7,20	0,07
İmalat	16.150	19.511	25.390	32.511	37.440	30,13	6,82
Su ve Elektrik	3.513	4.329	5.456	6.529	7.326	26,03	1,47
İnşaat	11.991	14.634	18.166	20.213	22.797	24,14	4,88
Ticaret ve Konak.	9.452	12.002	13.311	14.346	15.784	10,91	3,57
Ulaşım	7.159	8.803	12.274	13.202	14.272	25,21	3,30
Finans ve Emlak	21.392	31.865	37.019	41.071	47.391	16,17	9,94
Diğer Hizmetler	18.586	20.053	30.773	39.530	47.730	53,46	8,26
Toplam GSYİH (QR)	206.644	258.591	372.384	485.519	582.374	44,01	100,00
Toplam GSYİH (\$)	56.770	71.041	102.303	124.260	144.164		

Kaynak: Katar İstatistik Kurumu (QSA), <http://www.musavirlikler.gov.tr/uploadyOA/Bilgi%20Notlari/gosterge.pdf> (Erişim Tarihi: 18.12.2013).

Katar'ın uyguladığı ekonomide petrol ve doğalgaz sektörlerinin ağırlığını imalat sanayi, ulaştırma, finans, ticaret ve turizm sektörleri lehine değiştirecek kapsamlı ekonomik çeşitlendirme politikasının sonuçlarının alınması ve hidrokarbon kaynaklarına dayalı sanayi projelerinin devreye girmesiyle birlikte, söz konusu hızlı büyümenin sürmesi beklenmektedir.

Dünya petrol ve doğalgaz fiyatlarının 2008 yılı Temmuz ayından itibaren hızlı bir düşüş göstermesine rağmen, Katar'ın ekonomik çeşitlendirme programının etkisiyle gerek petrol ve doğalgaz sektörünün, gerek bu sektörlerdeki gelişmelere eşlik eden diğer (petrol dışı) sektörlerin göstereceği performansın, GSYİH'daki hızlı büyümenin bir süre daha devam edeceğini ortaya koymaktadır (Sönmez, 2011, s.4-5). 2003 yılından 2008 yılının ortalarına kadar enerji fiyatlarının uluslararası piyasalarda yakaladığı rekor düzeyler, petrol ve doğalgaz ihracatçısı olan Katar ekonomisine son derece olumlu bir etkide bulunmuş, diğer taraftan, ülkenin doğalgaza dayalı sanayileşme programı da anılan büyüme hızının yakalanmasına yardımcı olmuştur. 1990'ların ortalarında başlayan; liberalleşme, dışa açılma, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve söz konusu yeni yapının ihtiyaç duyduğu kurumsal ve yasal reformlar sonucunda yakalanan bu süreçte, 2002-2010 yılları arasında GSYİH 19,7 milyar dolardan 91,9 milyar dolara ulaşmıştır. Katar bu süreci takip ederek GSYİH'sını 2010-2012 yıllarında 100 milyar dolara 2014 yılında ise 130 milyar dolara çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedefin yakalanması için ise, önümüzdeki dönemde enerji, altyapı, turizm ve ulaştırma sektöründe yapılacak yatırımların 150 milyar doları aşması beklenmektedir. Bununla birlikte, hızlı ekonomik büyüme süreci içerisinde özellikle yüksek talebin ve yapılan büyük kamu harcamalarının sonucunda yaşanan yüksek enflasyon, ekonominin en büyük sorunu haline gelmiştir. Her ne kadar 2008'in ikinci yarısından itibaren küresel finans krizi etkisini Katar'da da göstermiş ve ekonomide hızlı bir soğuma yaşanmışsa da, enflasyonist baskının kısa vadede sona ermeyeceği değerlendirilmektedir. Enflasyon oranı 2008 yılında %15 olmasına rağmen uygulanan ekonomik politikalar ve yatırımlar sayesinde 2012 yılında %8 seviyelerine gerilemiştir (T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2013).

Özetle, 1995 yılında iktidarı ele geçiren Şeyh Hamad bin Khalifa al-Thani'nin, borçlanarak ekonomik çeşitlendirme politikalarına hız verme düşüncesi, artan enerji fiyatlarının da etkisiyle bugün meyvelerini vermeye başlamış ve Katar kişi başına düşen gelirin yüksek olmasıyla ile bölgenin en iyi ekonomik performans gösteren ülkelerinden biri haline gelmiştir.

Katar'da başkent Doha yakınlarındaki petrol yatakları işletilmeye açıldıktan sonra 1940'lardan itibaren özellikle petro-kimya sanayiinde gelişmeler görülmüştür. 1975'de kurulan gübre fabrikası, iki yıl sonra hizmete girmiştir. Aynı dönemde 400 bin ton/yıl kapasiteli bir çelik fabrikası işletmeye açılmıştır. Çelik üretiminin % 30'u iç piyasaya ayrılmakta, geri kalanı ise Suudi Arabistan ve B.A.E' ye ihraç edilmektedir. En önemli sanayi bölgesi Umm-Said'dir. Umm-Said'de, iki petrol rafinerisi, çelik fabrikası, petro-kimya tesisleri ve bir adet un fabrikası bulunmaktadır.

Petrolde ve doğalgaz alanında çalışmayanların büyük kısmı, balıkçılıkla uğraşır. Ülke, balıkçılık, tarım ve hayvancılıktan da gelir sağlar. Toplam işgücünün ancak % 2'si tarımda çalışır. Genellikle çorak bir ülke sayılan Katar, 1970'lerden sonra önemli gelişmeler kaydetmiştir. Sebze üretimi, ülke ihtiyacını karşıladığı gibi, bir miktarını da ihraç etmektedir. Katarlı zenginlere ait olan çiftliklerde, genellikle Filistinli göçmenler çalışırlar. Toplam tarımsal gelirin % 25'ini sebze üretimi, % 20'sini hayvan yemi, % 12'sini süt ürünleri oluşturur. Yeraltı suyu bakımından zengindir ancak çok miktarda mineral ve tuz içerdiğinden, tarımda ve içme suyu olarak kullanılamaz. Son yıllarda kurulan tesislerle, deniz suyu arıtılarak tarım ve içme suyu ihtiyacı karşılanmaktadır. Ayrıca Doha'nın güneyinde, bir de atık su temizleme istasyonu kurulmuştur. Bu istasyonun arıttığı sular, yeniden kullanılmaktadır (Özey, 1997, s.42).

2.4.3.1. Katar'ın Sanayisi

Katar'daki sanayi yatırımlarına bakıldığında zaman özellikle petrol ihracının başladığı yıllara göz atmak gerekmektedir. 1950'de Qatar Petroleum Company'in raporuna göre hükümet petrol gelirlerini yatırım yapmaktan ziyade İngiltere'deki menkul kıymetler hesaplarına yatırmayı tercih eder. Hükümet endüstri projelerini petrol şirketlerine bırakır. Şeyh Ahmet 1957'de QPC'den bir petrol rafinerisi yapmasını ister.

Hükümetin endüstriye olan ilgisi 1957’de gerçekleşir. Le Grand AdSCO çimentonun hammaddesiyle ilgili çalışma yapmak üzere ülkeye davet edilir. Hükümetin bu konuya gerekli önemi veremediği için bir sonuç alınamaz. 1963 yılında Amerikalı danışman Arthur D.Little Ülkenin doğal kaynaklarının incelenerek yatırıma dönüştürülmesi için ülkeye davet edilir. 1963 yılının sonunda Arthur Little şu raporu sunmuştur:

- A) Yatırımların gerçekleşmesini sağlamak devletin önemli bir görevidir
- B) Balıkçılık alanında çalışmaların yapılması
- C) Topraktan iyi yararlanıp tarımı geliştirmek
- D) Doğalgazdan yararlanmak
- E) Petrol haricindeki kaynakları kullanmak, Özellikle çimento fabrikası kurmak

Hükümet ilk üç maddeyi uygulamaya koymak için harekete geçer. Son iki maddedeki öneriyi ise daha sonraki dönme bırakılmasına karar verir. 1970’li yıllarda Katar’da sanayi alanında bir politika oluşturuldu. Bunun için petrol arıtma endüstrisine girilmesine, üretimde ileri teknolojinin kullanılmasına, doğalgazın kullanılmasına, çimento imalatına başlanmasına ve her türlü teknik desteğin alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca yine 1970’de Sanayi ve Tarım Bakanlığı ile ilgili bir kanun çıkarılarak aşağıdaki maddeler Sanayi Bakanlığının ana hedefleri olarak belirlenmiştir:

- A. Devletin genel sanayileşme politikasını ve denetlenmesini sağlamak
- B. Doğal kaynakların üretimini artırmak ve üretim maliyetini düşürmek
- C. Ulusal sanayiye koruyup geliştirmek
- D. Önerilen projeleri inceleyip gereğini yapmak
- E. Tüm sanayi kuruluşlarını takip etmek
- F. Sanayi ürünlerindeki üretim kalitesini kontrol etmek

1980 yılında hükümet sanayiye teşvik etmek için kanunlar çıkarmıştır. Hükümet özellikle girişimciliği destekleyerek sanayinin gelişmesi için çaba göstermiştir (Al-Kubaisi, 1984, 64-65). Liman şehri olan Umm-said’de özellikle petrolün çıkarılmasından sonra sanayi tesisleri kurulmaya başlanmıştır. 1969 yılında Katar ve Norveç firması Norsk Hidro gübre fabrikası açarak 1973’te üretime başlamıştır. 1976

yılında ise ikinci fabrika üretime başlamıştır. 1990’da 708.000 ton amonyak 761 ton üretilmiştir. Katar petro- kimya sanayi 1974 yılında kurulmuş 1980’de Umm-said’de faaliyete başlamıştır. 1984 yılında 204.000 ton etilen 33.000 ton sülfür üretilmiştir. 1978 yılında Katar’da yılda 400,00 ton kapasiteli çelik fabrikası açılmıştır. Katar’da çimento üretimine ise 1965 yılında başlanmış olup ilk yıl 310.000 ton çimento üretilmiştir. 1995’te ise Umm Bab’da günde 2000 ton üretim kapasitesine sahip yeni bir fabrika açılmıştır (Ok ve Kuray, 1999, s.33-34).

Katar’daki en önemli sanayi kuruluşları, petrol ve doğalgaza bağlıdır. Özellikle doğalgazın sıvılaştırılması ve doğalgazdan likitgaz, gübre, üre ve amonyak üretmek için tesisler kurulmuştur. Petrol ve doğalgaz alanında yapılan yatırım 10 milyar dolar civarındadır. 1992 yılında Enerji ve Sanayi Bakanlığı özellikle sanayinin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Ayrıca 1996 yılında Katar Sanayi Kalkınma Bankası sanayiye desteklemek için kurulmuştur (KTO, 2010). Katar, sanayi sektörünü geliştirmek için doğalgazı sıvılaştırma (LNG) ve doğalgazdan petrol ürünleri üretimi (GTL) üzerine yoğunlaşarak doğalgaz kaynaklarından faydalanma yoluna gitmektedir. Bu sayede LNG sektöründe Katar’a gelen yabancı sermaye 75 milyar dolar civarındadır (DEİK, 2014, s.12).

Tablo 2. Kamu Kesimine İlişkin Ekonomik Büyüklükler

Gösterge	2008	2009	2010	2011	2012
Kamu harcamalarının GSMH’ deki payı (%)	22,3	15,9	14,9	19,3	21,2
Kamu gelirlerinin GSMH’ deki payı (%)	39,0	40,0	34,9	47,2	45,4
Faiz ödemelerinin kamu harcamalar payı (%)	4,1	4,0	3,5	5,2	4,7
Faiz ödemelerinin kamu gelirlerinde payı (%)	2,3	1,6	1,5	2,1	2,0
Askeri harcamaların GSMH* deki payı (%)	2,1	2,2	2,2	2,2	2,3
Askeri personelin toplam işgücündeki payı (%)	1,8	1,4	1,2	1,0	1,0

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı, <http://databank.worldbank.org>. (Erişim Tarihi: 18.12.2013)

Tablo 2’de Katar’da kamu kesimi finansmanının fazla verdiğini göstermektedir. Bu durum hükümetin ekonomik ve sosyal projeler geliştirmesi ve uygulamasına olanak tanımaktadır. Ancak, faiz ödemeleri kamu harcamalarının önemli bir bölümünü (ortalama olarak %4,2) oluşturmaktadır. Bu borç yükünü bitirmek için kamu kesimi borç stokunun azaltılması önem taşımaktadır. İstikrarın olmadığı bir

bölgede olmasına rağmen Katar'ın askeri personel sayısının işgücü içerisindeki payı bu dönemde % 80 oranında azalmıştır. Askeri harcamaların GSYH içerisindeki oranında incelenen dönemde bir değişiklik olmamıştır (Öztürkler, 2012 s.79).

Katar'da yukarıda sözünü ettiğimiz karma ekonominin ürettiği GSYH' ya ilişkin büyüklükler Tablo 3'de verilmektedir. Tablo 3, Katar ekonomisi hakkında birçok önemli bilgiyi yansıtmaktadır. Bunlardan ilki Katar'ın 5 yıl gibi bir sürede ve küresel ekonomik krize rağmen GSYH'nı iki kattan daha çok artırmış olmasıdır.

Tablo 3. Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya İlişkin Büyüklükler

Büyüklük	2008	2009	2010	2011	2012
GSYH (Milyar \$)	60.5	79.5	115.0	97.6	127.3
Reel GSYH Büyüme Hızı (%)	18,6	18.0	17.7	12.0	16.6
Kişi Başına GSYH (Bin \$)	61.8	67.5	82.4	61.1	72.4
Kişi Başına GSYH Büyüme Hızı (%)	-	9.2	22.1	-25.8	18.5

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı, <http://databank.worldbank.org>. (Erişim Tarihi: 18.11.2013).

Katar'daki enerji kaynaklarından petrol ve doğalgazdan elde edilen gelir GSYH'nın %50'sinden daha fazlasını, ihracat gelirlerinin yaklaşık olarak %85'ini ve hükümet gelirlerinin yaklaşık olarak %70'ini oluşturmaktadır. Bundan dolayı Katar ekonomisi petrol ve doğalgazın dünya piyasalarındaki fiyatlarından oldukça etkilenmektedir. Bu sebeple, küresel krizin etkisi ile 2011 yılındaki GSYH büyüme hızında bir önceki seneye göre önemli bir azalma meydana gelmiştir. Bu azalma kişi başına gelir büyüme hızını negatif yapmış ve kişi başına gelir 2010 yılındaki 82,4 bin dolar düzeyinden 2011 yılında 61,1 bin dolar düzeyine gerilemiştir. Buna rağmen incelenen dönemde reel GSYH büyüme hızı ortalama olarak ulaşılması oldukça zor olan bir düzeyde, %16,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu büyüme hızı, Katar'ın dünyada kişi başına gelirin en yüksek olduğu ikinci ülke olmasını sağlamıştır. Beş yıl gibi kısa bir sürede GSYH'nın ikiye katlanmasını sağlayan bir büyüme hızı gerçekleştiren bir ekonominin insanların ilgisini çekmesi doğal kabul edilmelidir.

Bir ülke ekonomisinin yapısının en iyi göstergelerinden birisi alt sektörlerin GSYH' ya yaptıkları katkıların seviyesidir (Öztürkler, 2012, s.83). Günümüzde gelişmiş

ülkelere bakıldığında tarım sektörünün GSYH içerisindeki payı %2-3 civarındadır. Katar'da tarımın GSYH içerisindeki payı düşük bir düzeydedir. Başlıca tarımsal faaliyetler meyve ve sebze üretimi, kümes hayvancılığı, süt ve süt ürünleri üretimi, sığırcılık ve balıkçılıktır. Sanayi sektörünün GSYH içindeki payı gelişmiş ülkelerde yaklaşık olarak %20 civarındadır. Bu oran 2012 yılı için Katar'da yaklaşık olarak %73'tür. Katar'da hizmet sektörünün önemli bir bileşeni olan finansal sektörün ve onun bir alt bileşeni olan bankacılık sektörünün gelişmiş olmasına rağmen, sanayi sektörü GSYHT yaratan temel sektördür. Sanayi sektörünün temel alt sektörleri sıvılaştırılmış doğal gaz üretimi, ham petrol üretimi ve rafinericiliği, amonyak üretimi, petrokimya ürünleri üretimi, gübre üretimi, çimento üretimi ve ticari gemi tamirciliğidir. Bir ülkenin ekonomik olarak kalkınmasının temel belirleyicisi sahip olduğu üretim faktörlerinin tam ve etkili bir biçimde kullanılmasıdır. Üretim faktörleri içerisinde işgücünün istihdam edilmesi ekonomik ve sosyal gelişmişliğin bir göstergesidir (İnce, 2015, s.15).

2.4.3.1.1. Ekonomik Çeşitlendirme

Katar ekonomisini çeşitlendirmek ve petrole olan bağımlılığını azaltmak için petro-kimya ve doğalgaz alanında yatırımlara yönelmiştir. 2010 yılında 5 LNG sahasında üretime geçen Katar yönetimi oldukça zengin olan doğalgaz kaynaklarını etkili bir şekilde kullanıp gelir kaynaklarını artırmaya yönelik bir siyaset uygulamıştır (DEİK, 2014, s.4). Doğalgaz ihracatı, Katar'ın toplam ihracatının %40'ına yaklaşmıştır. Bu oranın önümüzdeki yıllarda daha da artması beklenmektedir. Katar, 2008 yılında 35 milyon ton civarında gerçekleşen LNG ihracatını 2011 yılında yılda 77 milyon ton, 2013 yılı için 100 milyon ton düzeyine çıkarmıştır. LNG tesisleri, Katar'ın imalat sanayinin en önemli kolu olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, doğalgazdan petrol ürünleri üretilmesini ve ihraç edilmesini öngören "GTL- gas to liquids" teknolojisi konusunda da önemli adımlar atılmıştır. Diğer yandan, ekonomik çeşitlendirme politikaları sadece doğalgaz ve buna bağlı sanayi tesislerinin kurulması ile sınırlı kalmamakta, bu politikaların önemli bir diğer tarafı da, enerji dışındaki alanlarda faaliyet gösterecek firmaların Katar'a çekilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, Ras Laffan ve Mesaieed Sanayi Bölgelerinin yanısıra; Qatar Science and Technology Park ve Qatar Financial Center kurularak, teknoloji ve finans alanlarında yabancı

yatırımcıların bu iki “serbest bölgede” %100 yabancı sermayeli şirket kurarak faaliyet göstermelerine olanak sağlamıştır (Öztürkler, 2012 s.81).

2.4.3.1.2. Yabancı Sermaye

Katar’da yabancı yatırımcıların pazara girişiyle alakalı konular 2000 yılında 13 sayılı Yabancı Sermaye Kanunu ile düzenlenmiştir (Participation of Non-Qatari Capital Law). Yabancı Sermaye Kanununa göre göre Katarlı olmayan yatırımcılar sermayeye %51 oranında katkı sağlayan Katarlı ortakları olduğu zaman her alanında yatırım yapabilirler. Diğer yandan, tarım, sanayi, eğitim, sağlık turizm alanlarında yapılacak yatırımlar ile ülkenin kalkınma politikalarına uygun bir şekilde enerji, maden ve diğer doğal kaynakların işletilmesine ilişkin projelerde, iş danışmanlığı ve teknik hizmetler, bilgi ve iletişim hizmetleri, kültürel ve sportif hizmetler, eğlence ve dağıtım hizmetleri sektörlerinde %100 yabancı sermayeli yatırımlara izin verileceği Yabancı Sermaye Kanunu’nda bulunmaktadır. Bunun yanında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak faaliyet içerisinde olan Yatırım Geliştirme Dairesi ile ülkede yatırım yapmayı düşünen yabancı yatırımcıları desteklemektedir. Bu amaçla ülkede özellikle imalat sektöründeki yatırımlarda ucuz enerji, arazi tahsisi, 10 yıla kadar gelir vergisi ayrıcalığı ve makine, ekipman ithalatında gümrük vergisi istisnası gibi teşvikler sunmaktadır (T.C Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, s.4). Hükümeti ekonomik çeşitlendirme stratejilerinin etkinliğinin artırılması ve kalkınma politikalarına yabancı sermayenin de katkıda bulunması çerçevesinde ülkeye yabancı sermayenin çekilmesine büyük önem vermektedir. Diğer yandan yabancı yatırımcıların; Doha Menkul Kıymetler Piyasası’nda (DSM) işlem yapabilmelerine ve Katar firmalarının hisselerine %25’lik limit dahilinde sahip olabilmelerine 2005, 50 yıllık bir süre için (50 yıl daha uzatılabilir) sanayi bölgelerinde arazi kiralamalarına 2002, bazı gayrimenkul projeleri kapsamında 99 yıllığına konut sahibi olabilmelerine 2004 yılında izin verilmiştir (Öztürkler, 2012, s.81).

2.4.3.1.3. Özelleştirme

1990'lı yılların sonunda bütçedeki yoğun yatırımların yarattığı baskının aşılması amacıyla hayata geçirilen Katar'daki özelleştirme programı, kamu tarafından verilen hizmetlerin bütçeye olan yükünü azaltmak, etkinliğini artırmak ve özel sektörü motive etmek amacını taşımaktadır. 1998 yılında, o dönemin Enerji, Sanayi, Elektrik ve Su Bakanlığı tarafından Ras Abu Fontas B enerji tesisinin işletme ve bakımı, çoğunluğu özel sektöre ait Qatar Electricity and Water Company'e (QEW) devredilmesiyle başlayan özelleştirme uygulamaları, daha sonra, kamunun sahip olduğu şirketlerin hisselerinin bir bölümünün menkul kıymetler piyasalarında halka arz edilmesiyle sürmüştür. Özelleştirme uygulamalarının yanısıra, kamu hizmetlerinin daha hızlı ve etkin bir biçimde sağlanmasına yönelik olarak özerk kurumlar oluşturulmaya başlanmıştır (İnce, 2015, s.17).

2.4.3.1.4. Maliye Politikaları ve Bütçe

Katar'ın ekonomik yapısı tamamıyla petrol ve doğalgaza bağlıdır. GSYİH'nin %60'ından fazlası petrol ve gaz sektöründen sağlanmakta, diğer taraftan, büyük altyapı projeleri ve kamu hizmetleri gibi diğer önemli ekonomik faaliyetler de Qatar Petroleum'un (QP) bu gelirlerinden finanse edilmektedir. Katar Hükümetinin diğer bütçe gelirleri ise, yine devlet tarafından kurulan veya iştirak edilen Qatar National Bank, Qatar Telecom, Qatar General Electricity and Water Corporation gibi şirketlerin kar payları ve vergilerdir. Diğer yandan, Hükümetin giderlerini de kamu kesimine ödenen ücretler, faiz giderleri ve yatırımlar oluşturmaktadır. Bütçe, petrol fiyatlarına bağlı olarak şekillendiğinden dolayı, hükümet özellikle 1999 yılında petrol fiyatlarında yaşanan düşüşlerden sonra sıkı bir maliye politikası izlemiştir.

Zaman içerisinde petrol fiyatlarının artması ve doğalgaz gelirlerinin yükselmesi sonucunda, sıkı maliye politikalarından vazgeçilmiş ve kapsamlı altyapı projelerine büyük kaynak aktarılmaya başlanmıştır. Katar'ın bütçesi hazırlanırken, hemen hemen tüm Körfez ülkelerinde olduğu gibi, petrol fiyatlarına ilişkin projeksiyonlar düşük fiyatlar üzerinden yapılmaktadır. Bu nedenle, bütçe hazırlanırken öngörülen açıklar, yıl içerisinde petrol fiyatlarının yüksek gerçekleşmesi sonucunda kapanmıştır.

Bütçenin fazla vereceği ilk kez 2005-2006 döneminde öngörülmüştür. 2008-2009 yılı bütçesi hazırlanırken de petrol fiyatının varil basma 55 dolar olması ve bütçenin büyük yatırım projelerine rağmen 7,7 milyar QR' lik fazla vermesi planlanmıştır. Buna karşın Katar petrolünün fiyatının 2008 yılı ortalamasının 100 dolar/varil seviyelerinde gerçekleştiği göz önüne alındığında söz konusu fazlanın çok daha yüksek boyutlarda olduğu değerlendirilmektedir. Elde edilen ek kaynağın da uluslararası piyasalarda Katar Yatırım İdaresi'nce sürdürülen yatırımlar çerçevesinde değerlendirileceği düşünülmektedir (İnce, 2015, s.17-18).

Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Katar arasında gerçekleştirilen 2007 yılı görüşmeleri sonucunda hazırlanan ve 2008 yılı başında yayımlanan raporda, ülkedeki GSYİH artış oranının 2012 yılına kadar yıllık ortalama % 12 civarında gerçekleşmesinin beklendiği bildirilmiştir. Raporda yüksek enflasyona dikkate çekilerek, yüksek enflasyonun kontrol altına alınması için kamu harcamaları ve özellikle kamu ücret artışlarının azaltılması, kapsamlı altyapı projelerinin yıllara yayılması ve arz sıkıntılarının aşılmasına yönelik çalışmalara hız verilmesi yönündeki IMF önerilerine yer verilmiştir. Tablo 4'de Katarın Bütçesi (milyon QR) görülmektedir.

Tablo 4. Katar Bütçesi (Milyon QR)

Bütçe Dönemi	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Bütçe Gelirleri	30.716	55.232	56.900	61.531	72.457	103.660
Cari Giderler	21.771	27.810	34.600	30.676	42.833	73.000
Yatırım Giderleri	5.245	7.798	19.900	16.141	22.880	30.660
Toplam Giderler	27.016	35.608	54.600	46.817	65.713	95.995
Bütçe Fazlası	3.700	19.624	2.300	14.714	6.774	7.665
Bütçe Fazlası/GSYİH (%)	4.3	17.1	1.2	9.6	3.2	2.4

Kaynak: Katar İstatistik Kurumu (QSA), <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm>, (20.11.2013).

2.4.3.2. Katar'da Tarım ve Hayvancılık

İklimin elverişsizliği ve su kaynaklarının yetersizliği, tarım sektörünün Katar GSYİH' sı içerisindeki payının % 0,1 gibi son derece marjinal bir düzeyde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Katar'ın ekilebilir arazisi, toplam yüzölçümünün %0,7'sine tekabül etmektedir ve tamamı devlete aittir. Devletçe sağlanan tüm teşviklere rağmen, sektöre Katarlılar tarafından yatırım yapılmamaktadır. Tarımdaki işgücünün tamamı da yabancılardır. Çalışabilir nüfusun %2,3'ü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Ülkenin tarımsal üretimi son derece kısıtlı olup, bazı sebzeler ve hurma ile sınırlıdır. Katar gıda ihtiyacının bir kısmını ithalat yoluyla karşılamaktadır (İnce, 2015, s.18-19).

Katar İstatistik Kurumu'nun verilerine 2012 yılında buğday, arpa, çavdar, mısır ve diğer tahıllarla beraber 314 hektardan 1904 ton tahıl üretilmiştir. 2013 yılında ise 395 hektardan 2260 ton tahıl üretilmiştir. 2014 yılında 378 hektardan 2455 ton tahıl üretilmiştir. Ayrıca 2012 yılında 1988 hektar araziden 43.565 ton, 2013 yılında 1973 hektardan 43.446 ton, 2014 yılında 2397 hektardan 50.648 ton sebze üretilmiştir. 2014 yılı itibariyle Katar'daki canlı hayvan sayısına bakıldığında 22.277 inek, 545.446 koyun, 267.202 keçi, 77.417 deve, 2006 at olduğu görülmektedir. Bunun yanında 2011'de 37835, 2012'de 39.551, 2013'de 58.743, 2014'te 68.856, 2015'te 79.804 ton süt üretilmiştir (Katar İstatistik Kurumu, Agricultural Statistics, 2015, s.9,16 ve 19).

Katar canlı hayvan yetiştirilmesi ve hayvansal ürünlerden faydalanma bakımında önemli projeler gerçekleştirmiştir. Sığır, koyun, deve, keçi yetiştirilmektedir. Yetiştirilen hayvan sayısında sayısında artış gözlenmektedir. Süt ve süt ürünlerinin üretimi, 1991 'de 22.126 ton olarak gerçekleşirken bu oranın gittikçe arttığı görülmektedir. Bir deniz ülkesi olmasından dolayı balıkçılık ve inci avcılığı yapılmaktadır. Balıkçılık yurtiçi talebi karşılamaya yöneliktir. Geniş bir balık çeşitliliği vardır. İki cins balık çeşidi dışında ihracata izin verilmemektedir (Ok ve Kuray, 1999, s.32).

2.4.3.3. Katar'ın Ticareti

Dış ticareti büyük oranda uluslararası enerji fiyatlarına, petrol sektörünün performansına ve uluslararası pazarlarda oluşan ham petrol ve doğalgaz fiyatlarına bağlı olan Katar sürdürmekte olduğu petrol ve doğalgaz sektöründe yaptığı yatırımlarla ihracat miktarını artırarak dış ticaret hacmini genişletmiştir (Çayan, 2012, s.112). Tablo 5' de Katar'ın 2005-2012 yılları arasındaki dış ticareti görülmektedir. İhracat rakamları ve kalemleri incelendiğinde, ekonominin özellikle doğalgaz sektörü üzerinden çeşitlendirilmesi çabalarının gerçekleşmeye başladığı gözlemlenebilir. Doğalgaz, kimyasal çeşitleri, demirve çelik sektörlerinde önemli oranda ihracat artışları gözlemlenmiştir. İhracat 1998 yılında 5 milyar dolar iken, bu değer 2005 yılında 25 Milyar dolara yükselmiştir. 2008 yılında toplam 57 milyar dolar olan ihracatın 2010 yılında 72 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. %92' sinin petrol ve petrol ürünlerinden oluştuğu görülmektedir (İnce, 2015, s.19). Türkiye ile Katar arasındaki ilişkilere bakıldığı zaman kayıtlara geçen Türkiye'nin ilk ithalatının 1991 yılında gerçekleştiği bunun tamamına yakını balık ve diğer deniz ürünleri oluşturmuştur. Bunun karşılığında 25.537 dolar ödenmiştir. 1998 yılında yapılan ithalatta çay, kahve ve kakao ön plana çıkmaktadır. 1999 yılında gerçekleşen en yüksek ithalat rakamı olarak kayıtlara geçen 51.048 dolarlık ithalatın büyük bir kısmını sebze ve meyve oluşturmuştur. Türkiye'nin Katar'a kayıtlara geçen ilk ihracatı 1982 yılında yapılan 1.947.273 dolarlık ihracattır. 1991 Körfez savaşının başlamasıyla beraber ihracat 1 milyon doların altına düşmüştür. 1994 yılında 4.443.976 1995'te artarak 12.211.064 milyon dolar olan ihracat 2002'den 2008 yılına kadar düzenli olarak artmıştır. 2008 yılında 7.841.293 milyon dolarla en yüksek rakama ulaşan ihracat 2010 yılında 7.034.672 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Çayan, 2012, 119-122).

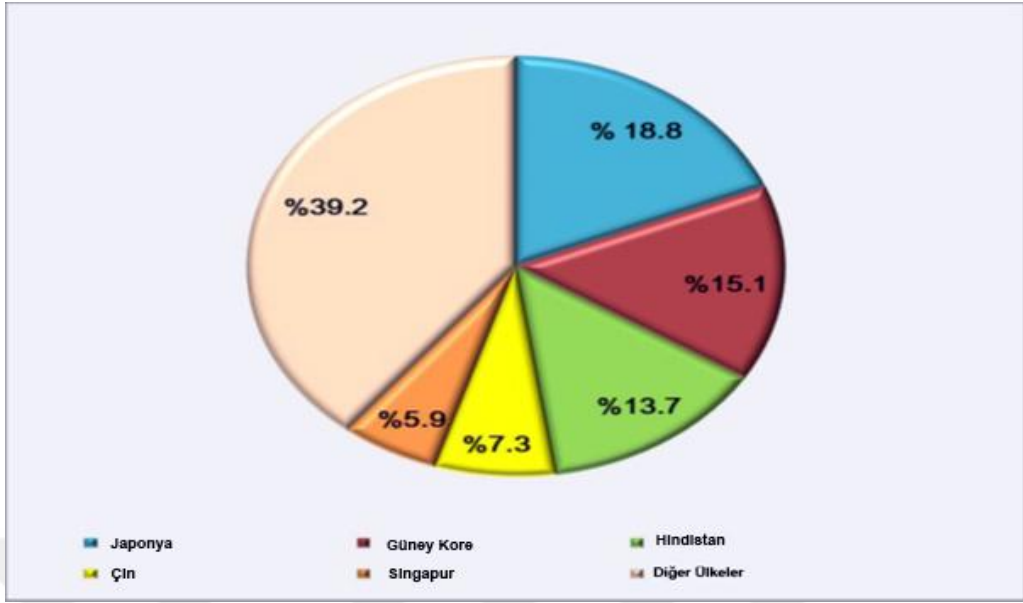
Tablo 5.Katar'ın Dış Ticareti (2005-2012 yılları)

Milyar \$	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2005	25.762	9.064	16.698	34.826
2006	34.052	14.811	19.241	48.863
2007	41.490	23.824	18.666	65.314
2008	54.912	25.135	27.777	82.047
2009	48.276	22.888	6.788	70.164
2010	72,906	20.381	51.525	92.287
2011	114.456	27.102	87.643	114.345
2012	124.742	28.545	98.197	152.287
2013*	90.742	25.545	78.197	116.287

Kaynak: Economic Intelligence Unit, (*) Elli tahmini rakamları (12. 02. 2014).

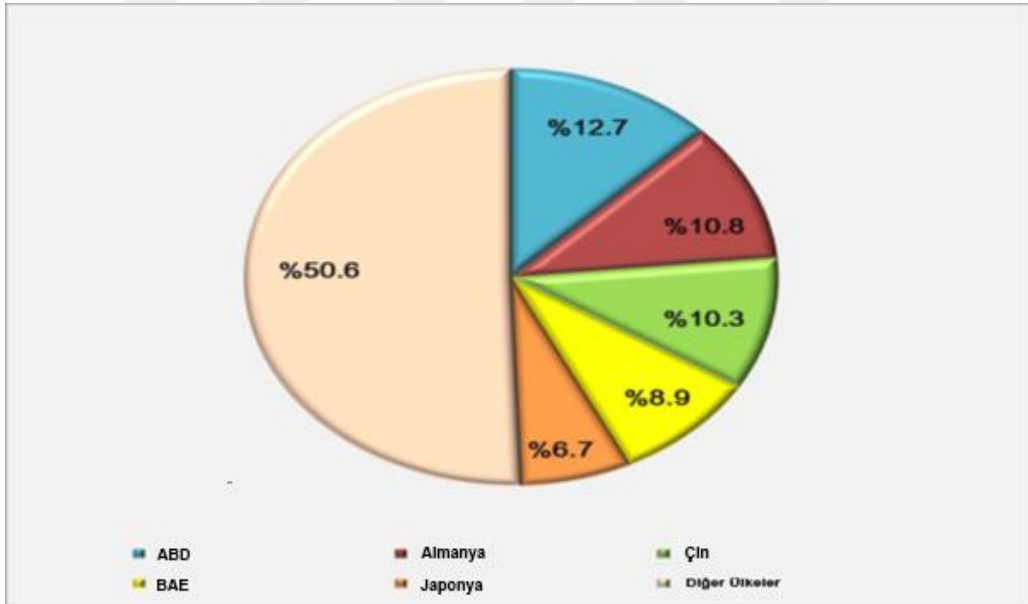
Katar Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın 2013 verilerine göre Katar'ın ithalatı başta makine ve inşaat malzemeleri olmak üzere, yapılan yatırımlardan doğan bu ithalat ihtiyacı 2005 yılındaki 9.064 milyar dolar seviyesinden 2010 yılı sonu itibariyle 20 milyar dolara yükselmiştir. 2012 yılında ise 48 milyar dolara ulaşmıştır. Katar'da sürdürülen kalkınma projeleri çerçevesinde doğan makine-ekipman ve inşaat malzemeleri ihtiyacı, söz konusu ithalat artışının temel sebebidir. Katar'ın ticaretine bakıldığında önemli ölçüde ticaret fazlası verdiği görülmektedir. 2012 yılında ticaret fazlası 35 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Son yıllarda hızla gelişen ekonomi ile birlikte ithalat artışı ihracat artışından hızlı olarak gelişmişse de, ihracatta en çok paya sahip petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının ihracatının artışından dolayı söz konusu ticaret fazlası devam etmektedir (İnce, 2015, s.20).

Katar'ın 2014 Temmuz ayı ithalatına bakıldığı zaman büyük bir çoğunluğunu başta BAE (%13,0) olmak üzere, Çin (%9,0), ABD (8,0), Almanya (%6,0) İtalya (%6,0) ve diğerleri (%58) olarak görülmektedir. Katar'ın yine 2014 temmuz ayı ihracatına bakıldığında Japonya (%26,0) Güney Kore (%16,0) Hindistan (%12,0) Singapur (%7,0) BAE(%5) ve diğerleri (%38,0) İhracat yapılan ülkelere bakıldığında, gelişmiş Avrupa ülkeleri ve Uzakdoğu ülkelerinin başta geldiği görülmektedir İhracat ürünlerinin çok büyük çoğunluğunu petrol ve doğalgaz oluşturmaktadır (Katar İstatistik Kurumu, Foregin Trade Statistics, 2014, s.5).

Şekil 8. 2016 Yılında Katar'ın İhracat Yaptığı Ülkeler ve Oranları

Kaynak: www.qsa.gov.qa/eng/index.htm, (14.04.2017).

Şekil 9. 2016 Yılında Katar'ın İthalat Yaptığı Ülkeler ve Oranları

Kaynak: www.qsa.gov.qa/eng/index.htm, (14.04.2017).

Katar İstatistik Kurumu'nun Haziran ayı verilerine göre Katar'ın 2016 yılı ihracat yaptığı ülkeler ve oranlarına bakıldığı zaman %18.8 ile Japonya ,%15.1 ile Güney Kore, %13.7 ile Hindistan %7.3 ile Çin % 5.9 Singapur şeklinde sıralanmaktadır. 2016 ithalat rakamlarına bakıldığında %12.7 ile ABD birinci sırada yer alırken onu %10.8 ile Almanya takip etmektedir. %10.3 ile Çin üçüncü sıradadır.%8.9 ile Birleşik Arap Emirlikleri 4 ve %6.7 ile Japonya 5.sıradadır. Şekil 8 ve 9'da 2016'da Katar'ın ihracat ve ithalat yaptığı bazı ülkeler görülmektedir.

2.4.3.4. Bankacılık ve Finansman

Katar'da bugün itibariyle 19 banka faaliyet göstermektedir. Söz konusu bankaların 12'si Katar kökenli (Qatar Central Bank, Qatar National Bank, Al-Ahli Bank, Doha Bank Limited, Commercial Bank of Qatar, Qatar Islamic Bank, Qatar International Islamic Bank, International Bank of Qatar, Qatar Development Bank Al-Rayyan Bank, ALkhaliji Commercial Bank, Bank Barwa) Diğer taraftan, Arab Bank, Mashreqbank, Banque Paribas, Chartered Bank British Bank of the Middle East (HSBC), Bank Saderat Iran, United Bank Limited gibi faaliyet gösteren uluslararası bankalar vardır (The Annual Bulletin of Banks and Insurance, 2014, s.5-6).İslami bankacığı tanıyan ülkelerden biri olan Katar İslami bankacılığı tanıyan ülkeler arasında ön sıralarda yer almaktadır. Katar'da Qatar Islamic Bank, Qatar International Islamic Bank, Barwa Bank ve Masraf Al-Rayyan olmak üzere dört İslami banka bulunmaktadır. Katar Merkez Bankası verilerine göre, 2013 yılı itibariyle bu bankaların toplam varlığı 60 milyar dolar tutarında olup, bankacılık sektörünün %23.9'unu oluşturmaktadır (DEİK, 2015, s.15). Kamu bankası olan Qatar National Bank (QNB), toplam mevduatın %50'sini elinde bulundurmakta ve hükümetin ekonomik faaliyetlerinin tamamına yakınına karşılık gelmektedir. Bankaların en önemli faaliyeti kamunun sürdürdüğü yatırım projelerinin ekonomik ihtiyacını karşılamak olarak gelişmişse de, kamunun finansman gücünün hızla artmasından dolayı ticari bankalara olan ihtiyacının azalması, bankaların tüketici eksenli faaliyetlere daha çok yönelmesini ve rekabetin artmasını sağlamıştır.

Katar bankacılık sistemi küresel finans krizinden sınırlı bir biçimde etkilenmekle birlikte, özellikle Katar piyasasında bulunan aktiflerinin ağırlıklı olarak

gayrimenkul yatırımlarına dayalı olması sebebiyle bu piyasadaki hızlı fiyat azalmalarından olumsuz etkilenmiştir. Hükümet tarafından yapılan büyük kamu harcamalarının bankaların iş hacminin önemli bir kısmını oluşturmasına rağmen, küresel resesyonun uzun sürmesi durumunda, başta enerji ve ekonomik daralmaya daha duyarlı olan turizm sektörlerindeki yatırım programlarının revize edilmesi durumunda sektör daha da olumsuz etkilenecektir. 2008 yılı son çeyreğinde Doha Menkul Kıymetler Borsası'nın (DSM) bankacılık sektörünün tetiklemeyle hızla düşmesi sonucunda Hükümet 2008 yılı Ekim ayında DSM'de işlem gören bankaların hisselerinin %20'sinin Katar Yatırım İdaresi (QIA) tarafından yaklaşık 5,3 milyar dolara satın alınmasına karar vermiştir (İnce, 2015, s.21-22). Gelişme sürecinde olan Katar ekonomisine ve büyük ölçekli hidrokarbon ve altyapı yatırımlarına katkı sağlamak amacıyla uluslararası bankaların, büyük finans kuruluşlarının ve çok uluslu şirketlerin temsilciliklerini bu merkeze çekmek üzere Mayıs 2005'te faaliyetlerine başlamıştır. Üç yıllık vergi muafiyeti, %100 yabancı mülkiyet hakkı, kâr üzerine düşük vergiler gibi ayrıcalıklar sunulmaktadır. Merkez halihazırda Barclays Bankası (İngiltere), Morgan Stanley (ABD) gibi uluslararası finans kuruluşlarına ev sahipliği yapmakla birlikte Dubai ve Bahreyn gibi merkezlerle rekabet halindedir (DEİK, 2017, s.17).

2.4.3.5. Katar'ın Enerji Kaynakları

2.4.3.5.1. Petrol

Katar'da, kara üzerindeki ilk petrol rezervleri 1936 yılında, ülkenin başkenti Doha'nın 85 Km güneybatısındaki Dukhan'da keşfedilmiştir. Deniz üzerindeki ilk araştırmalara 1952 yılında başlanmış ve Idd al-Sharqi'de petrol rezervlerine rastlanmıştır. 1952 yılında deniz üzerinde keşfedilen petrol rezervlerinden sonra aramalara devam edilmiş ve 1965 ile 1969 yıllarında, Maydan ve Bul Haninel isimli iki offshore bölgesi daha açılmıştır. Katar'da keşfedilen ilk petrol rezervleri 1970'lere kadar, BP, Royal Dutch/Shell ve Katar Petrol Şirketi tarafından işletilmiştir. Ülkede petrolün tamamen millileştirilmesi ise, kara işletmelerinde 1976 yılında, offshore işletmelerinde ise 1991 yılında gerçekleştirilmiştir. Katar petrol üretiminde, 7 adet offshore ve 1 adet de kara sahasına sahiptir (İnce, 2015, s.23).

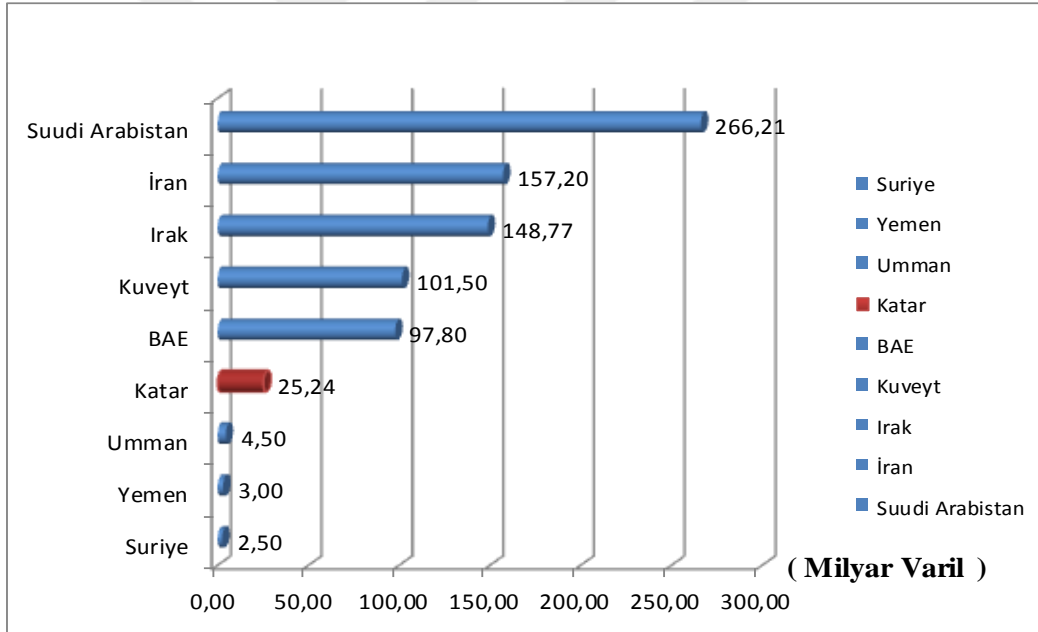
1951 yılında petrol satışından 4.2 milyon dolar gelir elde eden Katar'ın petrol ihracatından elde ettiği gelir 1960'da 55 milyon dolara, 1970 yılında 125 milyon dolara yükselmiştir. 1973'te yaşanan "Petrol Krizi" nin ardından petrol ihracatından elde ettiği geliri 1.6 milyar dolara çıkartan Katar'ın bu dönemde ekonomisi de önemli bir büyüme yaşamış, 1980'de ülkenin "gayri safi milli hasıla (GSMH)" sı 7.8 milyar dolara yükselmiştir (Başkan, 2012, s.36-37). OPEC'in 2013 yayınladığı bültene göre Katar, 25.2 milyar varillik petrol rezerviyle dünya petrollerinin %2.1'ine sahiptir (OPEC, 2013). BP Statistical Review of World Energy 2014 raporuna göre, Katar'ın 2013 yılında günlük petrol üretimi 1.9 milyon varilken; tüketim günlük 494.000 varil olarak gerçekleşmiştir. Ülkedeki en son saha keşfi 1994'te Al-Rayyan sahasında yapılmıştır ve petrol üretimini arttırmaya yönelik çalışmaların yeni saha keşfinden ziyade mevcut petrol sahaları üzerinde, geliştirilmiş petrol üretimi teknikleriyle yapmaktadır. Katar'da petrol üretiminin %85'ininden fazlası Dukhan, Al-Shaheen, ve Idd Al-Shargi sahalarından elde edilmektedir (DEİK, 2015, s.7). Tablo 6'da görüldüğü gibi, Katar'ın kanıtlanmış petrol rezervleri, 1996-1999 yılları arasında 3,700 milyar varil seviyesindedir.

Tablo 6.Yıllar itibariyle Katar'ın Petrol Rezervleri ve Petrol Üretimi

	İspatlanmış Petrol Rezervleri (milyar Varil)	Yıllık Toplam Petrol Üretimi (Milyon Ton)	Günlük Toplam Petrol Üretimi (Milyon varil)
1996	3.700	26,2	393,1
1997	3.700	33,3	405,0
1998	3.700	33,6	618,8
1999	3.700	34,3	608,5
2000	13.157	36,1	648,2
2001	15.207	35,7	632,9
2002	15.207	35,2	568,9
2003	15.207	40,8	676,0
2004	15.207	46,0	755,3
2005	15.207	47,3	765,9
2006	15.207	50,9	802,9
2007	15.207	53,6	845,3
2008	15.207	54,3	855,3
2009	15.207	55,2	876,0
2010	15.207	57,3	893,1
2011	15.207	57,4	914,4

Kaynak: OPEC, Annual Statistical Bulletin, 2007 ve BP Statistical Review of World Energy 2012'den derlenmiştir.

2000 ve 2001 yıllarında yeni petrol sahalarının keşfiyle kanıtlanmış petrol rezervleri 13,157 ve 15,207 milyar varil seviyesine yükselmiş ve 2013 OPEC verilerine göre ise bu rezerv 25.24 milyar varildir. Katar’da yıllık ve günlük ham petrol üretimi ise, 2011 yılında, 57,4 milyon ton ve 914,4 milyon varil oranlarında gerçekleşmiştir. Katar petrolü Katar Devleti’ne ait olan Qatar Petroleum Şirketi tarafından işletilmektedir. Petrolün büyük bir bölümü Uzakdoğu ülkelerine ihraç edilmektedir. Ayrıca Qatar Petroleum “keşif ve üretim paylaşım anlaşmaları” ile “geliştirme ve üretim paylaşım” anlaşmaları doğrultusunda büyük enerji şirketleriyle de işbirliği içerisinde. Şekil 10’daki Ortadoğu’da petrol rezervlerine bakıldığı zaman Katar’ın 6.sırada yer aldığı görülmektedir (Koçgündüz, 2011, s.74).

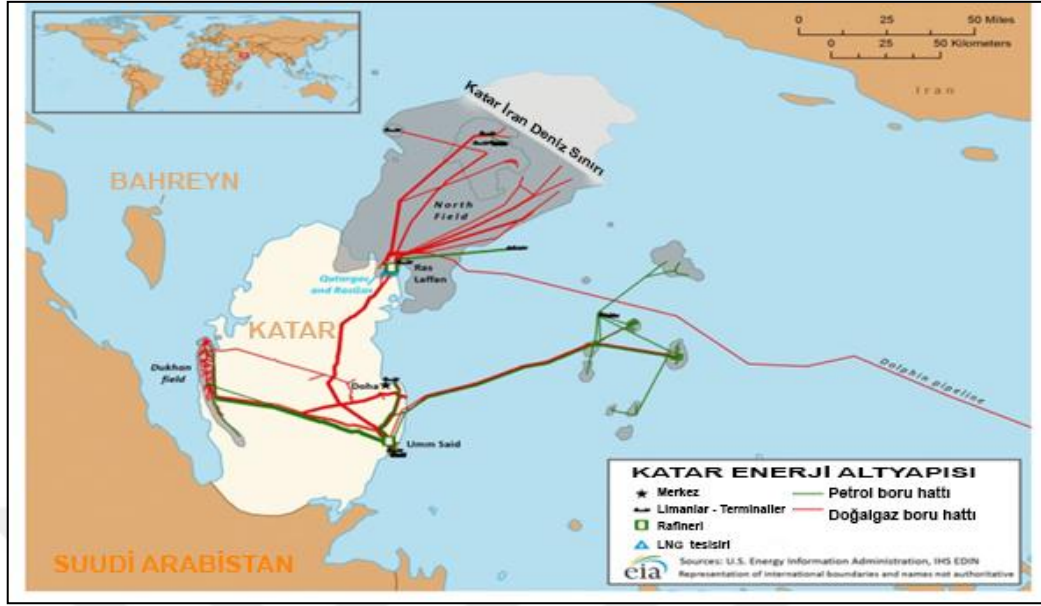
Şekil 10. Ortadoğu’daki Petrol Rezervlerinin Dağılımı

Kaynak: OPEC Annual Statistical Bulletin 2017’den derlenmiştir.

Petrol rezervlerinin yanında Katar, önemli oranda doğalgaz rezervlerine de sahiptir. Doğalgaz rezervleri 900 trilyon feet küp seviyesindedir. Bu rezerv oranıyla Katar, Rusya ve İran'dan sonra dünyanın üçüncü büyük doğalgaz rezervlerine sahiptir (Konya Ticaret Odası, 2008, s.7). Katar Elektrik ve Su idaresi(Kahramaa) idaresi çeşitli rezervuarların ve 183 km'lik boru hattı iletim hattının inşası ile Ras Abu Fontas ve Ras Abu Fontas A Santrallerinden elde edilen suyun ana iletim hatlarına bağlanması projelerini de 2009 yılı içerisinde ihaleye vermiştir.Enerji kaynakları olan petrol ve doğalgaz açısından da zengin kaynaklara sahiptir. Ortadoğu'daki ülkeler içerisinde petrol rezervleri bakımından 6.sırada yer alan Katar'ın bu petrolü yaklaşık 100 yıl kadar işletebileceği tahmin edilmektedir. Ülkenin petrol sahalarının toplam büyüklüğü 46.840 km² olup, toplam 18 bloğa ayrılmıştır. Idd al-Shargi, Al-Shaheen, Al-Khaleej, Al-Rayyan ve Al-Karkara sahaları sözkonusu bloklarının başlıcalarıdır. Katar, günde ortalama 850.000 varil petrol üretmekte olup, sözkonusu üretiminin çok büyük bir kısmını Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi Asya ülkelerine ihraç etmektedir. Petrol üretimi 2012 yılında günde 1 milyon varil civarındadır (İnce, 2015, s.24).

2.4.3.5.2. Doğalgaz

Katar'ın doğalgaz alanları büyük oranda kuzey'de Ras Laffan'ın denizden 75 km açıktaki bulunan North Field bölgesinde bulunmaktadır. Bu bölge İran'ın Güney Pars sahasının jeolojik bir uzantısıdır. Şekil 10'da enerji kaynaklarının çıkarıldığı alanlar gösterilmektedir. Katar enerji kaynaklarını doğalgaz boru hatları ile pazarlarken bunun yanında doğalgazı, Sıvılatırılmış doğalgaz (LNG) ve doğalgazdan üretilen likit yakıtlar (GTL) haline getirip ihraç etmektedir. Şekil 11'de Katar'da doğalgaz ve petrol çıkarılan alanlarla boru hatları görülmektedir (Koçgündüz, 2011, s.73-74).

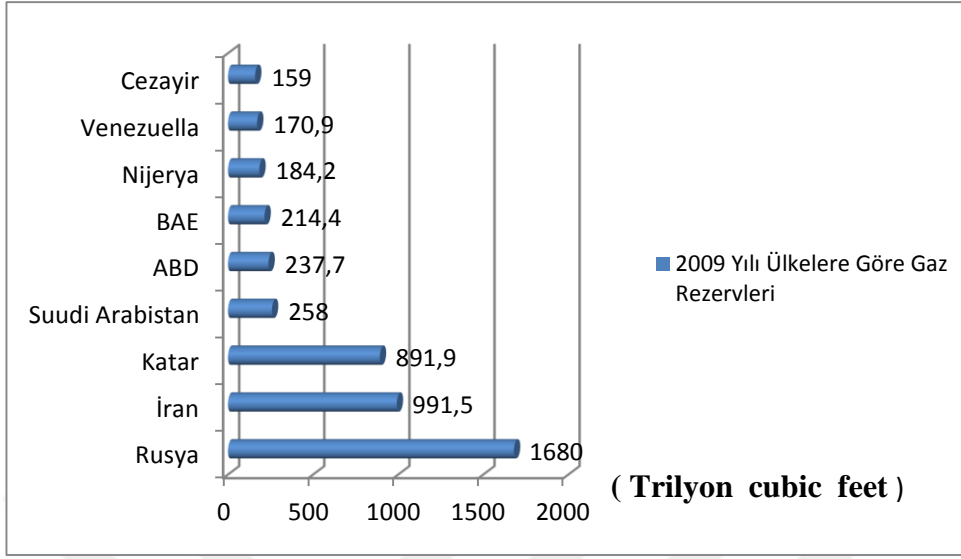

Şekil 11. Katar'da Doğalgaz ve Petrolün Çıkarıldığı Alanlar

Kaynak: U.S, Energy Information Administration Energy Statistics, Oil & Gas 2014'ten derlenmiştir.

Katar 1974'te ilk doğalgaz sıvılaştırma tesisini kurmuştur. Tesislerde 1.284 ton/yıl propan, 851 ton/gün bütan, 588 ton/gün yoğunlaşmış gaz ve 1.350 ton/gün etan ile zenginleştirilmiş gaz üretilmiştir. İkinci bir LNG tesisi üretime 1980 yılında geçmiştir. 1991'de ise üçüncü LNG tesisi faaliyete başlamıştır. 2003 yılında dördüncü tesisin devreye girmesi ile QP, LNG kapasitesini iki kat arttırmıştır. Katar, doğalgaz rezervi açısından Rusya ve İran'dan sonra üçüncü sırada gelmektedir. Katar'ın yaklaşık 25,8 trilyon m³'lük doğalgaz rezervleri, dünya rezervlerinin %15'ine karşılık gelmekte olup, 160 milyar varil petrole eşdeğerdir (İnce, 2015, s.25).

Katar, doğalgaz ile ilgili Shell, Total ve Exxon Mobil gibi şirketlerle teknolojik işbirliği yanında büyük projeler konusunda işbirliği içerisinde. Katar'ın sıvılaştırılmış doğalgaz alanında Katar LNG şirketi (Qatargas) ve Ras Laffan LNG şirketi (Rasgas) oldukça önemli yere sahiptir. Özellikle QP ile Avrupa, ABD ve Japon şirketleri arasında çok önemli işbirliği bulunmaktadır. 1974 yılında Katar Emirinin kararnamesi ile kurulan QP özellikle enerji kaynaklarını ihraç etmek, petrol ve doğalgaz çıkarmak, taşımak ve yabancı şirketlerle yapılan tüm anlaşmalarda yetkilidir (Koçgündüz, 2011, s.73).

Şekil 12. 2009 Yılı Ülkelere Göre Gaz Rezervleri

Kaynak: Oil & Gas Journal, January 2009'dan derlenmiştir

Dünyada doğalgaz ihracatında ikinci sırada yer alan Katar, aynı zamanda 2006'dan beri dünyanın en büyük LNG ihracatçısıdır. Katar, dünya LNG ihtiyacının %17.5'ini karşılamaktadır. İhracatının büyük bir bölümünü Asya ve Uzakdoğu ülkelerine yapmaktadır. Dolphine doğalgaz boru hattı ile Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman'a da ihraç edilmektedir. Merkezi Abu Dabi olan Mubadala şirketinin %51, Fransız Total'in ve Occidental şirketlerinin her birinin %24.5 oranla sahip olduğu Dolphin Energy adı verilen şirket, Qatar Petroleum ile yaptığı anlaşma gereği 25 yıl boyunca North Field doğalgazını Abu Dabi ve Dubai'ye götürme hakkını elde etmiştir. Körfez ülkeleri içerisinde ihracat amacıyla yapılan ilk enerji hattı olan ve 364 km denizin altından uzanan bu hattan sevkiyat yapılmaktadır. Daha sonra Umman Oil şirketiyle yapılan anlaşma ile gazın Umman'a götürebileceğine karar kılınmıştır. Bunun yanında QP üretilen LNG'yi hedeflenen pazarlara ulaştırmak için, 2010'da sahip olduğu 56 gemiyle dünyadaki en büyük tanker filolarından birini kurmuştur. Şekil 12'de ülkelere göre doğalgaz rezervleri görülmektedir (DEİK, 2015, s.9).

2.4.3.6. İnşaat

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren başlayan doğalgaz yatırımlarıyla birlikte inşaat sektörü Katar ekonomisindeki önemli sektörlerden biri haline gelmiştir. 2002 yılından 2008 yılına kadar nominal olarak 5 kat büyüme kaydeden sektör, bir yandan altyapı projelerine hız verilmesi, diğer yandan ülkeye hızla gelen yabancı işgücünün konut talebinin karşılanması amacıyla yapılan yatırımlarla güç kazanmıştır. Katar inşaat demiri ve çimento başta olmak üzere inşaat malzemelerinin çok büyük bir bölümünü ithal etmektedir. Doha Limanı'nın düşük kapasitesi nedeniyle yeterli malzeme tedarikine imkan vermemesi, inşaat malzemelerinde artışa sebep olmaktadır. Katar'da kamu ihalelerinin "sabit fiyatlı" olarak gerçekleştirilmesi sıkıntı meydana getirmektedir. Bu anlamda müteahhitlik firmaları, gerek yüksek fiyat artışları gerekse projelerdeki değişikliklerin fiyatlara yansıtılmaması nedenleriyle önemli risklerle karşılaşmaktadır (DEİK, 2015, s.14) Katar Bayındırlık İdaresi Ashghal'in, 2007/08-2011/12 arasındaki 5 yılı kapsayan dönemdeki 66 projenin toplam maliyetinin 16,2 milyar dolar civarındadır. Bu projelerin 8,2 milyar dolar tutarındaki 29 adedi yol projesi, 3 milyar dolar tutarındaki 16 adedi bina projesi ve 4,9 milyar dolar tutarındaki 21 adedi su ve kanalizasyon projesidir.

- 29 adet yol projesi içerisinde Salwa Yolu, Kuzey Yolu-North Road (4 Faz), Dukhan Otoyolu (3 Faz), Umm Birkah Yolu, Doha Çevreyolu-Doha Expressway (çeşitli Fazlar), Mesaimmer Yolu, 55. Karayolu, Lusail Caddesi, Al-Markhia ve TV Kavşakları ile Wakrah Yolu Projeleri yol projelerinin;

- Tıp Kulesi (Medical Tower), Olimpiyat Köyü, Wakrah Hastanesi, Deniz Bilimleri ve Balıkçılık Araştırmaları Merkezi, Al-Khor Çevre Parkı, Emirlik Yat Rıhtımı, Ruwais Limanı Geliştirme Projesi ve çeşitli sağlık merkezleri ve okul inşaatları bina projelerinin; - Sanayi Bölgesi (Industrial Area), Wakrah, Maither ve Doha Club yakınlarındaki pompa istasyonlarının inşası ve mevcut tesislerin iyileştirilmesi çalışmaları su ve kanalizasyon projelerinin, başlıcaları olarak değerlendirilebilir (İnce, 2015 s.26).

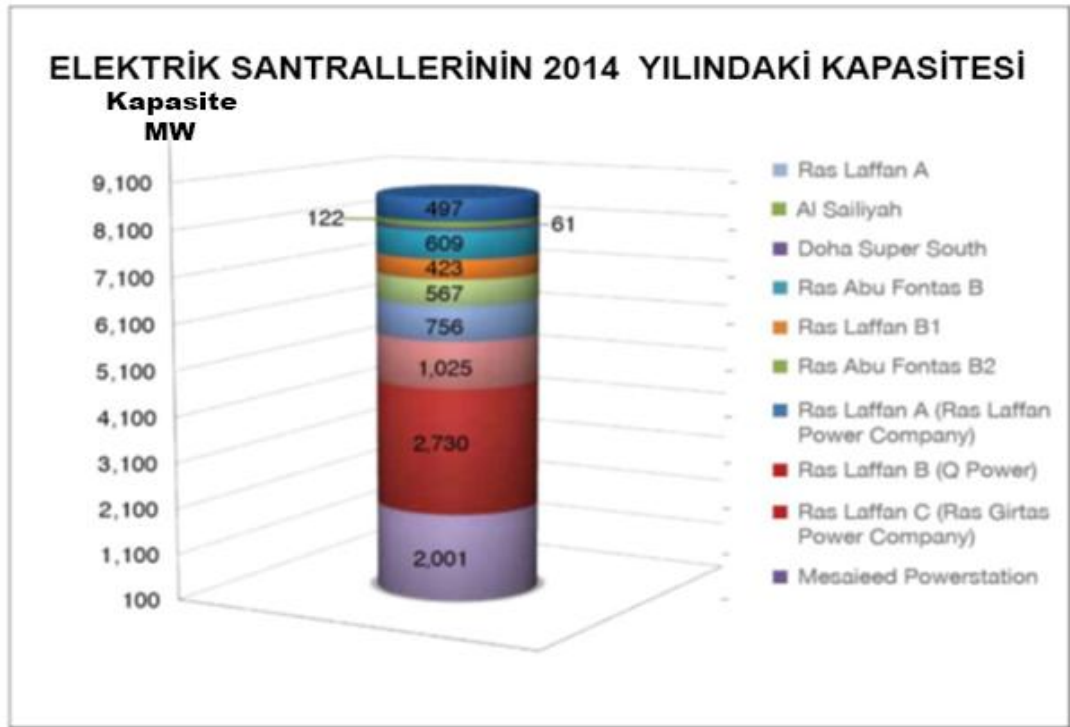
Farklı sektörlerde yakalanan yüksek performans, Katar'daki gayrimenkul yatırımlarını da hızlandırmıştır. The Pearl, Lusail City, Urjuan City, Al-Waab City gibi karma (ticari bina ve konut) kullanım amaçlı gayrimenkul geliştirme projelerinin de aralarında bulunduğu sektör yatırımlarının toplam bedeli 20 milyar dolar civarındadır. FIFA tarafından alınan karara göre Katar, 2022 yılında düzenlenecek olan Dünya Kupası Futbol Turnuvasına ev sahipliği yapacaktır. Bu kapsamda, ülkede birçok altyapı ve üstyapı projesinin hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Katar'ın 2022 Dünya Kupası'na hazırlık çalışmaları kapsamında, toplam 40 milyar dolar büyüklüğünde projenin hayata geçirileceği düşünülmektedir. Söz konusu projeler kapsamında, turnuvaya ev sahipliği yapacak olan 7 şehri birbirine bağlayacak toplam 340 kilometre uzunluğunda bir demiryolu ağının oluşturulması daha sonra bu demiryolu ağına Katar-Bahreyn hızlı tren hattının bağlanması projesi, ve çeşitli otoyol projeleri ve 4 milyar dolar tutarındaki 9 tane portatif stad yapılması planlanmaktadır (DEİK, 2015, s.15).

2.4.3.7. Enerji Göstergeleri

Katar, sürekli artan enerji ihtiyacından dolayı komşuları gibi enerji açısından, büyük bir tüketici olmuştur. Katar, kişi başına düşen elektrik kullanımı bakımından Ortadoğu'da en yüksek elektrik tüketimi oranına sahip ülkelerden biridir. Katar'da son elli yılda enerji tüketiminde önemli ölçüde yükselme meydana geldi. 1988 ile 2003 yılları arasında ağ şebekesinin yaygınlaştırılması ve nüfusun artması ile beraber elektrik tüketimi kişi başına 941 MW iken 2,312 MW'ta 2006'da ise 3230 MW'ta yükselmiştir. Bu tüketim artışında Katar'ın GSYH'nin 2001-2011 arasında ortalama yıllık %9,3 artması da etkili olmuştur (Kahramaa Statistics Report, 2014, s.21).

Katar Elektrik ve Su İdaresi (Kahramaa), ülkenin yatırım projeleri ve hızlı nüfus artışı ile gittikçe artan elektrik ve su ihtiyacının karşılanması amacıyla 5 yıllık bir program sürdürmektedir. Bunun için öncelikle enerji sektöründe 2010-2012 döneminde, yıllık %12'lik ortalama talep artışı göz önüne alınarak toplam kurulu gücün 4.200 MW'tan 7.900 MW'a, günlük su desalinizasyonu (suyu arıtarak tuzsuzlaştırıp içme ve sulamada kullanılır hale getirmek) miktarının ise 662,4 milyon litreden 1,1 milyar litreye çıkarılması planlanmıştır (T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2013).

2003 yılına kadar başlıcaları Ras Abu Fontas A ve B (kapasiteleri 618 MW ve 990 MW) olmak üzere toplam 7 elektrik santrali bulunan Katar'da, enerji talebinin yılda ortalama %12 oranında artması, yeni enerji tesislerinin yapımında yabancı sermayenin katılımının önünü açmıştır. Bu amaçla ilk olarak 2003 yılının ortasında Ras Laffan Power Co.'ya ait tesisler faaliyete geçmiş, ardından Ras Laffan'da Ras Laffan Power Station R devreye alınmıştır. Japon Marubeni firması Mesaieed'te yeni bir bağımsız elektrik santrali yapmıştır. Bu kapsamda, 99 trafo kurulması, 22 ana trafo merkezi inşası, 8 ana trafo merkezinin iyileştirilmesi, 297 km'lik yer altı kabloları, 62 km'lik havai iletim hattı yapılmıştır. Artan enerji talebini karşılamak için Katar, daha fazla enerji santrali kurarak kapasitesini artırdı. Katar Elektrik ve Su idaresinin yayınladığı Şekil 13'de 2014 yılında Katar'daki mevcut elektrik santrallerini ve kapasitelerini göstermektedir. Ras Laffan C 2730 MW ile en büyük kapasiteye sahipken ardından 2001 MW ile Mesaieed santrali gelmektedir. Ras Abu Fontas B 2 santrali ise 183 MW ile en düşük kapasiteye sahiptir. Tüm santrallerin toplam kapasitesi 8791 MW'a ulaşmaktadır (Kahramaa Statistics Report, 2014, s.20).

Şekil 13. Katar Elektrik Santrallerin Kapasitesi

Kaynak : Kahramaa Statistics Report, 2014

2007 yılında 7. aşaması 2 milyar dolar, 2008 yılında 8. aşaması 2,8 milyar dolara ihaleye verilen elektrik dağıtım şebekesi geliştirme projesi kapsamında kurulan trafolar 2012- 2013 yıllarında devreye alınmıştır. Kahramaa çeşitli rezervuarların ve 183 km'lik boru hattı iletim hattının inşası ile Ras Abu Fontas ve Ras Abu Fontas A santrallerinden elde edilen suyun Kahramaa ana iletim hatlarına bağlanması projeleri de 2009 yılında ihale edilmiştir. 2001 yılından itibaren elektrik üretim ve dağıtım için yapılan toplam harcama 7,8 milyar dolar olup, 2010-2012 arasında elektrik üretimi ve dağıtım için toplam yatırım miktarı 7,5 milyar dolar olmuştur (İnce, 2015, s.289). Katar Elektrik ve Su Kurumu İdaresinin raporuna göre 2010 yılında 252.893 olan tüketici sayısı artarak 2014 yılında 310.107'ye ulaşmıştır. Tüketici sayısının artmasında Katar'ın ekonomik olarak gelişmesi, nüfusun ve yatırımların artması etkili olmuştur (Kahramaa Statitics Report 2014, s.37). 2016'da elektrik üretim kapasitesini artıran Katar yeni projelerle 2018 yılı sonuna kadar 13000 MW 'ta ulaşacaktır. Böylece Katar 2022 FİFA Dünya Kupasına hazır hale gelecektir. Katar'daki elektrik santralleri tamamen enerji kaynağı olarak doğalgaz kullanır. Bu santraller elektrik üretim sürecinde Kombine Çevrim Gaz Türbini (CCGT) kullanır. CCGT buhar türbini ile gaz yakıtlı türbini birleştiren yüksek verimli enerji üretim teknolojisidir (El-Katiri- Husain, 2014 s.1).

2.4.3.8. Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Katar'ın sosyal ve ekonomik durumu ile ilgili genel bilgiler tablolar halinde verilmiştir. Tablo 7'de Katar'ın ekonomik göstergelerini görebiliriz. Ayrıca bu tabloda Katar ekonomisi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Tablo 7.Katarın Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nominal GSYİH (milyar \$)	71,0	81,9	88,2	90,1	93,2	95,8
GSYİH Artış Oram (%)	25,2	14,8	9,5	8,5	8,2	7,8
Reel GSYİH Artış Oram (%)	7,8	9,5	6,5	5,5	5,1	5,0
Enflasyon Oram (%)	11,8	15,0	12,5	11,0	10,1	8,0
İşgücü (2013)	1.916.426(159.292)					
İşsizlik Oram (%) (2010)	5.7					

Kaynak: <http://www.musavirlikier.gov.tr/upload/QA/Bilgi%20Notiari/gosterge.pdf>. (07.12.2013).

Bunlardan birincisi Katar'ın 5 yıl gibi bir sürede küresel ekonomik krize rağmen GSYH'nı iki kattan daha çok artırmış olmasıdır. Katar'da petrol ve doğal gaz GSYH'nın %50'sinden daha fazlasını, ihracat gelirlerinin yaklaşık olarak %85'ini ve hükümet gelirlerinin yaklaşık olarak %70'ini oluşturmaktadır. Bu durum Katar ekonomisinin petrol ve doğalgazın dünya piyasalarındaki fiyatlarına oldukça duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu sebeple küresel krizin etkisi ile 2009 yılındaki GSYH büyüme hızında önceki yıla göre önemli bir azalma meydana gelmiştir. Bu düşüş kişi başına gelir büyüme hızını negatif yapmış ve kişi başına gelir 2008 yılındaki 82,4 bin dolar düzeyinden 2009 yılında 61,1 bin dolar seviyesine gerilemiştir. Buna karşın incelenen dönemde reel GSYH büyüme hızı ortalama olarak erişilmesi güç olan bir düzeyde, %16,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu büyüme hızının yüksekliği, Katar'ı dünyada kişi başına gelirin en yüksek olduğu ikinci ülke yapmıştır (İnce, 2015, s.28-29).

Tablo 8 ve Tablo 9 sırasıyla, Katar'ın ülke kimliği, sosyal ve enerji göstergeleri hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 8. Katar'ın Ülke Kimliği

Devletin Adı	Katar Devleti (State of Qatar)
Başkenti	Doha
Yönetim Biçimi	Emirlik
Resmi Dili, Dini	Arapça, İslam
Para Birimi	Katar Riyali (QR)
Yıllık Ortalama Döviz Kuru	1 Katar Riyali = 0,27 ABD Doları
Yüzölçümü	11.521 km ²
Nüfusu (2014) Tahmini	2.144.000 (%25'i Katarlı) (CIA)
Yıllık Nüfus Artış Hızı	%5,26
Nüfus Yoğunluğu	Km ² 'ye 72,7 kişi
Mesai Günleri ve Saatleri	Resmi Kurumlar; Pazar-Perşembe: 07:00-14:00 Bankalar; Pazar-Perşembe: 07:30-13:30 Özel Sektör; 08:00-13:00 ve 15:30-18:30 (Cuma hariç)
Saat Farkı GMT	+3 (Yaz saati uygulaması yoktur.) Yaz saati sona erdiğinde TSİ +1
Resmi Tatil Günleri	Eid al Fitr (Ramazan Bayramı) 4 gün Ulusal Gün : 18 Aralık Eid al Adha (Kurban Bayramı) 5 gün
Uluslararası Telefon Kodu	+ 974

Kaynak: <http://www.musaviriikler.gov.tr/upload/QA/BiIgi%20Notlari/gosterge.pdf>. (07.12.2013).

Tablo 9.Katar'ın Sosyal ve Enerji Göstergeleri

Sosyal göstergeler	
Ortalama Yaşam Süresi	75,35 yıl
Bebek Ölüm Oram	Binde 12,66
Okuma Yazma Oranı	% 89
Eğitim Harcamaları (2007-8 bütçesi)	2,2 milyar \$ (2008-09 bütçesi) 5,4 milyar
Sağlık Harcamaları (2007-8 bütçesi)	3 milyar \$ (2008-09 bütçesi) 2,5 milyar \$
Eneirji Göstergeleri	
Petrol Rezervi ve Üretim	15,2 milyar varil, 1.100.000 varil/gün
Petrol İhracatı	1,100.000 varil / gün
Rafineri Kapasitesi	137.000 varil / gün
Doğalgaz Rezervi ve Üretim	25,7 trilyon m ³
LNG İhracatı	35 milyon ton
Elektrik Üretimi	(2010) 18,4 milyar kWh
Elektrik Üretim Kapasitesi	(2010) 4,7 GW
İç Enerji Tüketimi	(2010) %79 Doğalgaz, %21 Petrol

Kaynak:<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/QA/Bilgi%20Notiari/gosterge.pdf>.
(07.12.2013).

Katar ekonomiyi çeşitlendirmek için turizm alanında da önemli adımlar atmaktadır. 2000'li yıllarda çok düşük seviyede olan turizm sektörü tanıtımların yaygınlaştırılmasıyla oldukça gelişmiştir (Shachmurove, 2009, s.1). Katar Turizm Odası 2013 İstatistik raporuna göre 2012 yılında ülkeyi ziyaret eden turist sayısı 1.2 milyon iken 2013 yılında %10 artarak 1.320 rakamına ulaşır. Bu artışta tanıtımın, fuarların yeni yapılan konferans merkezlerinin ve 2014 yılında tamamlanan Hamad Uluslararası Havalimanının büyük etkisi olmuştur. Katar'daki turizm potansiyeline bakıldığında kum, deniz, güneş, spor alışveriş ve gökdelenler ön plana çıkmaktadır (Giampiccoli ve Mtapuri, 2015 s.4).

Katar 2006 Asya Oyunlarının ev sahipliği yaptığı için önemli yatırımlar yapmış ve spor alanında birçok önemli tesisi tamamlamıştır. Katar'ın 2016 Olimpiyatlarını üstlenmek için yaptığı başvuru kabul edilmese de, ülke 2011 Asya Kupası'na ev sahipliği yapmıştır. 2018 Dünya Kupası için başvuru yapan Katar, 2022 Dünya Futbol Şampiyonasını düzenlemeye hak kazanmıştır. 2022 Dünya Futbol Şampiyonası için bir yeraltı stadyumu yapılmasına karar verilmiştir. Katar, hızla büyüyen ekonominin yarattığı ihtiyaçların karşılanması ve ülkenin bir transit merkezi haline getirilebilmesi amacıyla geniş kapsamlı yatırımlar yapmaktadır. İslam Eserleri

Müzesi'nin tamamlanması, otantik Souq Waqif'in restorasyonu gibi çalışmalar, Doha'nın bir kültür ve turizm merkezi haline gelmesini, Qatar Airways'in yatırımları ve Yeni Doha Uluslararası Havalimanı ise, ülkenin dünyanın önde gelen transit merkezlerinden biri haline gelmesini sağlamıştır.

Katar Turizm ve Fuarlar İdaresi'nin stratejik planı, Katar'da iş ve kongre turizmini geliştirmektir. Bu amaçla, her ne kadar 2009 yılında çalışmaları durdurulmuş olsa da, projelendirilen Doha Yeni Fuar Merkezi'nde 50.000 m²'lik bir fuar alanının yanısıra, çeşitli restoranlar ve bir oteli içeren 112 katlı bir kule bulunacaktır. Bunun yanında Education City içerisinde 2.500 kişilik birçok amaçlı salon ve 500 kişilik bir tiyatro bulunduran Convention Center'in inşaatı tamamlanıp 2011 yılında faaliyete geçmiştir (İnce, 2015, s.31). Doha'nın West Bay bölgesinde 2009 yılında iş ve eğlence merkezleri yanısıra Hilton, Hotel Khalifa, Milenyum ve Hyatt otelleri başta olmak üzere 40 otel yapıldı. Bu oteller şehrin sembolü oldu (Mahgoup & Abbara, 2012 s.640-641). Katar'daki lüks otel odası sayısı 2012'de 25.000'e çıkarılmış olup ayrıca ulusal müzenin ve diğer müzelerin yenilenmesi, yeni bir kültür köyü'nün inşası da önümüzdeki 5 yılda turizm alanında hayata geçirilecek diğer başlıca projeler arasındadır. 2022 Dünya Futbol Şampiyonasının Katar'da yapılacak olması ile otel sayısında da oldukça büyük artış olacağı beklenmektedir (İnce, 2015. S.31).

2.4.3.9. Yabancı Sermaye

Katar yönetimi ekonomiyi çeşitlendirme amacıyla kalkınma politikalarına yabancı sermayenin de katkıda bulunması çerçevesinde yabancı sermayenin ülkeye çekilmesine önem vermektedir. Bundan hareketle, 2000 yılından bu yana çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve liberal bir yabancı sermaye mevzuatı oluşturulmuştur. 13 sayılı Yabancı Sermaye Kanunu'nun (2000-Participation of Non-Qatari Capital Law) 2. Maddesine göre yabancı yatırımcıların, ekonominin her alanında bir veya daha fazla sayıda Katarlı ortakla şirket kurabileceklerine fakat söz bu şirketlerde yabancı sermaye oranının %49'dan fazla olamayacağını belirtmekte olup ayrıca yabancı sermayenin gayrimenkul, bankacılık, sigortacılık, ticari acentelik alanlarında yatırım yapması 5 yıl yasaklanmaktadır. 2010 yılını Ocak ayından itibaren teknik danışmanlık, bilgi teknolojileri ve dağıtım sektörlerinde %100 oranında yabancı sermayeli şirket

kurulmaya başlamıştır. Bununla birlikte, uygulamada yabancı yatırımcıların %100 yabancı sermayeli bir şirket kurup faaliyet göstermeleri teoride kalmakta, çoğunluk hissesinin yabancı ortakta olması yönündeki taleplere uzun zaman sonra cevap alınabilmektedir (T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017, s.4-5).

2.4.3.9.1. Özelleştirme

Katar hükümeti, petrol fiyatlarının durgunluğu ve ağır iç ve dış borçlanma karşısında kısa vadeli mali problemleri çözmek sanayi yatırımlarına kaynak sağlamak amacıyla 1998’de bir özelleştirme programı açıklamıştır. Bu özelleştirmeden 1.4 milyar dolar kaynak beklenmektedir. 1998 yılının sonunda hükümet, özelleştirme programını hızlandırarak, hükümetin QGPC (Katar Genel Petrol Şirketi)'den sonra ikinci en önemli gelir getiren Q-Tel (Katar Ulusal Telekomünikasyon İşletmesi)'in 2.7 milyar Katar Riyali'ne tekabül eden %45'lik hissesinin satışını gerçekleştirmiştir. Q-Tel hisselerinin borsaya kaydedilmesinden sonra, hükümetin kötümser ekonomik büyüme tahminlerine bağlı olarak, hisse senetlerinin fiyatlarında keskin bir düşüş yaşanmış ve bu da daha sonraki özelleştirme programlarını etkilemiştir (Ok ve Kuray, 1999, s.24).Sonuç olarak söylenebilir ki özelleştirmenin sonucunda Katar’da elektrik ve su dağıtımında, iletişimde, petrol ve doğal gaz hizmetlerinin belirli bölümlerinde Katar Elektrik ve Su İşletmesi (Qatar Electricity and Water Company), Katar Telekom (Q-Tel) ve Katar Yakıt Şirketi (Qatar Fuel Company) tamamen veya kısmen özelleştirilmişlerdir (DEİK, 2014, s.5).

2.4.3.10. İletişim ve Ulaşım

Katar, hızlı büyümenin mevcut altyapıya getirdiği yükü karşılamak amacıyla, ayrıca ekonomik çeşitlendirme politikaları kapsamında bir araç olarak gördüğü ulaştırma sektörünü stratejik bir alan olarak belirlemiş bulunmaktadır. Ülkenin tanıtılması açısından bir araç olarak görülen Qatar Airways,1994 yılında kurulmuştur 1997 yılında 4 uçağa sahip olan Qatar Airways 2003 yılı sonu itibariyle 28 uçaklık filoya ulaştı. 2006 yılında 50, 2008’de 68 uçağı ile dünyanın 80 noktasına uçuş yapan Qatar Airways, 2016 yılında 192 uçak 150’den fazla varış noktası ile Doha’yı yeni bir transit merkezi haline getirmektedir. Qatar Airways, 2003-2004 arasında 3.3 milyon

2008-2009 arası 12 milyon yolcuyu aşmıştır. 2015-2016 arasında ise yolcu sayısı 30 milyonu aşmıştır. 15.5 milyar dolar tutarındaki 50 milyon yolcu kapasiteli Yeni Doha Uluslar arası Havalimanı'nın TAV tarafından Japon Taisei Firmasıyla birlikte %60'ı deniz doldurularak yapılması Katar'ın ulaşımının gelişiminde önemli paya sahiptir (Qatar Airways Group Annual Report 2016, s.7-9).

Ülkede Doha, Ras Laffan ve Mesaieed'de 3 liman bulunmaktadır. Doha Limanı ülkenin ithalatı için faaliyet gösterirken, Ras Laffan LNG, Mesaieed ise petrol ve petrokimya ihraç limanlarıdır. Doha Limanı'nın sınırlı kapasitesinin yeterli olmadığı gerçeğinden hareketle, ilk aşaması 6 milyar dolara mal olması öngörülen 6 milyon konteyner kapasiteye sahip olacak Doha yakınlarında yeni bir limanın proje çalışmaları sürdürülmektedir (DEİK, 2014, s.17).

Katar ve Bahreyn arasında 40 km uzunluğunda 4 şeritten oluşan Dostluk Köprüsü yaklaşık 3 milyar dolara mal olacaktır. Ayrıca yapımına başlanan Doha metro projesi 4 hat 96 istasyon 234 km uzunluğunda olacaktır. Dört hattan oluşacak projede 1.hat Doha Uluslararası Havalimanı ile West Bay arasına 2.hat Havalimanı ile endüstri bölgesi arasına 3. Hat endüstri bölgesinden güneye doğru şehir merkezi ve eğitim bölgesine 4.hat ise sahil yolunu takip edip Batı Körfezi, Pearl ve Lusail bölgesinden geçerek havalimanına ulaşan hattan oluşacaktır. 2012 yılında başlanan metro projesinin 2020'de bitirilmesi planlanmaktadır (Shabaan ve Khalil, 2012, s.2319).

Supreme Council of Information and Communication Technology QATAR, uzun yıllar QTel'in monopol olarak sürdürdüğü Katar telekomünikasyon sektörünü düzenlemek amacıyla 2004 yılında kurulmuştur.

2006 yılında çıkarılan Telekomünikasyon Kanunu ile kamu şirketi QTel' in monopol konumu sona ermiş ve ictQATAR, ülkedeki tüm iletişim pazarını düzenlemek ve liberalleştirmekle yetkilendirilmiştir. Bu çerçevede, lisans verme, hizmetlerin kapsamını belirleme ve ulusal iletişim ve bilgi teknolojileri stratejisini oluşturma, rekabet koşullarını düzenleme gibi hususlar ictQATAR'a bırakılmıştır.

Vodafone Qatar QSC'nin ortaklık yapısı aşağıdaki gibidir;

- Vodafone Qatar Foundation LLC %45 (İngiliz Vodafone Group PLC'nin %51, Qatar Foundation'un %49 payı bulunmaktadır)
- Katar kurumsal yatırımcıları %15 (Askeri emeklilik fonu %3,3 askeri krediler fonu %3,4 Qatar Foundation %5, Sağlık ve Eğitim Fonu %3,3)
- DSM'de işlem göreceğ %40

Sabit hat alanında QTeTin yanısıra ikinci bir operatörün daha devreye girmesine ilişkin ihale de 2008 Eylül ayında tamamlanmış ve Vodafone Qatar QSC sabit hat lisansını da almıştır. Halihazırda QTeTin data iletişimideki tekel rolü kalkmış olmasına rağmen, örneğin uydu iletişimi alanında gerekli yasal düzenlemeler yapılmadığı için fiilen QTel' in monopol konumu sürmektedir. Posta hizmetlerinde kamu kuruluşu olan Qatar Postal Corporation'ın (QPost) tekel konumu devam etmektedir. Ülke içerisinde her türlü posta ve kargo hizmeti Qpost tarafından verilmektedir. Ülkede yurt içi kurye şirketlerinin faaliyet göstermesi yasal açıdan mümkün değildir. Buna mukabil, uluslararası kurye hizmetleri verilmektedir. Uluslararası büyük kurye şirketlerinin hemen hemen tamamı Katar'da faaliyet göstermektedir. Sektör 2,7 milyar dolar ile GSYİH içinde %4'lük bir paya sahiptir (T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2009, s.13-14).

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOHA'NIN KURULUŞU

3.1. Doha

Doha 1825 yılında Al-Bidda'ya bağlı olarak kurulur. Şehir adını anlamı "Büyük ağaç", olan Arapça ‘ad-dawa’ kelimesinden almaktadır. Bunun yanında "yuvarlak körfez" olarak da adlandırılan Doha'nın ‘dohat’ kelimesinden de türetilmiş olabileceğine dair bilgiler de vardır.1820'lerde Doha ile ilgili bilgi veren İngiliz araştırmacı Colebrook, kıyıda bir kasaba olan Guttur 'un (Al-Bidda) iki kale tarafından korunduğu hakkında bilgi vermektedir (Rahman, 2005, s.22).

Doha, Katar'ın bağımsızlığını kazandığı 1971'de ülkenin başkenti ilan edilir. Gelişmekte olan şehrin nüfusunun büyük çoğunluğunu inşaat ve hizmet sektöründe çalışan yabancı işçiler ile şirketlerde çalışan mühendis ve yöneticilerden oluşmaktadır. Her geçen gün yeni gökdelenlerin yapıldığı Doha, 2012 yılında Uluslararası Havalimanının tamamlanmasıyla beraber önemini arttırmıştır.

Doha, 2006 Asya Oyunları, 2011 Asya Kupası'ndaki oyunların bir kısmına ev sahibi olarak seçildi. Aralık 2011'de Dünya Petrol Konseyi Doha'da 20. Dünya Petrol Konferansı düzenledi. Buna ek olarak, şehir 2012 UNFCCC İklim Müzakerelerine ev sahipliği yapmış ve 2022 FIFA Dünya Kupası için ev sahipliği yapacak olan Doha'da özellikle metro, stad, otel ve yol çalışmaları devam etmektedir.

3.1.1. Konum ve Coğrafi Özellikleri

Doha, Katar yarımadasının doğusunda Basra Körfezinin batı kıyısında nüfus bakımından Katar'ın en büyük şehridir. Bölge genellikle düz arazilerden oluşur. Bölgede ayrıca kireç taşı tepeleri bulunmaktadır. Bölgenin geri kalan bölümü ise çoğunlukla tuzlu çukurluklar, kumul çölleri ve kıraç ovalardan meydana gelir. Katar'a ait çok sayıda ada ve mercan resifi bulunmaktadır (Özey, 1997, s.42).

Doha'nın iklimi çöl iklimidir. Yazın hava sıcaklığı ortalama 50 °C civarındadır. Kışın ise 17 °C' ye düştüğü görülür. Yüzey suları ve bitki örtüsü bakımından fakirdir. Ülkede göl ve akarsu yoktur. Bazı kuyulardan yeraltı suyu çıkarılsa da suyun tamamına yakını denizden arıtma yoluyla elde edilmektedir. Bundan dolayı su ihtiyacının büyük bir bölümü deniz suyunun arıtılmasından sağlanmaktadır (Gözenç, Günal ve Özdemir, 2010, s.208).

3.1.2. Tarihi

Bidda, Daha sonra kurulacak olan Doha'nın ilk kısmını oluşturmaktadır. Başlangıçta ayrı bir yerleşim olarak kurulan Bidda, kurulacak Doha'nın ilk kısmıydı. Bidda ile ilgili ilk bilgilere Carmelite Manastırı'nın kayıtlarında rastlanmaktadır (Billecocq, 2008, s.14). Bu bölgeyi ziyaret eden ilk Batılı kâşiflerden olan Niebuhr'un 1765 yılında çizdiği Körfez haritasında Katar bölgesi tam olarak gösterilmemektedir (Şekil 14). Bu da Niebuhr'un Katar'ı ziyaret etmediğini ancak haritasını çizerken bu bölgedeki Araplar ve İngiliz deniz kaptanlarının bilgilerinden yararlandığını göstermektedir (Originsofdohawordpress, 2015).

Şekil 14. Katar Elektrik Santrallerin Kapasitesi

Kaynak: Carter, R. (2012) Sea of Pearls. Seven Thousand Years of the Industry that Shaped the Gulf. London: Arabian Publishing.

Bidda'dan ilk bahseden kişi ise İngiltere'nin Muscat'taki temsilcisi David Seton'dur. 1800-1809 yılları arasında İngiliz temsilci David Seton, Umman hükümdarı ile birlikte Bidda'ya doğru yola çıkar. Bidda'ya yakın bir zaman önce Abudabi ve Ummandan Sudan (Suvaidi) kabilesinin üyeleri yerleşmişti. İngiliz temsilci Seton Bidda 'ya saldırı girişiminde bulunur fakat deniz çok sığ olduğu için kıyıya fazla yanaşamaz ve Bidda'yı bombalayamaz. Bunun üzerine bu seferinden vazgeçerek Muscat'a döner (Fletcher ve Carter, 2017, s.424).

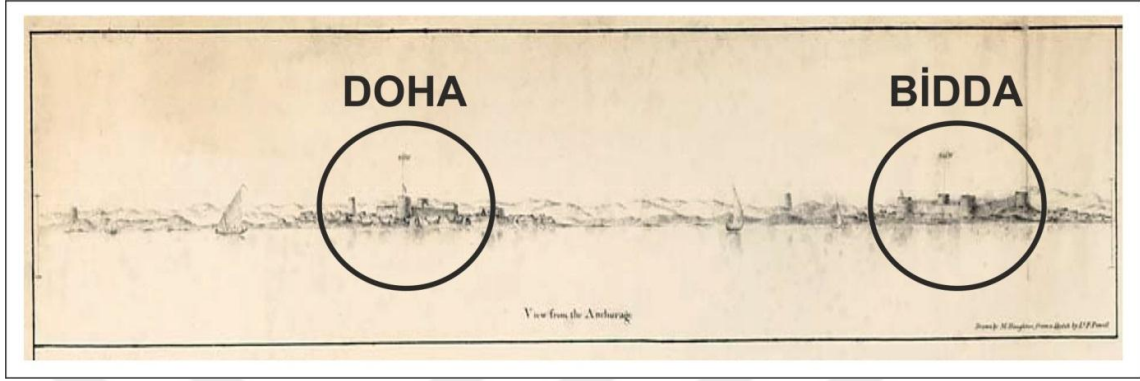
1820 yılında ise İngiliz deniz araştırmacısı Binbaşı Colebrook, Basra Körfezi kıyılarını dolaşır ve bir rapor yazar. Bu raporda Bidda'da yaşayan insanların büyük bir kısmının burayı terk ettiğini, bir zamanlar önemli bir kasaba olan Bidda'nın deniz kıyısındaki iki kale tarafından korunduğu, kale ve çevresinde tatlı su kaynakları olmadığı için bir saldırı olması durumunda kalenin, uzun bir süre saldırılara dayanamayacak halde olduğu anlatılmıştır. Daha iç kesimlerde ise başka bir kalenin bulunduğu bu kaleye yakın tatlı su kaynaklarının olduğu üzerinde durulmuştur. Bu yıllarda Bidda'da yaklaşık 250 erkek yaşamaktadır. Bahreyn'e gidip de dönmesi beklenen yerel halk ile beraber nüfus 900 veya 1000 kişiyi bulur. Ayrıca yerini çok sık değiştiren Al –Dosari kabilesi tekrar 600-800 arasındaki erkekle Bidda'ya yerleşir (Rahman, 2005 s.23-24).

1820 başında Bidda, ticaret gemilerinin düzenli olarak kalktığı tek Katar limanıydı. Ocak 1820'de İngiliz Doğu Hindistan Şirketi ile Trucial States'in tüm şefleri (şimdi Birleşik Arap Emirlikleri, daha sonra Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Ajman dahil) arasında barış anlaşması imzalandığında Bidda bölgenin en önemli merkeziydi, Katar bu antlaşmanın tarafı değildi. Körfez'deki İngiliz yetkililer, Katar'da Trucial bayrağının dalgalanmasını istemezler (Rahman, 2005, s.30).

3.1.2.1. Doha'nın Kuruluşu

Ocak 1823'te, Arap sahilinde keşif amaçlı bir yolculuk sırasında, İngiltere'nin Körfez'deki siyasal temsilcisi olan Kaptan John MacLeod (Aralık 1822 - Eylül 1823), Bidda'yı ziyaret eder. MacLeod, Al-Bu 'Ainain kabilesi şefi Şeyh Buhur bin Jubrun ile bir araya gelir ve o sırada Bidda'nın ticaret gemilerinin önemli bir bölümünü barındıran

tek liman olduğunu gözlemler. Bu sırada Doha, Bidda'dan biraz uzakta kurulmuş bir yerleşim yeridir. Doha'nın ayrı bir yerleşim yeri olduğu 1823 yılında çizilen resimde görülebilir (Şekil 15'e bakınız).

Şekil 15.Doha ve Bidda'nın Panoramik Görüntüsü 1823

Kaynak: Brucks, G.B. (1829) Memoir descriptive of the Navigation of the Gulf of Persia in R.H.

Bidda ve Doha'nın birbirine yakınlığı 1 km'den biraz daha fazlaydı. Bundan dolayı Bidda ve Doha'ya bir bütün olarak bakılmaktadır. Doha'nın Al-Bu'Ainain tarafından kurulduğu konusunda yaygın bir görüş vardır. Buhur bin Jubrun ise yeni şehrin kurucusu sayılmaktadır (Rahman, 2005, s.49).

Doha ve Bidda ile ilgili bilgi veren Al-Bidder Town, Doha ve Bidda'nın bir limanın kıyısında bulunduğunu, buranın Nahune (Na'im), Doasir (Dawasir) ve Abokara (Al-Bu Kuwara) Kabilelerinden oluşan dört yüz Arap'tan oluştuğunu ve Monasir (Manasir) ve diğer dolaşan kabilelerin uğrak yeri olduğunu ifade eder. İnci mevsiminde ise Doha'nın nüfusunun arttığını ve ticaretin canlandığını gözlemler. İnsanların çoğunlukla balıkçılıkla uğraştıklarını bir ya da iki ticaret gemisine sahip olduklarını ayrıca inci balıkçılığında büyük pay aldıklarını belirtir. Bahreyn'e tabi olan Doha'da sığır ve kümes hayvanlarının satışı yapılır. Savunma, kasabanın kuzeybatı yönüne doğru uzanan bir kilometre uzaklıktaki kalelerle sağlanır (Zahlan, 1979, s.33).

1839 yıllarında ise Bidda korsanlar için bir sığınma yeri olmaya başlamıştır. Bunun en önemli sebebi Katar sahilinde güçlü bir otorite bulunmamasıdır. Bundan dolayı, Bidda, yasadışı yoldan gelenler için bir sığınak haline gelir. Kasım 1839'da Ghuleta adlı bir kanun kaçağı Abu Dabi'den yasadışı yollarla, Bidda'ya yerleşir. Bidda'da bu kanun kaçağına müdahale edecek bir güç olmadığı için İngiltere buraya müdahale etmek zorunda kalır. İngiliz Komutan A.H. Nott, Bidda'ya gelir ve Bidda'daki Sudan kabilesi şefi Salemin bin Nasir el-Suwaidi'den Ghuleta'yı teslim etmesini ister. El-Suwaidi, korsanı tutuklayıp teslim eder. Salemin bin Nasir el-Suwaidi, daha önce Jassim bin Jabir Raqraqi'nin korsanlık yapmasından dolayı 300 dolarlık bir para cezasına çarptırılmıştı. Bu cezanın ödenmemesi üzerine 1841'de Doha, tekrar İngiliz gemileri tarafından bombardıman altına alınır. Al-Suwaidi Parayı tam ödeyemediği için 42 gümüş bilezik, bir kılıç, bir gümüş saç süslemesi, dört çift (altın) küpeler, iki hançer, dokuz boncuk kolye ve iki gümüş yüzük vermek zorunda kalır (Rahman, 2005, s.61).

1843 yılına gelindiğinde Bir zamanlar Katar'ın en önemli kenti olan Huwailah'da yaşayan güçlü Al-bin Ali kabilesi ve eski Şeyhi Şeyh bin Tarif, Mayıs 1843'te Bidda ve Doha'ya taşınır. 1847'de İsa bin Tarif Bahreyn'in yeni yöneticisi Şeyh Muhammed bin Khalifa'nın Katar'ın kuzeybatı sahilinde yaptığı çalışmalarından dolayı ondan şüphelenir. Bunun üzerine Bahreyn'in eski yöneticisi Şeyh Abdullah'ı desteklediğini ifade edip o'na bağlılığını bildirir. 17 Kasım 1847'de Şeyh Muhammed bin Khalifa Bahreyn birliklerini bir araya getirerek yaklaşık 600 kişiden oluşan bir güç oluşturur. Umm-Suwayyah'a (Al- Khor yakınlarında) Şeyh bin Tarif ve adamlarının 80'ini öldürür. Bazı kişiler savaşın Umm-Suwayyah yerine Fuwairit'de yapıldığını söylemektedir (Rahman, 2005, s.63).

3.1.2.2. Al -Thani' nin Gelişi

Al-Thani ailesi, güney Nejd'daki Jabrin vahasında yaşayan ve merkezi Arabistan'ın Bani Tamim bölgesi olan Maadhid kabilesinin bir koludur. 18. yüzyılda Katar'ın güneyine, sonra Zubara'ya ve daha sonra 19. yüzyılın başlarında Fuwairit'e taşınırlar. Bin Tarif'in savaşta yenilip ölmesinden dolayı oluşan boşluktan yararlanırlar ve Şeyh Muhammed bin Thani önderliğinde Fuat'tan Doha'ya, hareket ederler (Adham, 2011, s.221).

Bahreyn yöneticisi Şeyh Muhammed bin Khalifa ile Vahhabi Emiri ikinci Faisal bin Turki arasındaki düşmanlıklar, Mohammed bin Thani'ye iki güçleri birbirlerine karşı kullanma fırsatı verir. Bu durumdan yararlanan Muhammed bin Thani Doha'nın ana su kaynaklarını koruma kulesini (Burj al-Mai) ele geçirir. Daha sonra bir barış anlaşmasına varılır ve kasaba (muhtemelen hem Bidda hem de Doha dahil), Lord Muhammed bin Thani'nin egemenliğine girer. 1852'de ilişkiler tekrar bozulur. Bu durum Bahreyn'in Doha'yı ablukaya almasına neden olur, ancak barış anlaşması yapılarak mevcut durum korunur (Rahman, 2005, s.72).

1860 yılında Yüzbaşı Constable. G. ve Teğmen A.W. Stiffe, Bidda ve Doha'nın ilk detaylı haritasını çizer (Şekil 16). Bu haritada yaklaşık olarak aynı boyutta olan iki kasaba görülmektedir. Kuzeybatıda bir kare şeklinde gösterilen Bidda ve güneydoğudaki Doha batıda ise yuvarlak bir kule gösterilmektedir. Bahreyn hükümetinin desteğiyle Musallam kabilesi tarafından 1850 yılında inşa edilen Bidda ve Doha'yı kontrol etmek bir kale yapılmıştır. Bu kale 1915'ten sonra Türk Kalesi (Qal'at Al-Askar) adını alır. Constable ve Stiffe küçük Doha'nın (Dohat el-Saghira, Dowaihat) Doha ve Bidda arasında, Musallam tarafından kurulduğunu daha sonra Jasra ve Suq Waqif bölgeleri ile birleşerek genişlediğini ifade eder 19. yüzyılın ortaların doğru ise Bidda Doha'nın bir parçası haline gelir. Bu da Doha'nın büyümesinin başlangıcını oluşturmaktadır (Rahman, 2005 s.25).

Şekil 16. Constable ve Stiffe'nin Doha ve Bidda'nın Haritası

Kaynak: Palgrave, W. G. (1866) Narrative of a year's journey through Central and Eastern Arabia (1862-1863).

Constable ve Stiffe Doha ile ilgili tespitlerini Basra körfezi 'adlı eserlerinde şöyle anlatırlar:

Doheh (Doha), kısmen surlarla çevrili, birkaç kulesi olan bir kasabadır Sahilden yaklaşık 800 metre boyunca uzanır. Şeyhin evi, kasabanın merkezindedir, sahilde büyük bir yuvarlak kulede bayrak direği bulunur. Bu kulenin batısında teknelerin onarıldığı küçük bir yer vardır. Al Bidda ile Doheh arasında, kısa süre önce inşa edilmiş, Doheh Saghireh (Little Doha) adı verilen, yeni bir yer inşa edilmiştir. Al- Bidda ile Little Doheh arasında sadece 400 metre mesafe vardır; Üç kasaba birlikte kıyı boyunca uzanırlar. Bidda biraz daha yüksek olan bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Şeyh bayrağının dalgalandığı Bidda'da bir kale ve kasabanın arkasında en yüksek kısımda iki kule vardır, denizden bakıldığında ilk olarak kulenin biri görülmektedir. Kasabanın bir buçuk mil güneydoğusunda, kuyuların yakınında, biraz ekili bir alan vardır. Bunun dışında tüm ülke çöldür (Rahman, 2005, s.26).

1862 yılında William Palgrave, Bidda ve Doha'yı ziyaret eder. Palgrave, Doha'da Muhammed bin Thani ile birlikte birkaç gün kalır; fakat Palgrave'in Doha ve Bidda'yı karıştırdığı Doha'da olduğu zaman Bidda'da kaldığını düşünüyordu.

William Palgrave Doha'daki izlenimlerini şöyle anlatır:

Bedaa kasabası (Doha anlamındadır) kendisi yakın zamanda keşfedildi. Bidda'da bazı Bahreyn esnaf ve zanaatkarların küçük çaplı işlerini üstlendiği, dar ve uzun bir pazar yeri vardır. Bidda düzensiz şeritlerle ayrılmış küçük dar dar sokaklardan oluşur. Bidda'nın Doha'nın kuzeyinde küçük bir köydür. Kireçtaşı tepelerinin çok güzel bir görünüm kazandığı küçük bir koyda yer alır. Ancak Bidda evleri Doha'daki evlerden daha da alçaktır ve dükkânlarla iç içedir (Palgrave, 1866 s.232).

1867 yılında Bahreyn hükümdarı Muhammed bin Thani'nin büyüyen gücü karşısında Abu Dhabi'nin hükümdarı Şeyh Zayed bin Halife, Katar Yarımadasındaki hâkimiyetini kaybetmemek için Al- Nahyan ile ittifak kurar Daha sonra Doha ve Wakra üzerinden bir saldırı başlatır. Bu sırada İngiltere Bahreyn'e müdahale eder. Bu müdahale Muhammed bin Thani'nin durumunu güçlendirdi. İngilizlerin Bahreyn'e yaptığı müdahaleyi takiben, Muhammed bin Thani İngilizlerle, bir anlaşma imzalar. Bu anlaşma ile Muhammed bin Thani Katar'ın diğer şeyhleri ve kabileleri üzerinde öncelik kazanmıştır. Daha sonraki bir İngiliz yetkili (Prideaux), bu anlaşmanın bin Thani'nin Bahreyn' den bağımsızlığının İngiliz tarafından kabul edildiğini göstermesi açısından önemli olduğunu ifade eder (Rahman, 2005, s.84-87).

3.1.2.3. Doha'da Osmanlı Hakimiyetinin Başlaması

Osmanlı devletinin Arap dünyasındaki fütuhatına bakıldığında genişlemenin ana noktasını Çaldıran (1514) ve Elbistan (1515) seferlerinin olduğu görülecektir. Bu seferlerden sonra Yavuz Sultan Selim, İran Safevi devleti hükümdarı Şah İsmail'i yenerek Irak'ın fethini kolaylaştırır. 1516'da Mısır Memlûklülerine karşı yapılan 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye seferleri ile Suriye ve Filistin fethedilir. Yavuz Sultan Selim İstanbul'a dönerken ordu güneye doğru ilerlemeye devam eder.1520'de Kızıldeniz kıyısındaki Sevâkin'i alır. Arabistan'da Mekke Şerif'i II. Berekât Osmanlı egemenliğini tanıyarak Kâb'e'nin anahtarlarını Yavuz Sultan Selim'e gönderir (Arslan, 2001, s.63-64). Osmanlı devletinin Yavuz Sultan Selim zamanında Basra Körfezi sahilerine yerleştiği kabul edilmektedir. Ancak fiilî hakimiyet Kanuni Sultan Süleyman zamanında kurulmuştur. Kaynaklarda Bağdat'ta bulunan Kanuni'ye Bahreyn'den gelen elçilerin bağlılık bildirdikleri ifade edilmektedir.

Bu bölge 16.yüzyılda Portekizlilerin, 17.yüzyılda Hollandalıların, 18.yüzyıldan itibaren ise İngilizlerin yoğun ilgisini çekmiştir (Kurşun, 2004, s.21). 19 yüzyılın başlarında ise Körfezdeki şeyhliklerle ilişki kuran İngiltere, Bahreyn ile münasebetini yeterli gördüğünden Katar'la bir ilişki kurmamıştı. Fakat 1860'lardan sonra Necid'te Suud ailesi ve Bahreyn'deki Halife ailesi içindeki çekişmeler, Katar'ı İngilizler için önemli hale getirdi. Bunun yanında Katar'ın Necidli muhaliflere lojistik destek sağlayacak bir konumda olması, Bahreyn'den kaçan muhaliflerin burayı üs olarak kullanması İngilizleri harekete geçirdi.1868'de Katar'a gemi gönderip Muhammed bin Sani'yi Bahreyn emirlerine vergi vermek zorunda bıraktılar. Bağdat valisi Midhat Paşa İngilizler'in bölgedeki hakimiyetinden oldukça rahatsız oldu ve İngilizlerin yayılmasının engellenmesi gerektiğini düşünüp harekete geçti. Öncelikli olarak Kuveyt şeyhlerinin itaatlerini sağladı; daha sonra 1871'de Lahsa'civarındaki otorite boşluğunu doldurmak ve merkezî hükümetin gücünü hissettirmek amacıyla Nâfiz Paşa kumandasındaki birliklerle Lahsa'ya sefer düzenledi. İngilizler tepki döstermesine rağmen Osmanlılar Lahsa sahillerini kontrol altına aldılar. Bundan yararlanan Katar şeyhi Cassim bin Sani İngiliz tehlikesinden kurtulmak için Osmanlı askerlerini ülkesine davet etti. Zaten Katar, bu seferin planları içindeydi. Bu sefer sonucunda 1871'de Katar Osmanlı hakimiyetine girer ve burası Necid sancağına bağlı bir kaza yapılarak Cassim bin Sani fahrî kaymakam tayin edilir (Kurşun, 2002, s.30).

Osmanlı ile yakın işbirliği içerisinde olan Kuveyt emiri Şeyh Abdullah bin Sabah, Al-Thani'nin Osmanlı yönetimini kabul etmesi için dört Osmanlı sancağıyla Katar'a gönderilir. Muhammed bin Thani'nin oğlu olan Şeyh Cassim bin Muhammed al-Thani yaşlı babası adına sancaklardan birini kabul eder ve kendi sarayına asar. İkinci bir sancak, Şeyh Muhammed bin Thani'ye verilir. İngiltere'ye olan daha önceki taahhütlerinin farkında olan babası, Arap sancağını Doha'daki sarayına asar Osmanlı sancağını ise Wakra'ya gönderir. Diğer ikisi Al-Khor'a (sonra Khor el-Shaqiq) ve Khor Al-Udaid'e (şimdi sınırın Suudi tarafında güneyde) gönderilir. Aralık 1871'de Lahsa'daki Osmanlı idaresi, Binbaşı Ömer Bey'in komutasında, Doha'ya 100 asker ve silah gönderir. Askerler Doha ile Bidda arasındaki eski Musallam kalesine yerleşirler. (Rahman, 2005 s.93). 1871 de Osmanlı Komutanı Binbaşı Ömer Bey şehrin tümü için Bidda ismini kullanır. Al-Bidda'nın idari bir merkez olduğunu yaklaşık 1000 ev ve 4000 nüfusa sahip olduğuna dair kısa bir bilgi verir (Kurşun, 2004 s.2).

1878 yılında Şeyh Cassim bin Muhammed al-Thani Katar'ın hükümdarı olur. Şeyh Cassim Abu Dhabi'den Zayed bin Khalifa ile yaşanan anlaşmazlık sırasında Osmanlı'nın kendisine destek olmadığını düşündüğü için Osmanlı ile ilişkiler gerginleşir. Osmanlı'nın Bidda'da bir gümrük merkezi kurmaya başlaması ile ilişkiler daha da kötüleşir. Bunun üzerine Cassim görevinden ayrılır. Sumaisma'nın hemen yanında küçük bir kıyı köyü olan Dha'ain'e çekilir. Şeyh Cassim'in taktiksel çekilişi Bidda'da otorite boşluğu meydana getirir. Temmuz 1887'de İngiliz iki tüccar Bidda sakinleri tarafından saldırıya uğrar ve yaralanır. Bunun üzerine Bidda'daki bütün İngiliz sakinleri daha sonra Bahreyn'e götürülür (Rahman, 2005 s.87).1892 yılına gelindiğinde Basra Valisi Hafız Mehmet Paşa Necid (Ahsa) ve civarındaki eşkıyalığı önlemek amacıyla ve istikrarı sağlamak için 200 kişilik 11. Nişancı taburunu yanına alarak Necid'e doğru hareket eder. Hafız Mehmet Paşa bölgedeki asayışı bozan aşiretlere desteği Cassim bin Sani'nin verdiğini düşünmekteydi. 27 Şubat 1893'te Katar'a ulaşan Hafız Mehmet Paşa, el-Menasır aşireti ve Beni Hacir aşiretinden topladığı 400 ile 500 kişi ile bir ay önce çöle çekilen Şeyh Cassim bin Sani'ye yanındaki aşiretleri dağıtarak itaat etmesini ister. Ancak Şeyh Cassim buna olumsuz cevap verir (Kurşun, 2004, 95-97).

1904'te Alman gezgini Hermann Burchardt, Doha'yı ziyareti sırasında buranın fotoğraflarını çeker (Foto1). Burada Doha ile Osmanlı kalesinin bulunduğu yerin birleşerek yeni Doha bölgesini oluşturduğunu ifade eder. Osmanlı garnizonuna bakıldığında bazı bölümlerinde tahribatlar olduğunu gözlemler. Burchardt 26 Ocak'ta Katar askeri birliğinin bulunduğu Doha'ya varır. Askeri birliğin en fazla 250 erkekten oluştuğunu askerler, idari görevliler ve aileleri ile birlikte çamur evlerde yaşadıklarını sağlık durumlarının ise iyi olmadığını gözlemler. Özellikle göz hastalıklarının yaygın olduğunu askerlerin daha iyi beslenmesi ile beraber göz hastalığının tamamen ortadan kalktığını belirtir. İnci avcılığında kullanılan büyük tekneler, kıyıda bulunmaktaydı inci mevsiminde, buradaki sakinlerin sayısı artıyordu; Bundan dolayı tüm gıda maddelerinin fiyatları artıyordu (Fletcher ve Carter, 2017, s.425).

28 January 1904

17139

Foto 1.1904 Yılında Doha 'dan Bir Görünüm

Kaynak: Burchardt, H. (1906), Ost-Arabien von Basra bis Maskat auf Grundeigener Reisen. Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin, Berlin

1905-1907 yılları arasında İngiliz yönetimi, Katar'ın da aralarında bulunduğu Körfez'deki yerleşim yerleri ve kabileler ile ilgili bilgi toplamak için harekete geçer. Bunun için, bölgede çok önemli bir bilgilere sahip, enerjik bir yönetici olan John Gordon Lorimer görevlendirilir. Lorimer, 1908'de bölge ile ilgili çalışma yapar. Katar'da Doha ile birlikte 9 yerleşim yerinden sadece Doha ve Bidda ile ilgili bilgi verir. O sırada Doha'da yaşayan aşiretleri ve aileleri sayar ve yaşam biçimleriyle ilgili bilgiler aktarır.

Bu bilgilere göre Doha'da insanlar genellikle inci avcılığı, balıkçılık ve ticaret yaparak geçinirler. Doha'da 817 inci avcılığı yapan tekne, Umman, İran Sahili ve Basra arasında ticaret yapan 60 gemi ve 9 balıkçı teknesi bulunur. İnciler diğer ülkelere satılır. En önemli alıcıların başında Bahreyn gelir.

Doha'nın batısında su kuyularının bulunduğu bölgeye Mushairib denir Na'ajjah, al-Thani Şeyhleri, Doha kasabasının diğer önemli kişileri ve Osmanlı askerleri içme suyunu bu kuyulardan alırlardı. Buradaki kuyuları korumak için karakol yapılmıştır. Askerlere ait buradaki bahçelerde genellikle sebze yetiştirilirdi (Rahman 2005, s.26-27).

17 Temmuz 1913'te Şeyh Cassim bin Muhammed al-Thani görevde iken ölür. O'nun oğlu Şeyh Abdullah bin Cassim al-Thani devletin başına geçer (Rahman, 2005, s.188).

Foto 2.Şeyh Cassim Bin Mohammed Al-Thani

Kaynak: Tuson, P. (1991) Records of Qatar 1820-1960. Vol. 5 1916-1935. Archive Editions.

İngiltere Katar'a hakim olmak için çeşitli girişimlerde bulunur. Osmanlı buna direnir. 6 Mayıs 1913'e geldiğinde İngiltere ile Osmanlılar arasında bir ön anlaşma yapılır. Bu antlaşma Körfez'deki Osmanlı hakimiyet alanının sınırlarını belirlemek için yapılan bir anlaşmadır. Ancak bu anlaşmanın hükümleri Katar'da yürürlüğe girmez. Binbaşı Ömer Fevzi Bey bölgedeki şartları göz önüne alarak İngilizlere karşı koyabilecek bir gücü teşkilatlandırdıktan sonra Osmanlı askerlerinin tahliyesini önermiştir (Kursun, 2004, s. 144-150).

1915'te ise Osmanlı devleti İngiltere ile savaş halinde olduğu için Doha'da bulunan askerler buraları terk eder. Böylece Katar'da 43 yıllık Osmanlı hakimiyeti sona erer (Rahman, 2005 s.194).

3.1.2.4. 1916 - 1971: İngiliz Korumalığından Bağımsızlığa

Osmanlıların Katar'dan 1915 yılında ayrılmasından sonra Katar, İngiliz hakimiyeti altına girecektir. 3 Kasım 1916'da Şeyh Abdullah al-Thani ve Binbaşı Percy

Cox arasındaki kapsamlı müzakereler sonucunda Katar ile İngiltere arasında bir anlaşma yapılır. Bu anlaşmaya göre Katar İngiltere hakimiyetine girer (Rahman, 2005, s.198).

1923 yılına gelindiğinde petrol imtiyazı ile ilgili görüşmeler başlar. Anglo-Pers Petrol Şirketi, 1923 yılının başında Katar'da bir petrol arama imtiyazı almak için girişimde bulunur. 1926'da Şeyh Abdullah İngiliz makamlarıyla yaptığı görüşmelerinden bir sonuç çıkmaz (Zahlan, 1979, s.76).

1930 yılında ise dünya çapında bir ekonomik bunalım meydana gelir. Bölgedeki insanların en önemli gelir kaynağı olan incilerin fiyatı düşer ve avlanan inciler satılamaz elde kalır. Körfezdeki birçok yerleşim yerindeki insanlar gibi Doha'da da insanlar borçlarını ödeyemez hale gelir. İnci avcılığı ile uğraşan birçok insan tek geçim kaynağını da kaybeder. Bundan dolayı birçok insan Doha'yı terk eder Lorimer'e göre nüfus 27.000'den 10.000 ile 16.000 arasına düşmüştür. Fakat ikinci dünya savaşının ekonomik koşulları kötüleştirmesinden dolayı Doha'nın nüfusu 10.000-12.000 arasındadır. Bazı aileler ise iş için Doğu Suudi Arabistan'a giderler (Fletcher ve Carter, 2017, s.434,435).

1932'de Anglo-pers Petrol Şirketi, Şeyh Abdullah'tan iki yıl boyunca Katar yarımadasının jeolojik araştırması yapmak için izin alır. Ocak 1933'te Katar'da jeolojik araştırmalara başlarlar. Petrol arama imtiyazı 1935 yılına kadar devam eder. Katar petrol imtiyazı ticari anlaşması 17 Mayıs 1937'de Şeyh Abdullah ve Anglo-Persian Oil Company Ltd.'nin üyeleri ile yapılan anlaşmaya göre petrol arama imtiyazı iptal edilip bu imtiyaz Katar Petrol şirketine devredilir. Bahreyn'de petrol bulunması üzerine Katar'da petrol arama çalışmalarına hızlandırılır. 1939 yılında Zekrit yakınlarında yapılan sondaj çalışmaları sonucunda iki kuyudan olumlu sonuçlar alınır (Zahlan, 1979 s. 78-81).

Foto 3.1940'lı yıllarda Doha' dan Bir Görünüm

Kaynak: Origins of Doha Project - originsofdoha.wordpress.com (18.02.2007).

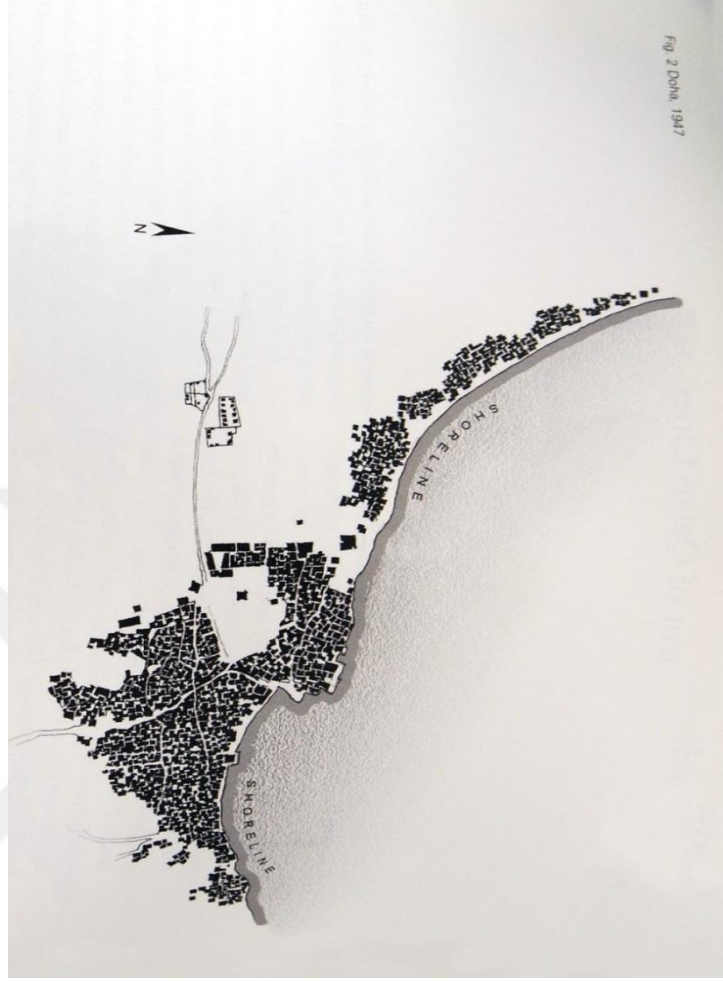
1939 yılında petrolün bulunmasıyla beraber Doha'nın yerleşim yapısında da değişim olacaktır. 1940'lı yıllarda, Doha'ya bakıldığında ana pazar ve limandaki iki katlı özel evler neredeyse Batı'daki Al-Asmakh yoluna kadar uzanmaktaydı. Foto3'te 1940'ta Doha limanı ve 2 katlı evler görülmektedir. Karanlık pazar olarak bilinen Souk el-Zalam kale doğrultusunda doğuya doğru uzanıyordu; arada sadece boş bir alan vardı. Bu pazarın bir diğer bölümü güneye doğru uzanıyordu. Burası esas olarak bir balık pazarıydı. Bu iki pazar arasında bir deve pazarı olarak ayrılmış açık bir alan vardı. Evlerin sayısı birkaç yüz kadardı; bu evler genellikle bir katlı, dar ve dolambaçlı sokaklarda sıkışmış evlerdi. Ayrıca kentin diğer noktalarına dağılmış barasti tarzı evler ve bedevi çadırları vardı. Bu dönemde buranın en tanınmış ev ve yönetim merkezi olarak kullanılan 20. yüzyılın başında Şeyh Abdullah bin Cassim tarafından yaptırılan Slata'daki eski saraydır (Adham, 2008, s.223-224).

Foto 4.1947'de Doha'nın Havadan Görünümü

Kaynak: originsofdoha.wordpress.com (20.02.2017).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Katar petrol şirketi güvenlikten dolayı 1941'de petrol sondajını durdurur. Sondaj yapılan yerler savaş sırasında terk edilir. Sondaj 1947'de tekrar başlar. Doha'ya (Foto 4) 1947'deki hava görüntülerine bakıldığında önde Doha arka planda Bidda ikisinin arasında ise Katar emirinin sarayı görülmektedir. İkinci dünya savaşından sonra Doha ile ilgili bilgi veren N.Othman Doha'nın camilerle dolu olduğunu, en tanınmış cami ise kıyıdaki Şeyh Ahmet camii ve Cassim (el-Qubaib) camisidir. el-Qubaib camisi mimari bakımından Katar'ın en güzel camilerinden birisidir (Fletcher ve Carter, 2017, s.471).

Şekil 17.1947 Yılı Doha'nın Şematik Görünümü

Kaynak: Jaidah, Ibrahim Mohamed, and Malika Bourennane. The History of Qatari Architecture from 1800 to 1950. Skira Editore, 2009.

Foto 4 ve Şekil 17'ye bakıldığında evlerin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Evlerin birbirine yakın olmasında İslam ülkelerindeki sosyal yapının sağlamlığı, güçlü aile bağları, komşularla yakın ilişkiler etkili olmuştur. Sosyal birleşmenin sonucu olarak evlerin birbiriyle fiziksel bağlılığı komşuluğu güçlendirmiş; ibadet yerlerine ve dükkânlara olan yürüyüş mesafesini azaltmıştır. Güçlü aile bağları dostça ilişkiler ve gizlilik aynı zamanda Katardaki şehirlerin biçimsel gelişmelerine katkı sağlamıştır. Doha'daki eski yerleşim yerlerine bakıldığında sokakların dar olduğu görülmektedir. Bu sokaklar geçmişte halkın kaynaşmasını sağlamıştır.

Mimari alanda çalışmalar yapan Hisham Ali Mortada, İslami şehirlerin planlanmasında şuna dikkat çeker ki, sokakların geniş olması, insanların kaynaşmasını, birbirleriyle iletişim içinde olmasını engellemektedir (Jaidah ve Bourennane, 2009 s.22). Al-Thani ailesi saraylarını ve camileri Doha'nın merkezine özel konumlarına uygun sembol olarak, iklime karşı korunaklı ve askeri amaç için inşa etti. Bu yapı İslami gelenekle uyuşmaktadır ki bu gelenekte hükümdarın sarayı idari, politik ve üst sınıf sosyal hayatın merkezindedir. Bu Doha'nın fiziksel ve işlevsel özünü şekillendirmiştir ki bu da şehrin farklı açıdan gelişmesini sağlamıştır. 20.yy'da birkaç ilginç harita vardır ki bunlar havadan çizilmiştir. Dohanın haritaları (1947, 1952 ve 1959 da hazırlanmış; Şekil 18) Bu haritalara bakıldığında şehrin kuzeye ve güneye doğru genişlediği görülecektir (Jaidah & Bourennane, 2009. S.30).

Şekil 18. 1952 ve 1959 Yılları Doha'nın Şematik Görünümü

Kaynak: Mortada, H. (2003). Traditional Islamic principles of built environment.

1949'da N. Othman Doha, ilgili şu bilgileri vermektedir: Şeyhler ve zengin tüccarlar tarafından yaptırılan evler kum ve kalkerin genel olarak monoton arka planına zariflik ve renk kattı. Tüccarların evleri genellikle Körfez bölgesi boyunca görülen tipik Arap-İslam mimarisinin iki katlı yapılarıydı. Her ev, çatıya uygulanan renk yıkama veya bambu çatı kaplamasının döşendiği desene bakmaksızın kendi özel özelliklerini sergiledi. Aile servetinin bir başka işareti, pencere açıklıklarının üzerinde küçük arklarla vitray kullanmaktı. İçeride, duvarlar süslü bir şekilde süslenmiş ve zarif İslami yazıtlarla yazılmıştı. Ticaret merkezi olarak Souk Wagif çarşısı kullanılıyordu. Bu çarşı iki bölüme ayrılıyordu. Birinci bölüm yerel halkın temel ticaret yaptığı ve balıkçılığın da yapıldığı yerd. Burası Bismillah Hotel ile Baharna and Najjada caddeleri arasındadır. İkinci bölüm ise Baharat al-Jufarid'den limana kadar uzanıyordu. Burada deve alım satımı, hayvansal yağlar, tekstil ürünleri, örtüler, halılar ve mutfak eşyaları satılırdı.

Tüccarların evlerinden bazıları doğal bir klima sistemi sağlayan rüzgar kulesi kullanıyordu. Bazı evler ise denizden zaman zaman serin esintilerle serinlemeye çalıştı. Çünkü 1949'da Doha'da klima sistemi yoktu. Sadece petrol şirket merkezini tedarik eden bir avuç jeneratör dışında, elektrik yoktu. Sadece bazı tüccarların evlerinde bulunurdu.

Doha camilerle doluydu. En popüler ve en önemli camiler Şeyh Ahmed Camii Cassim (el-Qubaib) Camii idi. Her iki cami de o zamandan bu yana yıkıldı ve yeniden inşa edildi. Buna, ne yazık ki, mimarisinde benzersiz olan ve Katar'ın her yerinde bulunabilecek en güzel caminin bulunduğu el-Qubaib Camisi de dahildi. Ramazan'da ve diğer mübarek aylarda program yapılan camii el-Cassrah'dı. Doha'da faaliyet merkezi pazar yeri idi. Ana pazar yeri Souq Waqif iki parçaya bölünmüştü. Bir bölümü balıkçılık üzerine çalışmaktaydı. Bismillah Hotel, Baharna ve Najjada caddelerinin ara yolları arasında yer alıyordu. Diğer bölüm, genel pazar, el- Jufari'den limana uzanıyordu. Bu iki bölüm, deve pazarı olarak hizmet veren geniş bir açık alanla ayrılmıştı. Bu pazarda, deve alım satımı hayvansal yağlar, örtüler ve halı gibi deve kuşu tekstil ürünleri, Mutfak eşyaları yakacak odunların ticareti yapılmaktadır (Fletcher ve Carter, 2017, s.439,471).

Katar'da bulunan İngiliz temsilcisi Sir John Arthur Wilton Doha ile ilgili bilgi verirken, Doha'da 1949'da bazı evlerin terk edildiğini, Doha'nın eski şehir merkezleri Bidda ve Rumayla'nın harabe halinde olduğunu, çöl kumlarının evlere kadar ulaştığını, derin kuyulardan çekilen sular ile bahçelerin sulandığını, bunun da kuraklığın göstergesi olduğunu ifade eder.

Özellikle ikinci dünya savaşının etkisinin yıllarca sürmesi Doha'da kıtlığa yol açmıştır. Bunun sonucunda birçok insan Doha'dan göç etmiştir.

Petrolün çıkarılması Doha'nın ekonomik olarak canlanmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak 1950'den sonra Doha'nın köylerinden ve Al-Rayyan'dan Banı-Hacı, Kaaban, Naim ve Murrah başta olmak üzere birçok kabile Doha'ya göç eder. Bunun yanında özellikle Umman, Yemen, Mısır, Filistin, Lübnan gibi Arap ülkelerinin yanında Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerden birçok insan başta Doha olmak üzere Katar' a göç ederler (Fletcher ve Carter, 2017, s.435). Foto 5'e bakıldığında 1952'de Doha'nın limandan itibaren genişleyen büyük bir köy olduğu, görülmektedir.

1949'da Katar, Avrupa'ya ilk petrol sevkiyatını Dukhan sahasından yapar. Böylece Katar ham petrol ihracatçısı olur. 1949'da Katar sadece 730 varil petrol üretir ancak 1950'de yıllık 12.268, 1955'de 41.983, 1965'te 84.902 1973'te ise 208.160 varil petrol üretmiştir (El Mallakh, 1979, s.37-39).

Foto 5. 1952 Yılında Doha'nın Görünümü

Kaynak. Origins of Doha Project - originsofdoha.wordpress.com

Doha'daki kentsel gelişimde petrol yataklarının işletmeye açılmasının katalizör etkisi yaptığı söylenebilir. Ülkedeki bu kentsel gelişim hem komşu ülkelerden hem de diğer ülkelerden göç eden insanların ihtiyaçlarını karşılamış oldu. Ayrıca petrol gelirlerinin ve nüfusun artması bunları yönetmek için yeni idari merkezlerin kurulmasını zorunlu kıldı (Shabaan ve Radwan 2014, s.242). Bu dönemde Doha'da özellikle sahil kısmında yerleşim alanları kurulmuş şehir kıyı boyunca genişlemeye başlamıştır. İç kesimlerde ise genellikle palmye ağaçları kullanılarak yapılan evler bulunurdu. Bu durum Doha 'da fakirlerin iç bölgelerde zenginlerin ise kıyılarda yaşadığını göstermektedir (Fletcher ve Carter, 2017, s.446). Ülkede özellikle

petrolden elde edilen gelirler ağırlıklı olarak kalkınmaya harcanır. Doha ve Dukhan'da yol ve altyapı çalışmaları yoğunlaştı. İktidarda olan al-Thani ailesinin de Doha'da oturması buranın gelişip modern bir şehir olmasına katkı sağlamıştır (Wiedmann, Salama ve Thierstein, 2012, s. 41).

1953 yılında Doha'da çok düzenli konutlar yapılır. Bazı konutlarda özellikle yerel mimarinin etkisini de görmek mümkündür. Petrol gelirlerinin kat kat artması üzerine Doha için de bir bütçe oluşturulmasına karar verilir. Daha sonra bu bütçe artırılır. Konut harcamaları bütçenin %2.1 iken bu oran petrol gelirlerinin artmasıyla beraber %4.7'ye çıkmıştır (Fletcher ve Carter, 2017, s.450). Katar hükümetinin bu bütçeyi artırmasında özellikle yabancı petrol şirketlerinin ülkeye gelmesi ve diğer ülkelerden gelen işçilerin barınma ihtiyacını karşılamak da etkili olmuştur (Shawish, 2015, s. 73).

3.1.2.5. Doha'da Kalkınma

19.yüzyılın başında küçük bir liman kasabası olan Doha, inci avcılığı ve deniz ticareti yapılan bir yerleşim yeri idi. Doha'nın dış mahallerinde ise bedeviler yaşamaktaydı. Bedeviler genellikle hayvan ticareti ve çeşitli gıda maddelerinin ticaretini yaparlardı. Bedeviler genellikle çadırlarda veya palmiye ağaçlarının yapraklarından yapılan barasti adı verilen basit evlerde yaşarlardı vardı. Foto 6'da barasti tarzında bir ev görülmektedir (Wiedmann, Salama ve Thierstein 2012, s. 39).

Foto 6. Barasti Tarzı Ev

Kaynak :<http://www.akdn.org/de/architecture/project/souk-waqif> (14.04.2017).

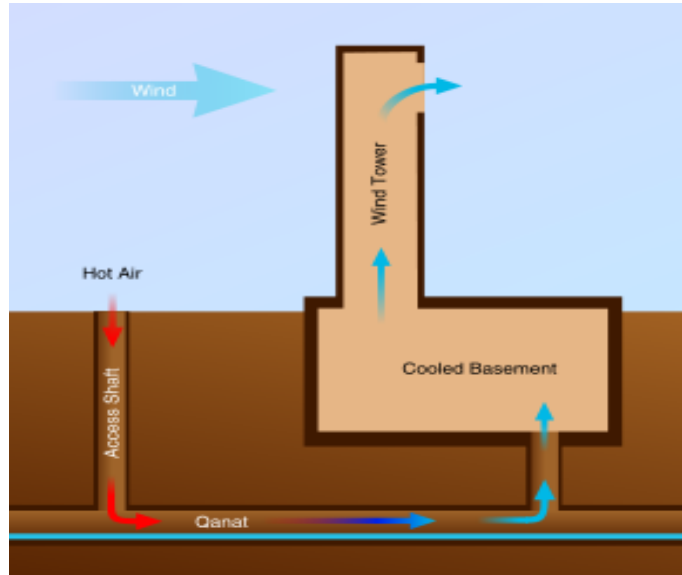
Havanın sıcak olmasından dolayı, bazı evlerde rüzgar kuleleri vardı. Bu rüzgâr kuleleri evlerin serin olmasını sağlıyordu. Bu rüzgar kuleleri daha sonraki dönemlerde İran örneği alınarak rüzgar kuleleri geliştirildi. Foto 7’de rüzgar kuleli bir ev görülmektedir. Şekil 19’da ise bu evlerin çalışma sistemi görülmektedir. Evlerin yüzeylerinde sınırlı sayıda süslemeler vardı. Bu dönemde Doha’da dikkat çeken tek yer Şeyh Abdullah bin Cassim’in sarayıdır (Adham, 2011, s.224). Bu sarayın eski ve yeni hali Foto 8 ve Foto 9’da görülmektedir. Bu saray hem ev olarak hem de yönetim merkezi olarak kullanılıyordu.

Doha’daki rüzgar kuleleri iklimin etkisini açıkça göstermektedir. Özellikle eski evler çevresel ve kültürel faktörlerin etkisiyle geniş avlulardan oluşmakta olup kalın duvarlardan yapılmıştır. Körfezdeki nem oranının yüksek olması ve aşırı sıcaktan dolayı pencereler oldukça küçük yapılmıştır. Yağmur da pek yağmadığı için evlerin çatıları yoktur. Evlerin geniş avlulara sahip olması aydınlatmaya yardımcı olmaktadır. 1950’den sonra petrol gelirlerinin artması, ülkenin dışa açılması, birçok batılı petrol şirketinin Doha’ya gelmesi mimariyi etkileyen sosyal ve kültürel faktörlerin etkisini azaltmıştır (Alragabi, 2014. s.66-68).

Foto 7. Rüzgar Kuleli Ev Örneği

Kaynak : <http://www.akdn.org/de/architecture/project/souk-waqif> (14.04.2017).

Şekil 19. Rüzgar Kuleli Ev Çalışma Sistemi

Kaynak : <http://www.akdn.org/de/architecture/project/souk-waqif> (14.04.2017).

Foto 8. Şeyh Abdullah Bin Cassim'in Sarayının Eski Hali.

Kaynak:<http://dohanews.co/sheikh-abdullahs-palace-at-heart-of-national-museum-of-qatar-restored/> (14.04.2017)

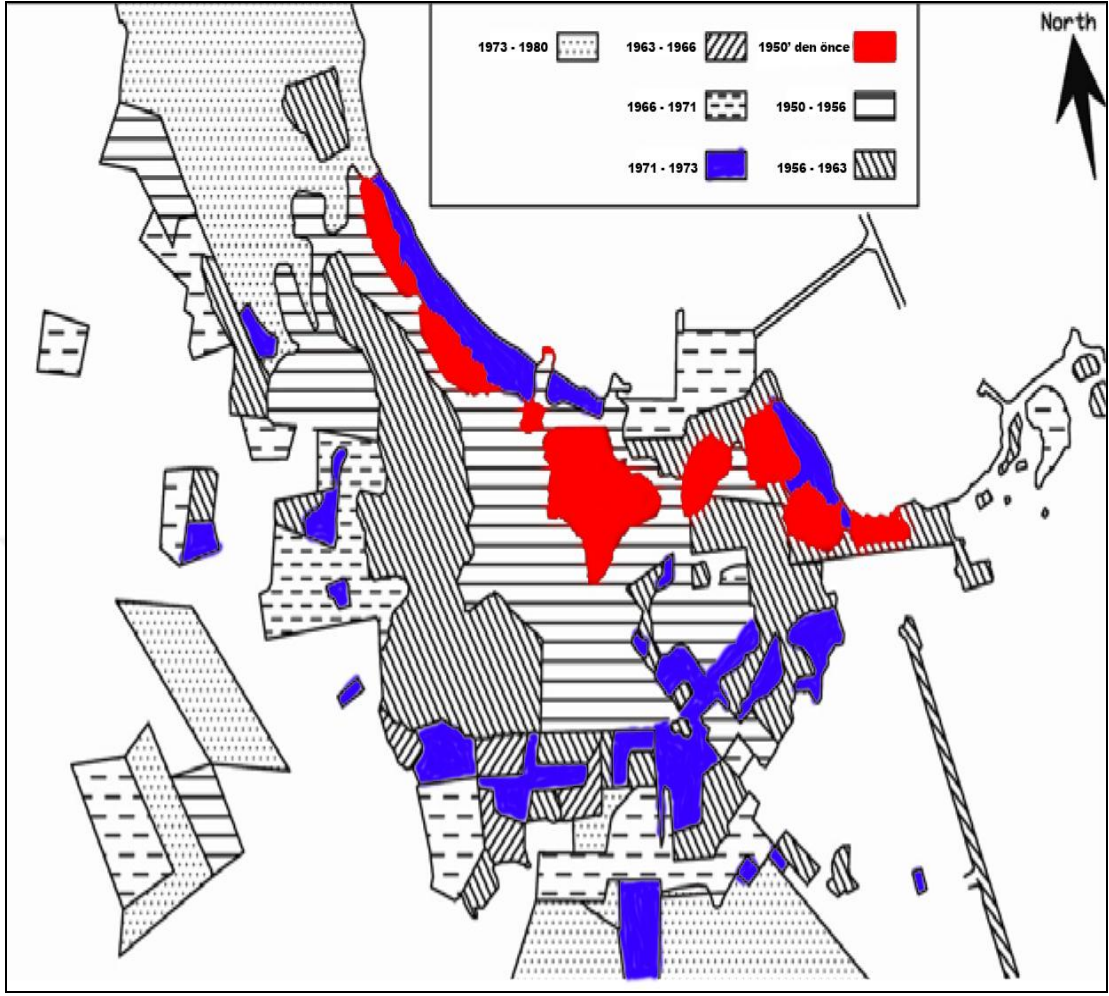
Foto 9. Şeyh Abdullah Bin Cassim'in Sarayı 2015

Kaynak:<http://dohanews.co/sheikh-abdullahs-palace-at-heart-of-national-museum-of-qatar-restored/> (14.04.2017).

Doha'daki ekonomik yapıya bakıldığı zaman bedevilerin çoğunluğu keçi ve koyun yetiştiriciliği yapıyorlardı. Bazı bedeviler ise odun toplayarak bunları kıyı kasabalarına satarak geçimlerini sağlıyorlardı. 1950'den sonra petrol gelirleriyle beraber Doha'daki mimari ve sosyal yapı değişmeye başladı. Şehrin yerel mimarisi yanında Batı tarzında yapılar görülmeye başladı (Alragabi, 2014. s.68).

1955 yılına gelindiğinde Doha'da büyük bir gelişme görülmeye başlandı. Bu gelişme öncelikle Doha limanı ve çevresinde hissedildi. Daha sonra şehir batı ve güney yönünde genişlemeye başladı ve şehir birkaç yıl içerisinde 4 kat büyüdü asfalt yollar uzatıldı ve genişletildi. Birçok eve su verilmeye başlandı. Elektrik üretim merkezi inşa edildi. Yeni okullar ve hastaneler yapılmaya başlandı. Doha'daki yerleşim alanı 12 km² 'ye ulaştı. Nüfusun artmasıyla birlikte konut ihtiyacı da arttı. İnşaat işleri ve diğer devlet işlerinin yapılması için yabancı işçiye ihtiyaç duyuluyordu. Bundan dolayı Doha'da birçok yabancı işçi vardı (Adham, 2011, s.226).

Haziran 1966'dan önce Katar'ın tek limanı Umm-Said'deki petrol tankeri terminaliydi. Doha kıyılarındaki derinliğin biraz fazla olmasından dolayı buraya ulaşmak daha zordu. Bununla birlikte, 1970 yılında Penta International of Japan adlı firma 27 fit derinliğinde, 350 fit genişliğinde ve 3.5 mil uzunluğundaki kıyı bölgesini inceledi. Daha sonra Doha limanının yapımına başlandı. 1971 yılında tamamlanan liman için 144 milyon QR harcandı. Doha limanının tamamlanmasıyla ithalat önemli oranda artmaya başladı. 1975 ve 1976 yılları arasında Doha limanına gelen mallar 770.000 ton artarak 1.2 milyon tona yükseldi. Bu limanın yapılmasıyla beraber gelecekte Doha'nın ithalat hacmi de büyümüş oldu. Ayrıca limanın 1000 metre daha genişletilerek 5 geminin daha aynı anda limana yanaşabilmesi önerisi getirildi. Buna ilaveten endüstrinin yoğun olduğu Umm-Said limanının da genişletilmesi gündeme getirilmiştir. Umm-Said limanı Doha limanına göre daha doğal olduğu için genişletilmesi daha kolay olmuştur. Her biri 200 metre olan 9 iskele için yaklaşık olarak 55 milyon dolar harcanmıştır. Bu iskelelerin 2'si demir ve çelik ithalatı için 3'ü ise petrol ve ürünlerinin ihracatı için yapılmıştır (El-Mallakh, 1979, s.85).

Şekil 20.Dohadaki Yerleşim Alanlarının Tarihi Süreç İçerisinde Gelişimi

Kaynak: Petro Urbanism: The Geo-Politics Of Urban Development In Doha, Qatar.

1970 yılında Doha'nın nüfusu 85000 kişiye ulaştı. Bu nüfusun % 67 sini yabancılar oluşturmaktaydı. Özellikle 1966-1971 yılları arasında Doha, hem çevredeki köy ve kasabalardan hem de farklı ülkelerden göç almaya başladı. Bu nüfus artışı hem konut ihtiyacını artırdı. Hem de kamu yatırımlarını gerekli kıldı. Doha'daki yerleşim alanlarının genişlemesini Şekil 20'den görebiliriz. Özellikle Avrupa ve Amerika'dan gelen işadamları ve petrol şirketlerinin çalışanlarının barınma ihtiyacını karşılamak için oteller yapılmaya başlandı. Ayrıca Körfez kıyısında El-Corniche yolunun yapımı hızlandırıldı. Foto 10'da Corniche yolunun 1950'deki durumu görülmektedir.

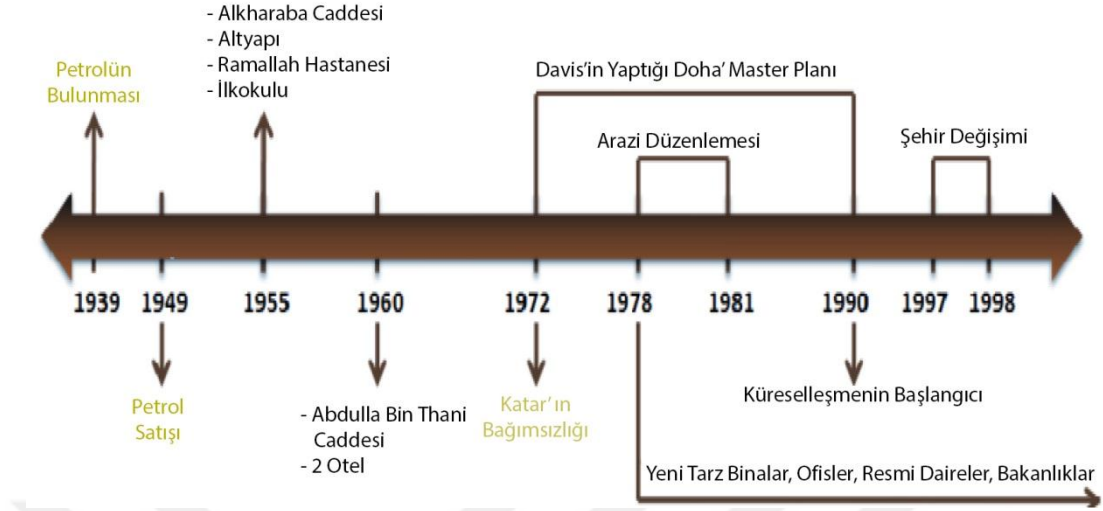
Foto 10. Corniche Yolunun 1950'de Görünümü

Kaynak: <http://originsofdoha.org/doha/> (14.04.2017).

Ayrıca şehrin bazı yerlerine viyadükler yapıldı. Bunun yanında Doha'ya çevre köylerden gelen düşük gelirli insanlar için konutlar yapılmaya başlandı. 1971 yılında Katar bağımsızlığına kavuştu. 1973 Arap-İsrail savaşının başlaması üzerine petrol fiyatlarında büyük bir artış meydana geldi. Örnek vermek gerekirse 1972 yılında Katar'ın petrolden elde ettiği gelir 600 milyon dolar 2 yıl sonra bu gelir 3 kat artarken 1980 yılına gelindiğinde bu gelir 5 milyar dolara ulaştı. Petrol gelirlerindeki bu artış inşaat sektöründe büyük bir sıçrama meydana getirdi. Şehrin her tarafında inşaatlar yükselmeye başladı.

1972 yılında İngiliz şehir tasarımcısı Llewelyn-Davies Doha için bir master planı hazırladı. Şehrin farklı bölgeleri için birkaç öneri sundu. Öneriler arasında Körfez kıyısında denize dolgu yapılarak yeni alanların kazandırılması vardı. Bu bölge yeni Doha bölgesini oluşturmaktadır. Ayrıca yabancılar için konut ve ticari amaçlı kullanılmak üzere 2000 hektarlık bir alan ayrıldı.

1980'lerdeki inşaatların büyük bir bölümü yeni Doha bölgesinde yapıldı. Bunlar arasında Katarlılar için yapılan konutlar, diplomatik temsilcilikler, üniversiteler, Körfezde çalışan işçiler için yapılan evler, futbol stadyumu, Sheraton Hotel vardır. Katar'ın kalkınma çizgisini aşağıdaki çizelgede görebiliriz (Şekil 21).

Şekil 21. Katar'ın Kalkınma Zaman Çizgisi 1939-1998, (2013).

Kaynak: <http://www.qatarmarine.net/qatar/sightseeing-in-qatar/souq-waqif-doha/>, (14.04.2017).

Bağımsızlıktan sonra 10 yıl içerisinde Doha'nın yerleşim alanı 2 katına çıkarak 20 km² ye ulaştı. Nüfus ise 200,000 civarındaydı. Nüfusun %70'ini ise yabancılar oluşturmaktaydı. 1980'lerin başında petrol fiyatlarındaki düşüş hükümetin birçok alt yapı ve inşaat projelerini durdurmasına veya iptal etmesine sebep oldu. (Adham, 2011, s.226-228). 1977'de Katar hükümeti Doha'nın mimarisi ve şehir planlaması için ABD'li şehir plancısı William Periarra, görevlendirildi şehir için ticari alanlarla dinlenme alanlarını içeren bir proje hazırladı. Fakat petrol fiyatlarındaki durgunluk bu projelerin yavaşlamasına sebep oldu (Shabaan ve Radwan, 2014, s.243).

3.1.2.6. 1990'dan Sonra Doha'nın Gelişimi

Doha Katar'ın en büyük şehridir. Nüfusun%80'i burada yaşamaktadır. 20.yüzyılın ortalarında petrolün bulunması ve ihracı ile birlikte göç almaya başlamıştır. Özellikle petrole dayalı iş alanlarında ve inşaat alanında çalışmak için birçok işçi Doha'ya gelmiştir. Ayrıca Avrupa ve Amerika'dan birçok şirket burada ofis açmıştır. Özellikle yabancıların gelmesiyle beraber mimaride de değişiklikler olmuştur. Büyük alışveriş merkezleri açılmış yeni villalar yapılmıştır. Tüm bu gelişmeler Doha'nın

çehresi ve çevresini değiştirmiştir (Alragabi, 2014. s.51,52). Bu büyümeyi Foto11’ de görmek mümkündür.

Foto 11.Doha’nın gelişim Süreci

Kaynak:<http://www.q-urbarch.org/p/nprp-research-09-1083-6-023.html> (14.04.2017).

Foto 12.Hızlı Modernleşme Aşaması Yoluyla Doha Kentinin Gelişimi (2013)

Kaynak:<http://www.q-urbarch.org/p/nprp-research-09-1083-6-023.html> (14.04.2017).

Kentlerin, değişim ve dönüşümüne bakıldığı zaman, genellikle ekonomik ve siyasi sebeplerin etkili olduğu görülmektedir. Çünkü bu faktörlerin etkileri oldukça uzun vadeli. Lefebvre gibi birçok mimar, ev mimarisi üzerinde üç faktörün etkili olduğunu belirtmiştir. Bunların birincisi tarım, ikincisi siyasal yapı üçüncüsü ise para ve

bilginin birikimi ile karakterize edilen şimdiki zamandır Doha 'daki kentsel gelişim örneği, ekonominin toplum ve kentsel çevre üzerindeki etkisini açıklayan iyi bir örnektir (Aragabi, 2014. s.54).

Özellikle petrolden elde edilen gelirlerin etkisiyle 1990'larda yapılaşmalar hızlı bir şekilde devam etti. Şehirdeki yeni konut ihtiyacından dolayı birçok yüklenici firma ve şehir plancısı yeni plan ve projeler gerçekleştirdiler. Bu projeler Doha'nın prestijini estetik yapısını ortaya koyan örnekler olmuşlardır. Tüm bu yatırımlardan sonra 1970'te 89.000 olan nüfus 1997'de 434.000'e yükselmiştir (Wiedmann, Salama ve Thierstein, 2012 s.44). Dohadaki bu mekânsal değişimde, ekonomi-para-servet- mimarlık arasındaki güçlü ilişkiyi görürüz. Özellikle Doha'daki geleneksel mimarilerine yeni bir Doha meydana getirmek için küreselleşmenin fikirleri ve modelleri oluşturulmuştur (Aragabi, 2014. s.54).

Al-Buainain'e göre Doha'nın kentsel büyümesine katkıda bulunan beş faktör vardır. Bu faktörlerin birincisi, Doha'nın coğrafi konumunun iyi olması, bu da insanların Doha'ya kolay ulaşımı için imkân sağlıyor. Buna ek olarak, Doha'nın, düzlük alanlardan oluşması ve etrafını saran dağların olmaması genişlemeye yardımcı oldu. İkinci olarak, Doha'nın otoyolları, hava yolları - uluslararası havaalanı ve liman gibi Doha'nın çeşitli ulaşım kolaylıkları, kentsel büyümeyi arttıran bir diğer özellikti. Üçüncüsü, kentin ulusal geniş çaplı kalkınma planları, konut projelerinin inşası ve iyi altyapı sağlanması gibi yüksek oranda yatırım yapılması ve uygulanması. Dördüncü olarak, Doha'nın göze çarpan nüfus artışı kentsel gelişmeyi teşvik etti ve yeni yerleşim alanları ortaya çıkardı. Sonunda, başkentte toplanan ekonomik faaliyetler, yerel vatandaşları ve uluslararası sakinleri cezbeden çeşitli istihdam fırsatları sağladı. Yukarıdaki etkenler, şehrin görüntüsünü değiştirmeye katkıda bulundu. Doha'daki bu kentsel gelişimin temelinde ise enerji kaynaklarından elde edilen gelirlerin büyük bir payı vardır (Shabaan ve Radwan, 2014, s.242).

Doha'nın en eski çarşılarından biri olan Souq Wagif bedevilerin koyunlarını, keçilerini, yünlerini ve diğer hayvansal gıdaları sattıkları veya takas ettikleri yerd. Daha sonraki zamanlarda önemini kaybetmiş gözükse de daha sonra dükkanların ısklandırlarak aliminyum kapılar ve pencereler takılması ve dükkan cephelerinin

boyanması ile otantik bir yapıya bürünmesi ile Doha'nın sembolü haline geldi. Souq Waqif geleneksel sanatları ortaya koyan dükkanları, kafeleri ile restoranların olduğu tarihi bir çarşıdır (Adham, 2011, s.240). Foto 13, 14, ve 15'te çarşının günümüzdeki durumu görülmektedir.

Foto 13. Doha'da Souq Waqif'ten (Vakıf Çarşısı) Bir Görünüm
Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Foto 14.Doha'da Souq Waqif'ten (Vakıf Çarşısı) Bir Görünüm
Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Foto 15.Doha'da Souq Waqif'ten (Vakıf Çarşısı) Bir Görünüm
Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Foto 16. Tarihi Doha Evleri

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Foto 17.Doha'nın Modern Görünümü

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Şekil 22.Doha Kentinin Yeni Gelişim Bölgeleri

Kaynak:<http://www.q-urbarch.org/p/nprp-research-09-1083-6-023.html> (14.04.2017).

Katar'da planlama genel olarak şehirler arasında yol yapımı, elektrik, su, ve kanalizasyon şebekesinin yapılması olarak görülmüyordu. Doha'daki nüfus artışı ve zengin yaşam biçimindeki değişimi karşılamak için Katar hükümeti birkaç şehir plancısı görevlendirdi. Bunların arasında 1972 ile 1999 arasında görev yapan Llewellyn Davies de vardı. Davis doha için bir şehir planı hazırladı. Öncelikli olarak Doha merkezindeki eski binaların yıkılarak yenilerin yapılması ve şehir içindeki arazileri kullanımlarına göre planlamasının yapılması gerektiğini belirtti. Foto 16'da eski merkez olan Doha'nın Souq Wagif bölgesindeki ev görülürken foto 17'de yeni merkez West Bay bölgesindeki gökdelenler görülmektedir. Davis, Souq Wagif bölgesinin korunması gerektiğini, ticari, eğitim ve diplomatik merkez olarak West Bay ve Corniche bölgesini planlanmıştır (Shabaan ve Radwan 2014, s.243). Yapılan bu planlamayı şekil 22'de görebiliriz.

Foto 18.Doha'da Eski Mimari Yapıdan Uyarlanarak Yapılan Evler

Kaynak: <http://www.villasaraya.co/Projects.aspx?id=6> (14.04.2017).

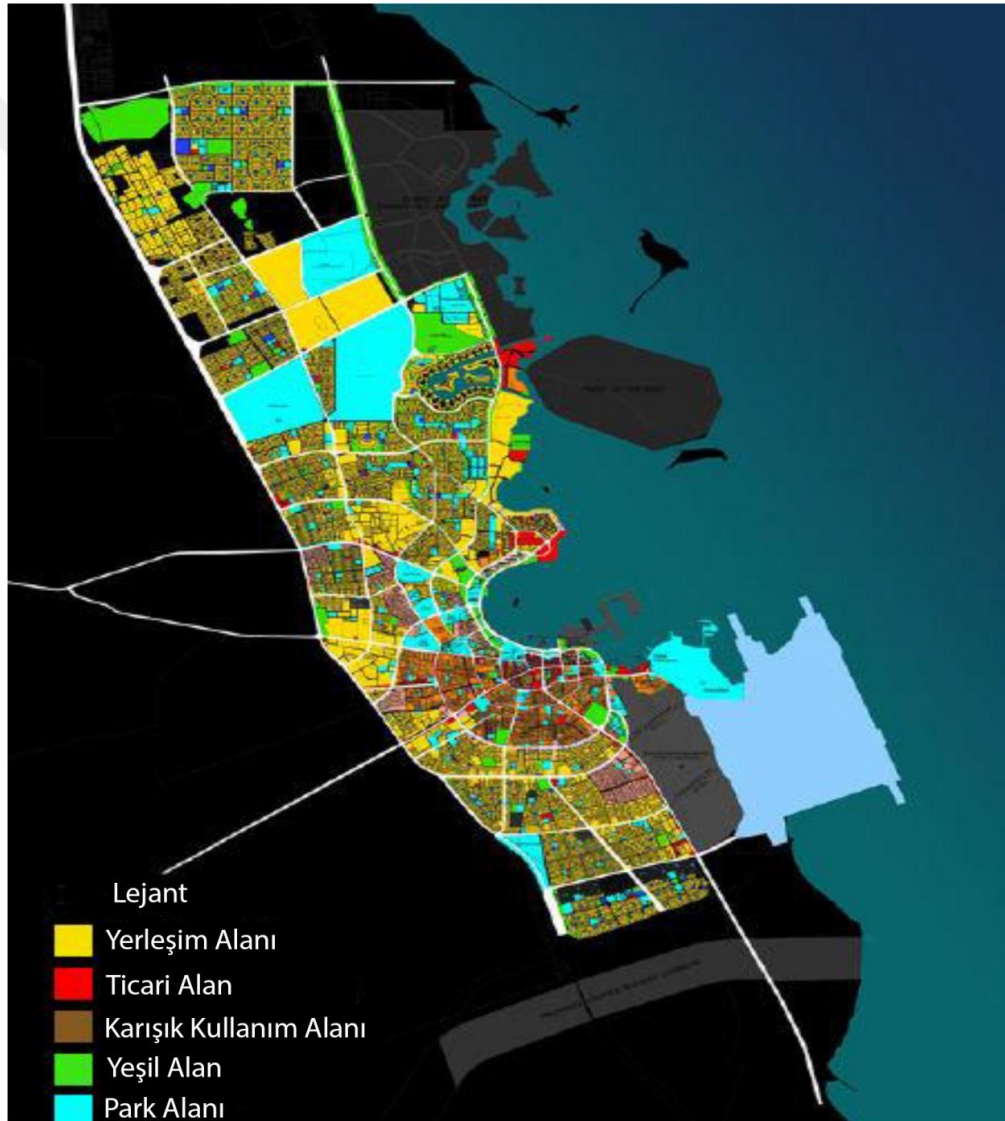
Katar hükümet yetkilileri Doha'da villa yapımı için arazi tahsis ederek çok sayıda villa yaptı. Bunun yanında düşük gelirli insanların yaptığı taş evler de bulunmaktaydı. Doha'da ayrıca yerel mimari örnek alınarak yapılan evleri de görmek mümkündür (Alragabi, 2014. s.96). Foto 18'de eski mimariden uyarlanarak yapılan evleri görebiliriz. Doha'daki kentsel değişim ve gelişimi göstermesi açısından aşağıdaki resim oldukça önemlidir. Resme bakıldığında Doha, çöl ve yüksek katlı binalardan oluşan şehri görmek mümkündür (Foto19).

Foto 19. Doha, Çöl ve Şehir

Kaynak: <http://www.architecturalpapers.ch/index.php?ID=64> (14.04.2017).

Doha'nın yeni merkezi Corniche ve West Bay'ı Katar hükümeti Körfez bölgesini uluslararası kültür ve sanat merkezi yapmak için çalışma başlattı. Bunun için (AKTC) Ağa Han Kültür Vakfı bir rapor hazırladı. AKTC raporunda Doha'yı 3 parçaya böldü: Kuzey Doha, Güney Doha ve Doha merkez. Doha'nın kuzeyi ile merkez arasındaki ulaşım bağlantısının sağlanması gerektiğini yaya ve bisiklet yollarının yapımının Doha'nın merkezinin değerini artıracığını belirtti. Yapılan şehir planı şekil 23'teki gibidir (Shabaan ve Radwan 2014, s.243).

Şekil 23. Doha'nın Arazi Kullanım Alanları

Kaynak: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=370961> (14.04.2017).

Körfez ülkeleri özellikle Dubai ve Doha'da dünyanın en büyük kulelerini yapmak için yarış içerisine girdi. Bu kulelerin yapılması ekonomik zenginliğin göstergesi haline geldi (Mahgoup ve Abbara, 2011, s.641). Bu gökdelenlerin yapılması Doha'daki mekânsal değişimi göstermesi açısından önemlidir. Doha'daki mekânsal değişimi Foto 20 ve Foto 21'de görebiliriz.

**Foto 20. Doha'da Mekânsal Dönüşümü Gösteren Örneklerden Biri.
(Ön planda iki katlı eski binalar arkada gökdelen Doha, 2016 Ekim)**

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

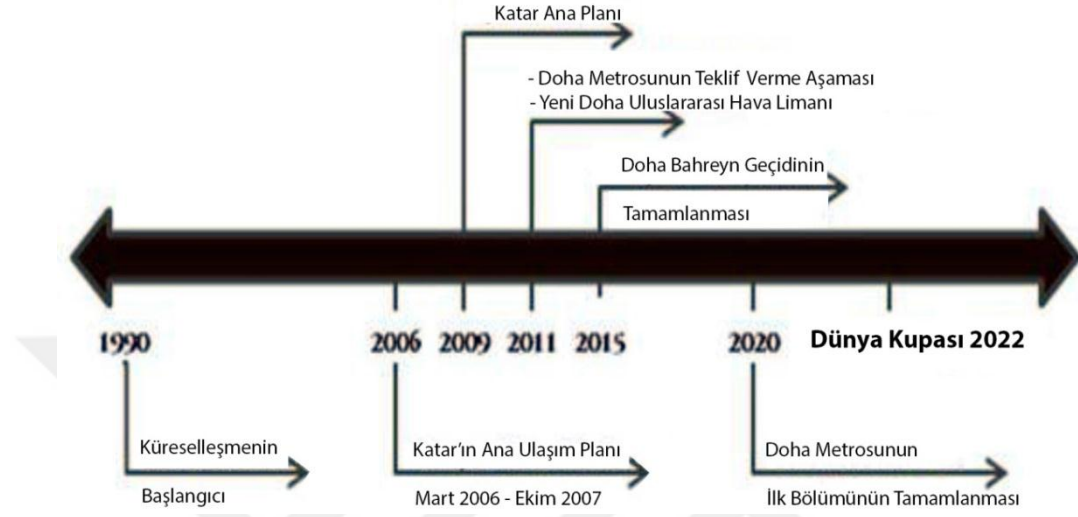
Foto 21.Katar'daki Mekansal Değişimi Gösteren Örneklerden Biri
Eski mimari evler (Solda) ve karşısında gökdelenlerin bulunduğu Doha'nın yeni merkezi West Bay bölgesi

Kaynak: <http://www.q-urbarch.org/> (28.02.2017).

Uluslararası Para Fonu'nun Ortadoğu ve Orta Asya temsilcisi Mohser Khan, 2006 yılında Körfez bölgesinde petrol satışından elde edilen gelirlerin 500 milyar doları aştığını belirtmiştir. Bu gelirlerden ithalata harcanan pay çıkarıldığında geriye 200 milyar dolar kalmaktadır. Mohser Khan Körfez'deki bu 200 milyar doların nereye harcandığını merak eder. Yaptığı çalışma sonucunda bu paranın büyük bir bölümünün şehirdeki mega gayrimenkul projelerine harcandığını tespit eder. Benzer bir şekilde New York Times yazarlarından Jad Movawade Eduardo Porter, 1973 petrol şokundan sonra Ortadoğu'daki hükümetlerin petrol gelirlerinin %80 arttığını ifade etmiştir. Ayrıca Gulf News 'de yayınlanan bir raporda Körfez'de planlanan 1400 projenin değerinin 1 trilyon doları aşacağı tahmin edilmektedir.

2006 yılının ilk çeyreğinde yapılan projelerin değeri 250 milyar doları aştı. Körfez'de petrolden elde edilen petro dolarların büyük bir bölümü Körfezdeki büyük gayrimenkulleri finanse edebilmek için bölgedeki borsalara yatırılmıştı. Körfezdeki yatırımlardan Doha da nasibini aldı. Kısa bir süre içerisinde Doha'da yüksek katlı binalar, oteller, ofisler şehrin görünümünü hepten değiştirdi. Doha sahilinde denizden

360 metre uzaklıkta yaklaşık 400 hektardan oluşan Pearl Katar (Yapay ve doğal adalar dizisi) foto 22’de 2.5 milyar dolara mal oldu (Adham, 2011 s.245). Katar’da planlanan gelişim çizelgesi Şekil 24’ deki gibidir.

Şekil 24.Katar'ın Planlanan Gelişim Çizelgesi

Kaynak: <http://www.qatarmarine.net/qatar/sightseeing-in-qatar/souq-waqif-doha/> (14.04.2017).

Foto 22.Pearl Katar

Kaynak: <http://www.nzdl.org/gsdmod?html> (14.04.2017)

Bu adaların (pearl Katar) etrafı palmiye ağaçlarıyla donatıldı. Bu adalarda

yaklaşık olarak 35 000 kişinin yaşaması planlandı. Doha'nın sahil şeridi ise 2009 yılında tamamlandı (Adham, 2011 s.246). 2022 Dünya kupasının Katar'da yapılmasına karar verildikten sonra çok ciddi yatırımlar yapılmaya başlandı. Özellikle yeni stadlar, alışveriş merkezleri, oteller, metro çalışmaları, yeni yollar buna örnek verilebilir. Doha'daki bu çalışmalar sonucunda şehirde çok ciddi değişimler olacağı ve şehrin genel görünümünün Foto 23'deki gibi olacağı beklenmektedir. Doha oldukça planlı bir şehir modelidir. Özellikle petrol ve doğalgazdan elde edilen gelirlerle şehir yeniden inşa edildi. Doha'nın gördüğü bu muazzam kalkınma ekonomik gelişmenin bir sonucudur. (Alragabi, 2014. s. 60).

Foto 23. 2022 Doha Vizyonu

Kaynak:<http://www.bdonline.co.uk/city-making-doha/5034818.article> (14.04.2017).

3.1.2.7. 2015 yılında Doha'nın West Bay Bölgesi.

Katar hükümeti Doha'nın kuzey bölgesi West Bay'ın gelişimi için Amerikalı şehir plancısı William Pereira'yı 1975'te görevlendirdi. West Bay ve Al-Dafna bölgesine devlet ve şirketler tarafından birçok yatırım yapıldı. West Bay finans bölgesi içerisindeki gökdelenlerin neredeyse üçte biri 150 metreden yüksektir. Bu binalar sahil boyunca uzanmakta olup Doha'nın görünümünü değiştirmiştir (Furlan, 2016, s.2). Bu yüksek binaları başta bakanlıklar olmak üzere kamu, yarı kamu kuruluşları, oteller ve şirketler kullanmaktadır (Wiedmann, Salama ve Thierstein, 2012, s.53). Günümüzde West Bay bölgesi mimarisi ve şehircilik bakımından modern, yüksek maliyetli, yüksek katlı binaları ve kulelerinin hakim olduğu silüetiyle çağdaş bir şehir manzarası sunmaktadır. Bu şehir manzarası uluslararası şirketlerin Katar'da yatırım yapması için bir cazibe merkezi oluşturmaktadır (Furlan, 2016, s.2).

1980'lerde West Bay bölgesi için foto 24 ve foto 25'e bakıldığında sadece Sheraton Hotel ve belli başlı küçük yapıların olduğu görülmektedir.

Foto 24 . Sheraton Hotel 1978 West Bay Bölgesi

Kaynak: <http://originsofdoha.org/doha/> (14.04.2017).

Foto 25.Sheraton Hotel 1995 West Bay Bölgesi

Kaynak: <http://originsofdoha.org/doha/> (14.04.2017).

20. yüzyılda Doha'nın Al-Dafna ve West Bay bölgesinde yapılan yüksek katlı binalar, kentsel alanlar şehrin imajını oldukça etkilemektedir. Bu da kentsel planlama mevzuatlarının önemini vurgulamaktadır (Mahgoup ve Abbara, 2012 s.640,641).

Nüfusun belli yerlerde yoğunlaştığı yerlerde bu nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak, kamu ve ticari işleri yürütmek için yüksek katlı binaların yapımını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca 2022 Dünya Kupa'sının Katar'da yapılacak olması aşırı şekilde göç alması West Bay bölgesinin hızlı bir şekilde yapılaşma sürecine girmesine sebep oldu (Alragabi, 2014, s.118). Foto 26, 27 ve 28'e bakıldığında Doha'nın West Bay bölgesinin bir şantiye alanına döndüğünü söyleyebiliriz.

West Bay'daki gökdelenlerin yapımı, insanların ev ile iş yeri arasındaki mesafeyi kısaltmış, ulaşım sıkıntısını çözmüş ve tasarruf sağlayarak yaşam kalitesini artırmıştır. Özellikle konutlar ile alışveriş merkezlerinin iç içe olması alışveriş imkanlarını kolaylaştırarak insanların yürüme mesafesinde dükkanlara ulaşmasını sağlamıştır. Bu da trafik yoğunluğunu azaltmaktadır. Bunun yanında yaşanabilir şehir oluşturmak için sokaklar düzenlenmiş meydanlar oluşturulmuş ve sosyal etkileşim artmıştır. Birçok Avrupa şehri ile karşılaştırıldığında West Bay'ın oldukça güvenli bir yer olduğu söylenebilir (Furlan, 2016, s.2).

Foto 26. West Bay'da Gökdelenlerin Yapımı

Kaynak: <http://www.mousharaka.com> (14.04.2017).

Foto 27. West Bay'da Gökdelenlerin Yapımı

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

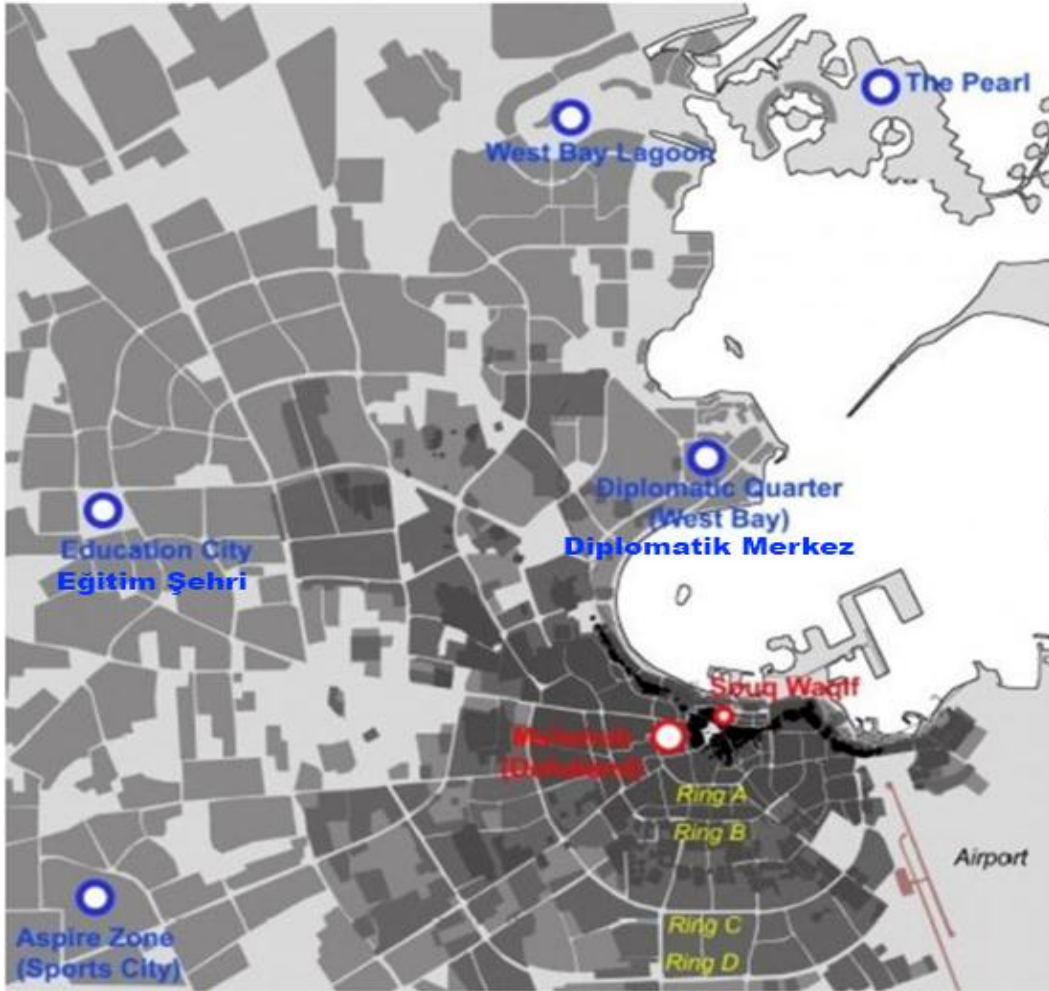
Foto 28. West Bay’da Gökdelenlerin Yapımı

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Bu yüksek binalar sadece Doha’da değil bu bölgede birçok ülkede yapılmaktaydı. Özellikle Körfez ülkeleri ulusal gurur kaynağı olarak yüksek binalar yapmak için yarış içerisine girmişlerdir. Bunda 20. yüzyılda bölgede ekonomik refahın artmasının etkisi büyüktür. Çünkü ekonomi şehirlerin oluşmasında mimari ve planlamada oldukça etkili bir faktördür. Bu dönemde yüksek katlı binalar modern kentlerin fenomeni haline geldi. Yüksek binalar, sadece işlevsel bir ihtiyacı karşılamaz, aynı zamanda ekonomik kaynakların oluşturduğu ulusal gurur kaynaklarıdır. Aynı zamanda ofis kuleleri, alışveriş merkezleri ve ileri teknoloji ile yapılan gökdelenler şehrin evrenselliğini gösterir (Mahgoub ve Abbara, 2012, s.641).

Souq Wagif’ten çok uzakta olmayan bir yerde kurulan West Bay bölgesi Doha’nın eski yerleşim bölgelerinden farklı olarak Katar’daki en uzun gökdelen olan Al- Quds Endowment ve en seçkin bina ödülünü kazanan Burj Katar binasını da içinde barındırır. Gece saatlerinde Burj Katar’dan yayılan turuncu ve beyaz ışık yolda yürüyenleri etkilemektedir. Yeni Doha’yı (West Bay) eski Doha’ya (Souq Wagif)

bağlayan Cornice yolu sahil boyunca birkaç kilometre uzanmakta olup yürüyüş yoluna sahiptir. Bu yürüyüş yolu Doha körfezi boyunca muhteşem bir manzara sunar. West Bay yaşanabilir bir kentin nasıl olması gerektiği konusunda birçok örneği içinde barındırır (Furlan, 2015, s.2). West Bay Doha'nın modern yüzünü gösterirken Souq Wagif ise geleneksel yönünü göstermektedir. Bu iki bölge şartlar itibariyle insanlara farklı şartlar sunar. Örneğin Souq Wagif'in dar sokaklarında araba ile yol almak mümkün değilken, West Bay'ın geniş caddelerinde araba ile dolaşmak oldukça kolaydır. Şekil 25'te Souq Wagif ve West Bay görülmektedir (Furlan 2016, s.3).

Şekil 25. Yeni Merkez West Bay

Kaynak: [http:// www.architecturalpapers.ch/index.php?ID=64](http://www.architecturalpapers.ch/index.php?ID=64) (14.04.2017).

West Bay bölgesi birçok uluslararası petrol ve gaz şirketi için uygun yerdedir. Uluslararası Havalimanına ulaşım oldukça kolaydır. Ritz Carlton, Four seasons, Sheraton, W hotel West Bay City gibi otellerle iş dünyası için geniş imkanlar sunmaktadır. Doha'daki en büyük ve en popüler alışveriş merkezlerinden Center Mall ve içinde birçok konferans salonunu barındıran yeni uluslararası kongre merkezi de buradadır (Mahgoub ve Abbara, 2012, s.643).

Foto 29 .Doha'daki Gelişim Ve Değişim

Kaynak: <http://www.q-urbarch.org/> (22.03.2017).

Doha'daki çağdaş ve yerel mimariyi karşılaştırdığımızda foto 29'da görüldüğü gibi altta yerel mimariyi temsil eden yüksek olmayan evler hemen üstünde Batı'yı simgeleyen gökdelenler görülmektedir. Bu durum Doha'daki mimari değişimi göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Özellikle 2 ve 3 katlı binalar yerine yüksek katlı modern yapıların yapılması mekânsal değişimi göstermektedir. Katar ve diğer Körfez ülkeleri petrol üretiminden sonra sosyo-ekonomik açıdan büyük bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Bu değişim Katar yarımadasında şehirler, köyler ve evler üzerinde kendini hissettirmiştir (Alragabi, 2014, s.63,104). Foto 30'da Souq Wagif'ten bakıldığında West Bay'ın nasıl gözüktüğünü görebiliriz. Foto 31'de 2005, 2007, 2009, 2011, 2013'te West Bay'ın değişim süreci görülmektedir.

Foto 30.Souq Wagif'ten West Bay'ın Görünümü

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Foto 31West Bay'ın Değişim Süreci

Kaynak: draftsman.wordpress.com the-doha-skyline-in-2005-2013 (20.02.2017).

Foto 32. West Bay'da Gökdelen Yapım Çalışmaları

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Foto 33. West Bay'da Gökdelen Yapım Çalışmaları

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Doha'nın yeni merkezi haline gelen West Bay'da 2003'te başlayan kentsel gelişme Cornice'den başlayarak sahil boyunca devam etmektedir. Bu yüksek katlı binalar başlangıçta ABD'de yapılmış olup daha sonra nüfusun artması ve ekonomik şartların iyileşmesinden sonra birçok Asya ülkesinde de yapılmıştır. Bu gökdelenlerde otopark alanları ve güvenlik üst düzeydedir (Furlan, 2015, s.9). Ekim 2016 'da saha çalışması için gittiğim Doha'da bu yapılaşmaların devam ettiğini gözlemledim. Özellikle yeni oteller, ticari amaçlı binalar ve yollar yapılmakta metro inşaatı ise devam etmektedir. Foto 32, 33 ve 34'te bu değişimi görebiliriz.

Foto 34. West Bay'da Binaların Yapımı

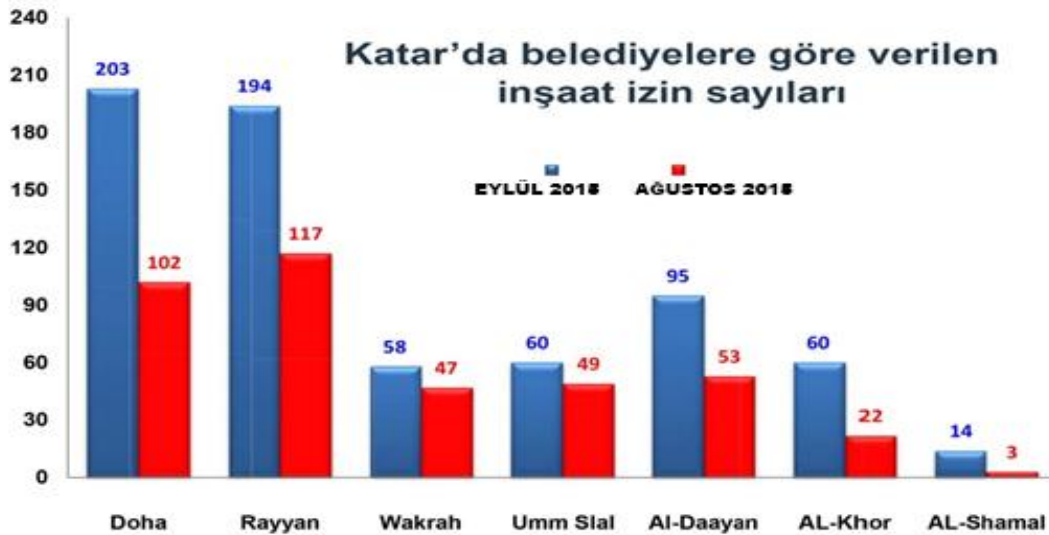
Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

Foto 35. Doha'daki Mekânsal Değişimi Gösteren Örneklerden Biri (önde) eski mimari tarzda bir ev (arkada) bir gökdelen

Kaynak: Kurdoğlu, Ekim 2016

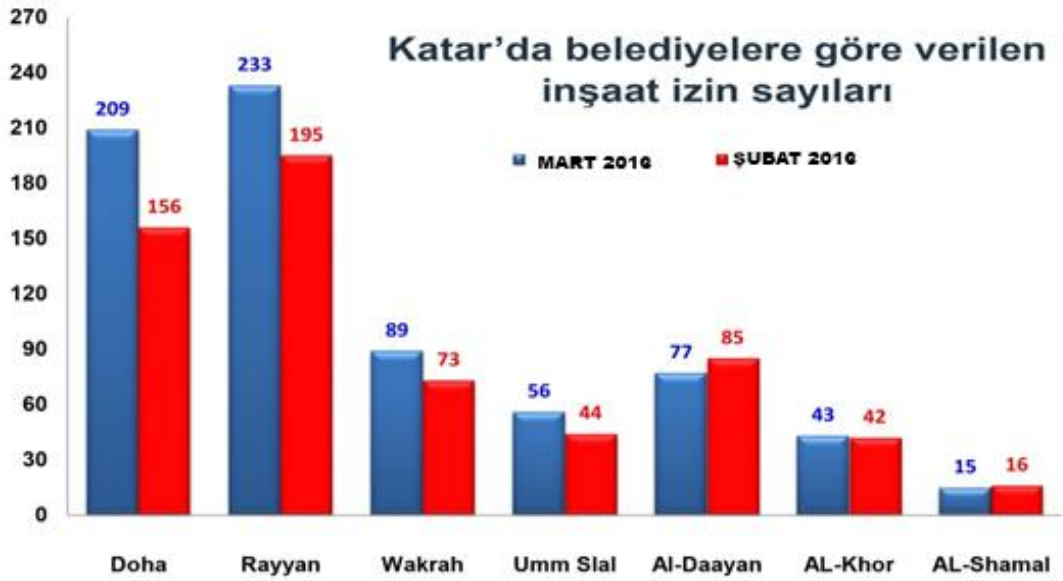
Foto 35'e bakıldığında önde yerel mimariyi temsil eden tek katlı bir ev arkasında ise küreselleşmenin etkisiyle Batı'yı temsil eden gökdeleni görmekteyiz. Bu resim Doha'daki mekânsal değişimi göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Şekil 26. Katar'da İnşaat İzin Sayıları (2015)

Kaynak: <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (14.04.2017).

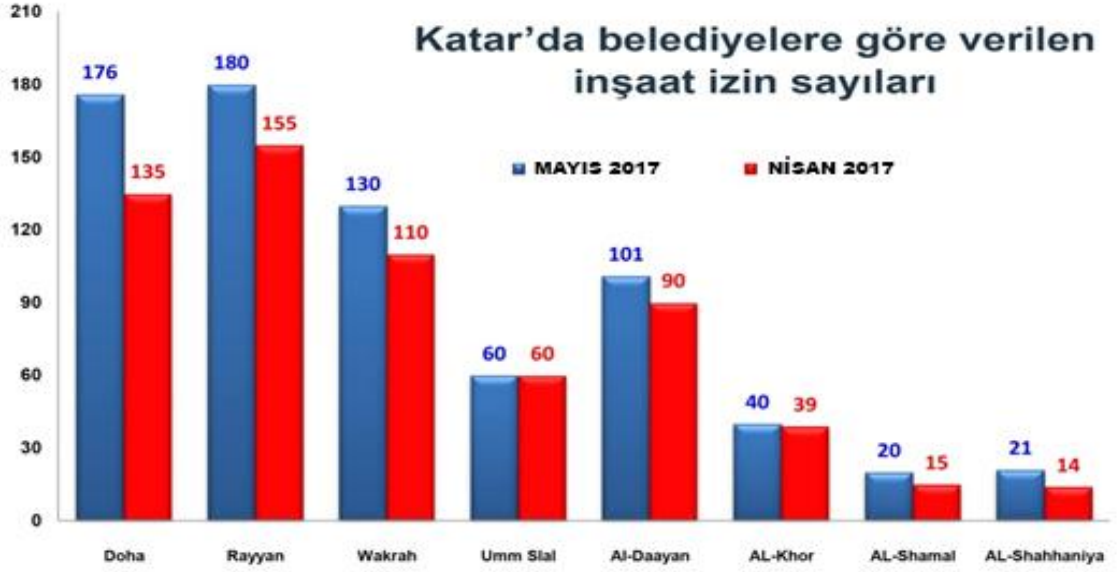
Katar İstatistik Kurumu'nun 2015 Ağustos ayı istatistiğine göre göre (Şekil 26) Katar'daki 7 Belediyenin verdiği inşaat izni toplamı 684'tür. Bunun 203 tanesi Doha Belediyesi tarafından verilmiştir. Bu 203 iznin 71'i villa 21'i apartman 17'si ticari bina 14'ü fabrika 7'si cami ve diğer yapı izinlerinden oluşmaktadır. Eylül 2015'te ise Katar'da verilen toplam inşaat izni 393'tür. Bunun 102 tanesi Doha için verilmiştir (Katar İstatistik Kurumu, Buildings Permits Statistics, 2015, s.5).

Şekil 27.Katar'da İnşaat İzin Sayıları (2016)

Kaynak: <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (14.04.2017).

Katar İstatistik Kurumu'nun 2016 Mart ayı istatistiğine göre göre (Şekil 27) Katar'daki 7 Belediyenin verdiği inşaat izni toplamı 610'dur. Bunun 156 tanesi Doha Belediyesi tarafından verilmiştir. Mart 2016'da ise Katar'da verilen toplam inşaat izni 722'dir. Bunun 209 tanesi Doha için verilmiştir. Bu 209 iznin 45'i villa 31'i apartman 12'si ticari bina 15'ü fabrika 1'i büyükelçilik diğer yapı izinlerinden oluşmaktadır (Katar İstatistik Kurumu, Buildings Permits Statistics, 2016, s.5).

Şekil 28.Katar'da İnşaat İzin Sayıları (2017)

Kaynak: <http://www.qsa.gov.qa/eng/index.htm> (14.04.2017).

Katar İstatistik Kurumu'nun 2017 Nisan ayı istatistiğine göre (Şekil 28) Katar'daki 7 Belediyenin verdiği inşaat izni toplamı 618'dir. Bunun 135 tanesi Doha Belediyesi tarafından verilmiştir. Mayıs 2017'de ise Katar'da verilen toplam inşaat izni 728'dir. Bunun 176 tanesi Doha için verilmiştir. Bu 176 iznin 36'sı villa 9'u apartman 25'i ticari bina 11'i fabrika 1'i büyükelçilik diğer yapı izinlerinden oluşmaktadır (Katar İstatistik Kurumu Buildings Permits Statistics, 2017, s.5).

SONUÇ

Günümüze bakıldığında devletler dünyada bulunan enerji kaynaklarından yararlanmak istemektedirler. Enerji kaynakları, insan ve toplumların hayatında çok özel bir yere sahiptir. İnsan yaşamını kolaylaştıran birçok araç-gereç doğal enerji kaynakları yoluyla kullanılmakta ya da onlardan elde edilen enerjiden birçok alanda yararlanılmaktadır. İnsanların, teknolojinin gelişmesi ile birlikte enerjiye ihtiyaçları artmakta ve bu enerji petrol ve doğalgazdan elde edilmektedir. Bu da Enerji kaynaklarının insanlar ve devletler için öneminin ne derece büyük olduğunu bizlere göstermektedir. Ülkede meydana gelen gelişim bu kaynakların etkili ve verimli şekilde kullanılarak ülkenin ekonomik sosyal, kültürel ve mekânsal anlamda gelişmelerinin sağlanmasıdır. Bugün birçok ülkenin servetlerinin önemli bir kısmını, enerji kaynaklarından elde edilen gelirler oluşturmaktadır.

Enerji kaynaklarının ülke ekonomilerine etkisi ile elde edilen gelirlerin kullanılarak ülkenin yeniden inşa edilmesini görmek için son dönemde önemli kalkınma hamleleri içerisinde olan Katar'ın başkenti Doha örneği seçilmiştir. Katar nüfus yoğunluğu fazla olmayan ve tarım yapılmaya elverişli olmayan toprakları nedeniyle kalkınma hamlesini doğal gaz ve petrolden elde ettiği gelirler ile yapmaktadır. Ülkelerin sahip olduğu nüfusu, mevcut enerji kaynakları bu ülkelerin başlıca ekonomik servetlerini meydana getirmektedir. Ülkelerin kendine özgü, çeşitli enerji kaynakları mevcuttur. Bu kaynaklardan etkin bir şekilde yararlanmada izlenecek olan yol, o ülkenin genel, fiziki ve beşeri şartları ile iktisadi kalkınma programına bağlı bulunmaktadır. Buradan hareketle enerji kaynaklarının iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Kaynakların iyi kullanılması sonucunda ülkede kalkınma meydana gelmektedir. Bu bakımdan ülkeler, sahip oldukları enerji kaynaklarını kullanarak ülkenin geliştirilmesini sağlamak durumundadır. Bununla beraber, yüksek gelir seviyesine ve yaşam düzeyine ulaşmış ülkelerin çoğunda enerji kaynaklarının bulunduğu, aynı zamanda bu kaynaklardan verimli ve rasyonel bir biçimde yararlanma metodlarının bulunup uygulandığı görülmektedir. Bu gruplardan bazı ülkeler ise, enerji kaynakları bakımından yetersiz bir durumda olmalarına rağmen, bu açıklarını ülkenin

sahip olduğu kalifiye işgücü, bilgi, teknik ve girişim yeteneklerini rasyonel bir şekilde kullanarak ülke dışından sağladıkları hammaddeleri işleyerek kapatmaktadırlar.

Günümüzde ülkeler tarafından, enerji kaynaklarının etkin kullanımı üretime, milli gelire, istihdama, yatırımlara, sanayiye, ticaret sektörüne, enerji sektörüne, dış ticarete ve kentleşmeye önemli oranda katkıları mevcuttur. Enerji Kaynaklarının kalkınmadaki rolü kalkınmanın, daha çok ekonomik büyüme anlamında ele alınması yaygındır. Endüstrileşme safhasına ulaşan ülkeler için enerji kaynakları ihtiyacının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Yine bu çalışmalar ışığında, enerji kaynaklarının kalkınma ve kalkınma stratejilerinde öneminin büyük olduğu anlaşılmaktadır. Sadece doğal kaynaklara sahip olmak kalkınma için yeterli değildir. Kaynakların etkili ve verimli biçimde kullanılarak doğru yatırım planları ile kalkınmayı sürdürülebilir hale getirmek önemlidir.

1800'lü yıllarda genel olarak doğal kaynaklar ve 1900'lü yıllarda ise özellikle petrol kaynakları bakımından zengin ülkelerin diğer ülkelere kıyasla daha hızlı zenginleştiklerine ilişkin örnekler de mevcuttur. Topraklarının verimsizliği nedeniyle tarım yapılamayan Katar'daki gelişmenin en önemli unsuru sahip olduğu zengin petrol ve doğal gaz olduğunu söylemek yanlış olmaz. 1940 'lı yıllarda bulunan petrol ve 1970 yılında petrole ilaveten bulunan doğal gaz ülkenin çehresini değiştirmiştir. Katar'ın başkenti olan Doha bir balıkçı kasabası iken bugün önemli organizasyonlara ev sahipliği yapacak düzeye gelmiş bir şehir olmuştur.

Doha'nın, küçük bir balıkçı kasabası iken yüksek katlı binaların yapılarak modern bir görünüme kavuşmasında, yani mekânsal anlamda evrim geçirmesinde enerji kaynaklarından elde edilen gelirlerinin etkisi yadsınamayacak bir gerçektir. Özellikle mekanın oluşumu ve değişimi ile ilgili çalışmalar yapan Henri Levebre sermayenin mekanın oluşturulmasında çok önemli bir etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Lebevre'ye göre ekonomik gelişme sonucunda ortaya çıkan sermaye mekanı, coğrafi ve edilgen bir alan olmaktan çıkarıp mekana işlevsellik kazandırır. Yani Lebevre'ye göre sermaye mekanı işgal edip yeni bir mekan üretir, düşüncesindedir. Doha'daki mekânsal değişimde de enerji kaynaklarından elde edilen gelirlerin etkisini görebiliriz.

Doha'daki mekânsal değişimi anlamak için gemişeye göz atmak gerekmektedir. 1820'li yıllarda Basra kıyılarını dolaşan İngiliz Binbaşı Colebrook yazdığı raporunda Doha'da yaklaşık 900 ile 1000 civarında insanın yaşadığını, evlerin ise genellikle iki katlı olduğunu, bazı yerlerde ise palmiye ağaçları kullanılarak yapılan barasti adı verilen basit evlerin de olduğunu ifade etmiştir. 1862'de Doha ile ilgili bilgi veren William Palgrave Doha'nın merkezinde dar ve uzun bir pazar yerinin olduğunu, sokakların ise oldukça dar olduğunu belirtmiştir. 1893'teki Osmanlı resmi raporuna göre Katar'da yaklaşık 2000 ev bulunmaktaydı. Nüfus ise 6000 civarındaydı. İnsanlar ise genellikle inci avcılığı, balıkçılık ve ticaret yaparak geçimlerini sağlardı. 1939 yılında petrolün bulunması ile beraber Katar'ın ekonomik yapısında önemli değişim başlar. İlk petrol sevkiyatını 1949 yılında yapan Katar, böylece ham petrol ihracatçısı olur. 1949 yılında Katar 730 varil petrol üretir. 1950'de bu rakam yıllık 12.268 1951'de ise 18.009 varile yükselir.

1950'lerde petrolün ihraç edilmesiyle beraber Doha'da önemli gelişmeler görülmeye başlanır. Petrol bu gelişmenin itici gücü olur. Doha limanı ve çevresinde yeni yapılaşmalar başlar. Şehir batı ve güney yönünde genişler ve birkaç yıl içerisinde dört kat büyür. 1955'de asfalt yollar uzatılır ve genişletilir. Yeni okullar ve hastaneler yapılır. Nüfusun artmasıyla beraber yeni evler yapılır. Doha'daki yerleşim alanı 12 km² ye ulaşır. Özellikle 1966-1971 yılları arasında Doha hem çevresindeki yerleşim yerlerinden hem de farklı ülkelerden göç almaya başlar. Avrupa ve Amerika'dan gelen işadamları ve petrol şirketlerinin çalışanlarının barınma ihtiyacını karşılamak için oteller yapılmaya başlanır. 1971 yılında Katar'ın bağımsızlığını kazanmasının hemen arkasından 1973 yılında Arap-İsrail savaşının çıkmasından sonra petrol fiyatlarında büyük bir artış meydana gelir. 1973 yılında Katar'ın petrolden elde ettiği gelir 600 milyon dolara 2 yıl sonra ise 1 milyar 800 milyon dolara yükselir. 1980 yılına gelindiğinde bu rakam 5 milyar dolara ulaşır. Petrol gelirlerindeki bu artış inşaat sektöründe büyük bir sıçrama meydana getirir. Şehrin her tarafında inşaatlar yükselmeye başlar. Bu inşaatların büyük bir kısmı Doha'nın West Bay bölgesinde yapılır. Bağımsızlıktan itibaren 10 yıl içerisinde Doha'nın yerleşim alanı 2 katına çıkarak 20 km²'ye ulaşır. Nüfus ise 200 000 civarındadır. Nüfusun %70 ini ise yabancılar oluşturur. 1980'lerin başında petrol fiyatlarındaki düşüş hükümetin birçok alt

yapı ve inşaat projelerini durdurmasına veya iptal edilmesine sebep olur. Özellikle ABD’li şehir plancısı William Periera’nın hazırlamış olduğu projeler petrol fiyatlarının düşmesi, gelirlerin azalmasından dolayı etkilenir.

1990’larda Doha’daki kentleşme hızlanarak devam eder. Şehirdeki birçok eski ev yıkılarak yerine yüksek katlı binalar yapılır. 1999 yılında verilen inşaat izni 1500 civarındayken 2004 yılının ilk iki ayında verilen inşaat izni 1000’den fazla olur. Bu yapılaşmalar Doha’da mekânsal değişime sebep olurlar. Uluslararası Para Fonu’nun Ortadoğu temsilcisi Mohser Khan’ın yaptığı araştırmaya göre 2006 yılında Körfez bölgesinde petrol satışından elde edilen 500 milyar doların 200 milyar doları gayrimenkul projelerine harcanmıştır. Ayrıca New York Times yazarlarından Eduardo porter 1973 petrol şokundan sonra Ortadoğu’daki hükümetlerin petrol gelirlerinin %80 arttığını ifade ederken Gulf News’de yayınlanan bir raporda Körfez’de planlanan 1400 projenin değerinin 1 trilyon doları aşacağı tahmin edilmektedir.

20. yüzyılın başlarında ekonomisi balıkçılık ve inci avcılığına dayalı olan Katar, petrolün keşfiyle beraber ekonomisinde değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Bu da yaşam standartlarının yükselmesini sağladı. 2009’da kişi başına düşen milli gelir sıralamasında dünyada ilk sırada yer alan Katar’ın dış ticareti, uluslararası enerji fiyatlarına bağlı olarak şekillenmiştir. 2008 yılındaki ihracat gelirlerinin %94.8’ini petrol ve doğalgazdan elde etmiştir. Özellikle LNG(Sıvılaştırılmış doğalgaz) ihracatı 2008 yılında 14.8 milyar dolara ulaşmıştır. LNG ihracatı bu dönemde yapılan toplam ihracatın %35.2’sine tekabül etmektedir.

Katar güçlü ve sürdürülebilir bir ekonomi meydana getirmek için yerli ve yabancı yatırımcıyı teşvik etmektedir. Katar’ın doğalgaz ile ilgili Shell, ExxenMobil ve Total gibi şirketlerle büyük projelere yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Ekonomisi büyük oranda petrol ve doğalgaz gelirlerine bağlı olan Katar’ın 2000 yılından itibaren ekonomik gelişimini şu şekilde özetlemek mümkündür. 2011 yılında 177,8 milyar dolardan, 2012 yılında 189 milyar dolara çıkan Katar GSYİH’sı % 6,2 oranında bir artış göstermiştir. 2013 yılında da aynı büyüme oranını korumuştur. 2012 yılında 102.800 dolar iken 2013 yılında 101,513 dolar olan kişi başına düşen GSYİH ile Ortadoğu ve Körfez ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Azalan petrol ve gaz fiyatlarına bağlı

olarak GSYİH'daki reel büyüme 2012 yılında %6,3 iken 2013 yılında %6,2 olmuştur. Katar devletine ait olan Qatar Petroleum şirketi, petrol rezervlerini 26.5 milyar varil olarak belirlemiştir. Söz konusu rezervlerin 100 yıl boyunca işletilebileceği öngörülmektedir. Günlük ortalama 1.7 milyon varil üretilmekte olup, bu miktar 2015 yılında 1.8 milyon varil seviyesindedir. Katar'da toplam 2 tane petrol rafinerisi vardır. Qatar Petroleum 1958 yılında yapılmış ve kapasitesi günlük 200.000 varildir. Ras Laffan ise 2009 yılında yapılmış ve kapasitesi günlük 146.000 varildir.

Katar ekonomisinin petrol ve doğal gazın dünya piyasalarındaki fiyatlarına oldukça duyarlı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle, global krizin etkisi ile 2009 yılındaki GSYH büyüme hızında bir önceki yıla göre önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş kişi başına gelir büyüme hızını negatif yapmış ve kişi başına gelir 2008 yılındaki 82,4 bin dolar düzeyinden 2009 yılında 79 bin dolar düzeyine gerilemiştir. Buna karşın incelenen dönemde reel GSYH büyüme hızı ortalama olarak erişilmesi oldukça güç olan bir düzeyde, %16,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu yüksek büyüme hızı, Katar ın dünyada kişi başına gelirin en yüksek olduğu ikinci ülke olmasını sağlamıştır. Beş yıl gibi kısa bir sürede GSYH'nın ikiye katlanmasını sağlayan bir büyüme hızı gerçekleştiren bir ekonominin yapısının merak konusu olması doğaldır. Bir ülke ekonomisinin yapısının en iyi göstergelerinden birisi alt sektörlerin GSYH'ya yaptıkları katkıların düzeyidir. Gelişmenin sürekli büyüme şeklinde olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde 100 milyar dolar yatırım planı yapan Katar'da büyük spor organizasyonları bile düzenlenebilecek durumdadır. Özellikle bankacılık ve finans anlamında yatırım planlanmış ve dünya devi şirketler Qatar Airways ve QNB Bank şuan hizmet vermektedir.

Katar dünyanın en yüksek doğal gaz rezervlerine sahip üçüncü, petrol rezervlerine sahip on ikinci ülkesidir. Bu durum Katar'ın ekonomik yapısını önemli ölçüde farklılaştırmaktadır. Bu yapının bir sonucu kamu sektörü ve özel sektör istihdamında kendisi göstermektedir. Toplam istihdamın yaklaşık olarak %80 ni özel sektör, %20 sini ise kamu sektörü gerçekleştirmektedir. Ayrıca, kamu sektörü istihdamının yaklaşık olarak %60 ı Katarlılardan, %40 ise göçmenlerden oluşmaktadır. Katar gayrisafi yurtiçi hasılanın (GSYH) bir yüzdesi olarak en çok eğitim yatırımı

yapan ülkelerden birisidir. Başkent Doha da kurulan eğitim şehri bu alandaki en önemli yatırımlardan birisidir. Ayrıca anaokulundan liseye eğitim zorunludur. Bu yönü Katar'ı diğer Ortadoğu ülkelerinden ayıran önemli bir özelliğidir. Katar'ı ekonomik ve politik yönden önemli kılan bir diğer özelliği ise, Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinden birisi olmasıdır.

Sonuç olarak söylenebilir ki 20. yüzyılın başında küçük bir balıkçı köyü olan Doha, 20 yüzyılın ikinci yarısında kentleşme dönemini yaşamaya başlamıştır. 20. yüzyılın sonlarına doğru özel ve kamu yatırımları sayesinde gayrimenkül sektörü hızla büyümüş, bu büyüme mekânsal değişim ve dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Doha Bu kentleşmeyi büyük oranda Katar'ın petrol ve doğalgazdan elde ettiği gelirlere borçludur.

Öneriler

Ortadoğu ülkelerinin her biri başlı başına bir araştırma konusudur. Ancak özellikle ülkemiz bilim insanlarının bu bölgeye yönelik araştırmalarının sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Bundan hareketle

1. Ortadoğu ve Körfez ülkelerinin sahip olduğu kaynakları değerlendirmeleri ile mekânsal değişim arasındaki ilişkinin araştırılması.
2. Enerji kaynaklarının kullanımı ile bu ülkelerdeki toplumsal yapı arasındaki ilişkinin araştırılması.
3. Özellikle enerji kaynaklarının yoğun olarak bulunduğu ülkelerde işçi ve hizmet alımlarında çalışanların geldikleri ülkeler ile bu ülkelerin ilişkilerinin çok yönlü araştırılması.
4. Enerji kaynaklarından faydalanmanın bu kaynakları kullanan ülkelerin uluslararası ilişkilerinin dayandığı coğrafi temellerin araştırılması.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adham, K. (2011) Rediscovering the Island: Doha's Urbanity from Pearls to spectacle in. Y. Elsheshtawy (ed.). *The Evolving Arab City*. London: Routledge, 2011, 218-257.
- Akengin, H. (2012). *Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekân Yönetimi*. Ankara: *Pegem Akademi*.
- Arı, T. (1999). *2000'li Yıllarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arıbaş, K. (2007). *Küresel Çağda Siyasi Coğrafya*. 1. Basım, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Armoroli, N. & V. Balzani. (2011). *Energy for a Sustainable World, From the Oil Age to a Sun- Powered Future*. Copyright, Wiley-VCH Verlag GmbH & Co. KGaA, Weinheim.
- Arslan, H. (2001). 16. yy. Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün. *İstanbul, Kaknüs Yayınları*.
- Barnes, J. & etc. (2006). *Natural Gas and Geopolitics From 1970 to 2040*. Edited by David G. Victor, Amy M. Jaffe, and Mark H. Hayes Cambridge University Press, Cambridge.
- Başol, K. (1994). *Doğal Kaynaklar Ekonomisi*. İzmir: Anadolu matbaası.
- Chandler, W. U. (2000). *Energy and Environment in the Transtion Economies: Between Cold War and Global Warming*. Perseus (for Hbg).
- Davutoğlu, A. (2002). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Doğanay, H. (1998). *Ekonomik Coğrafya 2 (Enerji Kaynakları)*. Erzurum:Şafak Yayınevi.
- Dokuzlar, B. (2006). *Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah Doğal Gaz (Orta Asya'dan- Avrupa'ya)*, İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
- El Mallakh, R. (1979). *Qatar. Development of an Oil Economy*. London.
- Gözenç, S. N. Günal, ve Y. Özdemir. (2010). *Ortadoğu "Güneybatı Asya" Ülkeler Coğrafyası*. İstanbul: DER Yayınları.

- Jaidah, I. M. & M. Bourennae, (2009). The History of Qatari Architecture from 1800 to 1950. Skira Editore.
- Karadağ, R. (1991). Petrol Fırtınası. İstanbul: Divan Yayınları.
- Kurşun, Z. (2004). Katar'da Osmanlılar: Basra Körfezi'nde Osmanlı-İngiliz Çekişmesi 1871-1916. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Palgrave, W. G. (1866). Narrative of a Year's Journey Through Central and Eastern Arabia (1862-1863) (Vol.1). Macmillan and Company.
- Rahman, H. (2005). The Emergence of Qatar: The Turbulent Years, 1627-1916. Routledge.
- Said, E. (1979). Orientalism. New York: Vintage.
- Turan, Ö. (2002). Tarihin Başladığı Nokta: Ortadoğu İstanbul: Ak-ka Yayıncılık.
- Tümertekin, E. N. Özgüç. (1997). Ekonomik Coğrafya: Küreselleşme ve Kalkınma Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Zahlan, R. S. (1979). The Creation of Qatar. London: Routledge.

Sürelî Yayınlar

- Akengin, H. ve H. K. Gürçay. (2014). Coğrafya, Demokrasi ve Yönetim Sorunu Üzerine Bir Bölgesel Değerlendirme: Ortadoğu ve Kuzey Afrika Örneği. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. Aralık 2014. 33, 19-40.
- Al-Shawish, A. (2015). "Evaluating the Impact of Gated Communities on the Physical and Social Fabric of Doha City." Qatar University. 67-79.
- Babiker, A.A. (1990). The Vegetation of the State of Qatar as Related to Landform and Soil 9-25.
- Başkan, B. (2012). "Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar'ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi". Akademik Ortadoğu, 7. 1, 36-37
- Borszık, O. (2013). "Ambivalente Erfahrungen mit der 'Gestaltungsmacht' Katar", GIGA-Focus 3. 1-8.
http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2013/4755/pdf/gf_nahost_1303.pdf
- Dursun, D. (2005). Ortadoğu'nun Ekonomik, Sosyal ve Siyasi Yapı Özellikleri Üzerine Genel Tespitler. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0. 50, 1231-1274.

- El-Katiri, & Husain, M. (2014). Prospects for Renewable Energy in GCC States: Opportunities and the Need for Reform. Oxford Institute for Energy Studies.
- Erdem, B. K. (2009). Orta Doğu'da ‘‘Küçük Ama Önemli’’ Olabilmek: ‘‘Katar’’ Örneği, Akademik Ortadoğu Dergisi. 4.1, 27-58.
- Ermağan, İ., ve B. Gümüş. (2014). Katar Dış Politikası ve Arap Baharı 12.2, 300-320.
- Giampiccoli, A., & O. Mtapuri. (2015). Tourism Development in Qatar: Towards a Diversification Strategy Beyond the Conventional 3Ss. 4 .1, 1-13.
- Gültekin, A. H. ve Y. Örgün. (1993). Doğalgaz ve Çevre. Çevre Dergisi, (9).
- Kurşun, Z. (2002). İslam Ansiklopedisi. C.30 Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Mahgoup, Y.,& B. Abbara. (2012). Tall Buildings Legislations in Doha, Qatar. Procedia- Social and Behavioral Sciences, 36, 640-649.
- Minarlı, S. E. (2013). Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası ve Yeni Ortadoğu. Akademik Perspektif. <http://akademikperspektif.com/2013/12/07/katarin-cok-yonlu-dis-politikasi-ve-yeni-ortadogu/> (15.03. 2017).
- Negut, S. & M. C. Neacşu. (2009). Gas War, Romanian Review on Political Geography Revista Romana de Geografie Politică 11th year no. 2 / Anul XI, nr. 2, 176-179.
- Özey, R. (1997). Ortadoğu'da Petrolün Ortaya Çıkardığı Bir Devlet Katar. 142, 42.
- Öztürkler, H. (2012). Katar Ekonomisinin Genel Özellikleri. Ortadoğu Analiz. 4. 45, 77-83.
- Shabaan, K. & R. F. Khalil. (2012). Proposed Policies to Support the New Metro System in Qatar. Procedia- Social and Behavioral Sciences, 48, 2315-2324.
- Shabaan, K. & E. Radwan. (2014). Rebuilding the Transportation System in the City of Doha. Journal of Traffic and Logistics Engineering 2. 3,
- Shachmurove, Y. (2009). ‘‘Entrepreneurship in Qatar.
- Wiedmann, F. A. M. Salama, & A. Thierstein. (2012). Urban Evolution of the City of Doha: An Investigation into the Impact of Economic Transformations on Urban Structures. METU Journal of the Faculty of Architecture. 29. 2, 35-61.

Diğer Yayınlar

a) Raporlar

- Akarcalı, S. ve H. Ö. Tontuş.(ed) (2016). Tüm Yönleriyle Sağlık Turizmi. Katar Ülke Raporu. Ankara: Satürk.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2012). Katar Ülke Bülteni Ağustos 2012. İstanbul
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2014). Katar Ülke Bülteni Mart 2014. İstanbul.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2015). Katar Ülke Bülteni Haziran 2015. İstanbul.
- Qatar Airways Group Annual Report Fiscal 2016 (April 2015- March 2016).
http://www.qatarairways.com/iwov-resources/temp-docs/qatarairways_group_annual_report_fiscal_2016.pdf
- Ok, S.T ve Ö. Kuray. (1999). Katar Ülke Etüdü. İstanbul Ticaret Odası 1999. İstanbul.
- Sönmez, A. (2011). Katar Ülke Raporu February 2011. T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. Ankara.
- T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. (2017). Katar'da Vergi Mükellefiyeti Ocak 2017. Doha.
- T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. (2009). Katar Hizmetler Sektörü Raporu Nisan 2009. Doha.
- Konya Ticaret Odası (2008). Katar Ülke Raporu. Etüd-Araştırma Servisi Şubat 2008.
http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/katar_ulke.pdf (19.11.2013)
- Konya Ticaret Odası (2010). Katar Ülke Raporu. Etüd-Araştırma Servisi Ocak 2010.

b) Tezler

- Al- Kubaisi, M. A. M. (1984). Industrial Development in Qatar: a Geographical Assesment. Doctoral Dissertation. Londra: Durham University.
- Alragabi, H. (2014). Architectural Design Thought Between Heritage and Contemporary Arap Architecture (Case Study of Doha/Qatar).
- Çayan, S. (2012). Türkiye-Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt Ticarî İlişkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

İnce, S. (2015). Katar Ve Türkiye'nin Ekonomik İlişkileri 1981-2010 Arası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü

c) İnternet Kaynakları

ABD Dışişleri Bakanlığı. (2012). Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Dairesi Uluslararası İnanç Özgürlüğü Raporu. <http://www.state.gov/documents/organization/208620.pdf> (27.9.2013).

CİA. (2013). World Factbook, 10 Eylül 2013. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>, (27.09.2013)

Freedom House. (2013). Freedom in the World 2013. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/qatar> (19.10.2013).

Katar İstatistik Kurumu. (2015). Agricultural Statistics, 2015 <http://www.mdps.gov.qa/en/statistics1/pages/topicslisting.aspx?parent=Economic&child=Agriculture> (20.02.2017).

Katar İstatistik Kurumu. (2014). Foreign Trade Statistics, 2014. [http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/ForeignTrade/2014/July/Foreign Trade JUL 2014 AE.pdf](http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/ForeignTrade/2014/July/Foreign%20Trade%20JUL%202014%20AE.pdf) (12.01.2017).

Kahramaa Statistics Report. (2014). Electricity Statistics. <https://www.km.com.qa/Pages/default.aspx> (15.02.2017).

Katar İstatistik Kurumu. (2015). Buildings Permits September Statistics. [http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/permit sandbldgcompleted/2015/Sep/BuildingsPermitsStatistics-Sep-2015.pdf](http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/permit%20sand%20bldg%20completed/2015/Sep/BuildingsPermitsStatistics-Sep-2015.pdf)

Katar İstatistik Kurumu. (2016). Buildings Permits April Statistics. [http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/permit sandbldgcompleted/2016/Apr/BuildingPermitsApril2016.pdf](http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/permit%20sand%20bldg%20completed/2016/Apr/BuildingPermitsApril2016.pdf)

Katar İstatistik Kurumu. (2017). Buildings Permits August Statistics. [http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/permit sandbldgcompleted/2017/May/Building-Permits-May-2017-AE.pdf](http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Economic/permit%20sand%20bldg%20completed/2017/May/Building-Permits-May-2017-AE.pdf)

Katar İstatistik Kurumu. (2015). Population Statistics. [http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Population/Population/2015/1 Population 2015.pdf](http://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/Population/Population/2015/1%20Population%202015.pdf)

Origins of Doha Project –Originsofdoha.wordpress.com. (2015).

<https://originsofdoha.files.wordpress.com/2015/03/a-history-of-doha-and-bidda1.pdf>

T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. (2013). ‘Katar Devleti Sosyal ve Ekonomik Göstergeler’ Bilgi Notu.

<http://www.musaviriikler.gov.tr/upload/QA/Bilgi%20Notiari/gosterge.pdf>
(07.12.2013)

T.C. Doha Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. (2017).

https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disliiskiler/ulkeler/ulke-detay/Katar?_afLoop=2830765925600995&_afWindowMode=0&_afWindowId=8rkrewljn&_adf. (22.03.2017).

